

FINLANDS

NATUR, FOLK OCH KULTUR.

EN ÖFVERBLICK

AF

O. M. REUTER.

BORGA, *Hjors 1889.*
WERNER SÖDERSTRÖM,
FÖRLÄGGARE

HELSINGFORS,

FINSKA LITTERATUR-SÄLLSKAPETS TRYCKERI,

1889.

Innehåll:

	Pag.
Inledning	1
 I. Landets bildning och utseende.	
1. Allmän öfverblick	5
2. Norra Finland och Österbotten	11
3. Det inre Finland	21
4. Södra Finland	30
5. Hafsarmarne	35
 II. Klimat	39
 III. Finlands befolkning	47
1. Den finskatalande befolkningen	49
2. Den svenskatalande befolkningen	66
 IV. Öfverblick af Finlands historia.	
1. Svenska tiden	74
2. Finland förenadt med Ryssland	85
 V. Statsrättsliga förhållanden	92
1. Styrelse, rättskipning, förvaltning	93
2. Lagstiftning. Landtdag. Ständer	99
3. Kyrklig lagstiftning och organisation	102
4. Medborgarrätt och medborgerliga rättigheter	104
5. Värneplikt. Arméorganisation	105

Andlig kultur.

1. Religion . . . . .
2. Undervisning och fackbildning . . . . .
3. Literatur . . . . .
4. Konst . . . . .

Materiel kultur.

1. Näringar och industri . . . . .
2. Handel och sjöfart . . . . .
3. Kommunikationer . . . . .
4. Penningväsende och kredit . . . . .
5. Finanser. Budget. Statsskuld . . . . .

Sport . . . . .

FINLAND.

Högt uppe i den europäiska norden ligger mellan 60:de och 70:de breddgraden, åt ena sidan gränsande till Skandinavien, åt andra till Ryssland, ett land, hvars natur och folk ända in i senaste tid förblifvit blott föga kända för den stora allmänheten inom det öfriga Europa.

I mångens tanke är det en rysk provins af ringa betydelse, större delen af året täckt af snö och is, så godt som otillgänglig för all odling och bebodd af ett folk, ännu stående på en låg bildningsnivå. Finland och Lappland äro mångenstädes så godt som identiska begrepp.

Och dock öfvertygar en närmare kännedom om detta land och dess förhållanden snart enhvar att intet enda af dessa allmänt gängse antaganden eger någon motsvarighet i verkligheten. Den utlänning, som sommartid besöker Finland, skall under de strålande dagarna och de ljusa nätterna i otaliga trakter af detta, de många tusen sjöarnas land tjusas af en egendomlig naturskönhet, om hvilken han förut icke kunnat hafva någon aning, men hvaraf minnet utan tvifvel först sent skall förblekna. Han skall här uppe i norden lära känna ett folk, som med seg ihärdighet öfvervunnit de ej sällan karga naturförhållandena och ända upp till närheten af Ishafvets stränder fört kulturens rämärken, ett folk, som med samma seghet bibehållit sin nationella individualitet, ehuru under seklers förlopp förenadt med andra mäktigare, de svenska och ryska, och ofta genom ständiga krig decimeradt och utblottadt. Då han lämnar Finland, vet han äfven att han besökt ett

land med eget statsskick och egna lagar, hvilket vid sidan af det stora rike, hvarmed det numera är förenadt, i alla riktningar utvecklat sig fritt och själfständigt.

*   *   *

För att i sin mån medvärka till skingrandet af de gängse oriktiga föreställningarna om Finland och äfven länka den utländska turistens uppmärksamhet på detta land, beslöt turistföreningen i Finland att vid världsexpositionen i Paris senaste år tillhandahålla en till franska språket öfversatt handbok öfver finska förhållanden, däri äfven upptagna de förnämsta och intressantaste reseruter inom landet, hvilken handboks utarbetande anförtroddes undertecknad.

Då arbetet utkom, blef jag från flere håll uppmanad att i tryck låta utgifva också den ursprungliga svenska texten till detsamma, enär det innehöll en samling upplysningar och uppgifter af intresse äfven för landsmän. Jag har trott mig böra tillmötesgå de uttalade önskningarna, så mycket mer, som en dylik svenskspråkig handbok kunde vinna spridning äfven i den Skandinaviska norden, hvarest mången gång obekantskapen med de verkliga förhållandena i Finland ännu är lika stor, som det för detsamma uttalade intresset. Jag antager att man där icke skall försumma det tillfälle, som med detta arbete erbjuder sig, att fylla luckorna i kunskapen om vårt land, för hvilket man så otaliga gånger visat sig hysa de varmaste sympatier.

På samma gång bör arbetet kunna inom eget land öka kunskapen om detta och särskildt inom de samhällslager, hvilka sakna fackkunskaper åt detta håll, blifva en lärorik läsning.

Med hänsyn till den nya publik, för hvilken arbetet nu är afsedt, har jag därför omarbetat den ursprungliga texten, af hvilken vissa delar förkortats, andra utförligare behandlats. Fortfarande har jag emellertid sökt göra arbetet så lätt läst

som möjligt och därför undvikit att ingå i allt för speciella detaljer.

Den beskrifning af åtskilliga reseturer inom Finland, som afslutade den franska upplagan, har utelämnats, då vi redan ega på svenska Turistföreningens förtjänstfullt affattade „Reseruter i Finland.“

Af de källor, jag anlitat vid textens utarbetande, böra särskildt nämnas *K. E. F. Ignatii* Le Grand duché de Finlande (Helsingfors 1878), *L. Mechelins* Précis du droit public du Grand-duché de Finlande (Helsingfors 1887) och *G. Retzii* Finland i nordiska museet (Stockholm 1881). Äfven har jag på par ställen tagit mig friheten inrycka en eller annan af *Z. Topelii* naturskildringar i den kända Boken om vårt land.

För öfrigt har jag välvilligt biträdts af talrika fackmän inom de olika områden, som i boken beröras.

Helsingfors i oktober 1889.

O. M. Reuter.

I

Landets bildning och utseende.

1.

Allmän öfverblick.

Finland är långtifrån något litet land. Dess gränser innesluta en areal af 373,600 □ km. Många af Europas viktigaste kulturländer, många af de stater, som i världshistorien intagit och ännu intaga främsta rummet, äro till sitt omfång vida inskränkta. I Europa äro, med undantag af det ofantliga Ryssland, endast Frankrike, Spanien, Sverige, Tyska riket och Österrikisk-Ungerska monarkin större än Finland; alla öfriga länder äro mindre. I vestra Europa motsvara England, Skotland, Irland, Nederländerna och Belgien tillsammans ett område ungefärligen så stort som Finlands.

Till icke ringa del är Finland markeradt af särdeles naturliga gränser, i det det i vester omgifves af Bottniska viken, i sydvest af Östersjön, i söder af Finska viken och i sydost af den stora Ladoga sjö. I norr och öster däremot skiljes det från Sverige, Norge och Ryssland, såsom af bifogad karta kan inhämtas, blott af floder eller rent konventionella linier.

Till sin natur och hela sitt utseende afviker Finland icke obetydligt från de flesta andra länder. Den Skandinaviska

fjällryggens natur aterfinnes, ehuru äfven här något modifierad, blott i landets nordligaste delar. Söder om polcirkeln däremot sänker det sig småningom till ett klippland med blott lägre bärg och kullar, hvilka icke nå mer än omkr. 100 m. öfver de omgifvande sjöarnas yta och i det inre landet 200 à 300 m. öfver hafvet. Den ringa mödan att bestiga dessa höjder belönas rikligt af de växlande utsikter, som erbjuda sig från många af dem. Deras former variera i oändlighet. Djupa, skogbevuxna bråddjup växla med lodräta famnshöga granitstupor, hvilka glänsa och skifta i solskenet, likasom vore de polerade. Kammarna af de skogbevuxna höjderna kasta sig åt alla sidor i de mest nyckfulla linier, i bågar, i zigzag, parallelt, i korsform och uppgaende i hvarandra, medan mellan dem finnas kringkastade kullar, såväl skogbevuxna, som nakna, i form af halfklot, spetsiga eller stympade koner och andra regelbundna eller fantastiska former. Än här, än där afbrytas skogslinierna med ens, skogen gifver vika, nu framträder en jättelik granitmassa, som sträcker sig nagra kilometer framåt och förlorar sig långt borta vid horisonten, hvarest skogen ånyo kring-snärjer henne.

Sådant bildar Finland öfvergangen till det stora europeiska laglandet. Dock förblifva slätterna i den inre delen af landet jämförelsevis högländta, omkring 100 meter öfver hafvet. Kuststräckan ligger däremot vida lägre och bildar i vester ett vidsträckt slättland, under det den i söder är rik på ofta lodräta klippor.

Öfverallt vittnar den finska bärgsplatån om sin höga geologiska ålder. Den fasta bärggrunden består nästan uteslutande af granit och kristalliniska skiffrar. Hällarne äro allmänt moutonnerade och refflade. Detta jämte de väldiga lösa granitblocken i skog och mark, hvilka i ingen del af Europa äro större och talrikare än i Finland, talar om en tid, då detta land helt och hallet betäcktes af enorma isglacierer, som långsamt gleda mot sydligare trakter, här och där bildande de karaktäristiska rullstensåsar, som genomdraga landet. Till och

med i växtmyllan träffar man ännu i mängd klippfragment, som erbjuda landets invånare outtömliga stenbrott.

Men efter denna isperiod betäcktes landets lägre delar af hafvet. Flera omständigheter tyda på en förbindelse under denna tid mellan Finska viken och Hvita hafvet. I åtskilliga af landets sjöar finnas ännu i dag djur, som egentligen tillhöra det närbelägna hafvets fauna.

Under en härpå följande period begynte hafsbottnen åter småningom höja sig. Det nuvarande Finland är sålunda en hafvets dotter, som icke ens den dag som är lyft all sin fägring ur böljans sköte. Den fortfarande gradvisa höjningsprocessen är lätt att iakttaga vid kusterna och i den med oräkneliga öar, holmar och klippor fullbeströdda skärgård, som likt ett bälte af tiotal kilometers bredd omger landets södra och sydvästra kuster, men icke håller alldeles saknas vid dess västra. Om Finska vikens örikedom kan man döma, då man erfar att i trakten af det natursköna *Barösund* i Nyland finnas ända till 300 holmar och klippor inom ett område af blott 10 kvadratkilometer. Ännu rikare är skärgården i Finlands sydvästra hörn, där den upptager ett hafsområde af 200 km. längd och 50—100 km. bredd. Det är en arkipelag, hvilken knappast finner sin like i världen. Detsamma gäller om den något vestligare belägna, genom fjärden *Skiftet* afskilda Åländska ögruppen. Ensamt i *Brändö* socken, den första, som möter sedan Skiftet passerats, har man räknat 600 à 700 smärre holmar och klippor, af hvilka dock endast omkring ett dussin äro bebodda. Dock minskas öarnas antal oupphörligt, i det genom hafsbottnens ofvan omtalade höjning farlederna dem emellan blifva allt grundare, tills de slutligen alldeles uttorka och bilda lägre landbryggor, sålunda till en enda förenande de närmast hvarandra belägna öarne. Där de gamle minnas sig hafva rott i sin ungdom, gå nu barnen torrskodda på stranden. Bördiga ängar och goda betesmarker finnas nu på ställen, hvilka på kartor från 1790—1800 äro upptagna såsom vatten. Vikarne uttorka, grunden växa till holmar, holmarna växa

hop med fasta landet. Till och med 30 km. från nuvarande hafsstrand har man sålunda funnit lämningar af fartyg eller järnringar på bärigen, vid hvilka fartygen fordom varit fästade.

Kusternas höjning vid Finska viken har blifvit uppskattad till 0,6 och vid Botniska vikens till 1 m. pr sekel.

En blick på kusterna kan lätt gifva en föreställning äfven om det inre landets fysiska beskaffenhet, hvilken tydligen röjer dess forna skärgårdsnatur. Öar och holmar vid kusterna motsvaras af höjder och bärg inne i landet, farvattnen emellan de förra af dalsänkningar, hvilkas djupaste botten ännu vanligtvis upptagas af sjöar. Benämningen «de tusen sjöars land» ger i själfva verket endast en svag föreställning om Finlands vattenrikedom. Den areal insjöarna och floderna ännu upptaga skattas till mera än en tiondedel af hela landets. I förhållande till sin storlek är Finland således $1\frac{1}{3}$ gång rikare på vatten än Sverige, $3\frac{1}{2}$ gång rikare än Norge och närmare 40 gånger rikare därpå än Danmark. Många af dessa sjöar intaga aktningsbjudande arealer. *Pielisjärvi* i östra Finland och *Päijänne*, centralsjön för mellersta Finlands vatten, äro omkring dubbelt så stora som t. ex. den berömda Genfer sjön i Schweiz, *Inari* sjö i Lappmarken är nära tre gånger och *Saima* i syd-östra Finland mer än tre gånger så stor som nämnda sjö. Dock äro de jämförelsevis grunda.

Men äfven fasta landets areal är till stor del vattendränk. Inemot en femtedel upptages af moras och sumpmarker, med andra ord, ett område större än mångt konungarike, vidpass lika stort som t. ex. Baiern.

De oräkneliga, i förbindelse med hvarandra stående sjöarna äro dock i själfva verket sammanhängande, långsamt flytande strömdrag. Däremot äro floderna ej särdeles långa. Men de utmärka sig, likasom de skandinaviska floderna, framför det mellersta Europas genom sin ständigt rika vattenmängd. Jämförelsevis blott sällan åstadkomma deras höst- och vårflöden härjningar i strandbygderna. Ett utmärkande drag för de finska floderna är äfven rikedomen på forsar och strömhvirflar;

och detta ej blott i flodens öfra lopp; hela tiden ända fram till hafvet faller vattnet ej sällan från fors till fors, hvilket icke obetydligt försvårar flodkommunikationen. Dock äro dessa forsar blott undantagsvis egentliga vattenfall. I skummande vågsvall rusar vattnet i dem hela kilometer fram öfver en långsluttande stenig bädd, äfven denna en lämning från glacialperioden. Många af forsarne äga en mäktigt imponerande naturskönhet. Så t. ex. uppstår, då Saima sjöområdets kolossala vattenmassa i sydöstra Finland genombryter den stängande tröskeln, sammanträngd mellan endast 40 m. från hvarandra stående klippväggar, den ryktbaraste bland alla forsar, den vida berömda *Imatra*. Ehuru endast 20 m. hög på en längd af 325 m., söker den dock genom sin enorma vattenmängd i storartad prakt sin like i Europa. Enligt gjord beräkning utgjutes här 1,773,000,000 liter vatten i timmen och forsens dån är hörbart på 6 kms afstånd.

Stundom undergår landets hydrografiska utseende ställvis ganska plötsliga förändringar. På många ställen anträffas spår efter forna, numera uttorkade flodbäddar, hvilka visa att landets utseende äfven under nyare och nyaste tid mångenstädes betydligt förändrats. Sjöarne hafva genom nya forsar sökt sig utlopp och de gamla hafva försvunnit. Landets torrläggning och sjöarnes uttappning har dessutom isynnerhet på senare tid i icke ringa grad påskyndats genom människoarbete. Hvarje år ha i olika trakter strömmar och forsar upprepansats, kanaler gräfts samt kärr och mossar torrlagts. Någon gång har man vid sjöarnas fällning öfverraskats af vattnets oberäkneliga kraft och invånarena med häpnad blifvit vittnen till katastrofer af en sällspord våldsamhet. Då man t. ex. skulle fälla vattnet i *Höytiäinen* sjö norr om Joensuu stad i östra Finland, hvilken sjö befann sig 21 m. högre än den nedanför belägna *Pyhäselkä*, begynte man 1854 gräfningen af en 3 m. bred graf, hvilken vattnet efter regn och smält snö småningom förvandlade till en slingrande bäck. Plötsligen d. 3 augusti 1859 gäfvos dammarna vika, som skulle reglera afloppet af

Höytiäinenens öfverflöd, och med ett åsklikt dån, som hördes ända till den 7 km. aflägsna Joensuu stad, genombröts vallen af den väldiga vattenmassan, som uppskattades till något mer än 11,000 kubikmeter eller nästan lika mycket som vattenmassan i jättefloden Donau, ökad med densamma i Rhône. Stenarna slogos mot hvarandra, afbrutna träd rycktes med af strömmen, hela hus flöto på vattendraget, öar och sandbankar bildade sig och försvunno åter. Störtfloden fortfor i tre dygn och under denna tid var ytan på sjön Saima, med hvilken Pyhäselkä står i förbindelse, så upprörd, att fartygen med möda förmådde kämpa mot vågens våldsamhet.

Mellan sjöarna är landet öfveralt uppfyllt af kullar, klippor och åsar. Blott dess vestra sluttning gör härifrån såsom sagdt ett undantag. Dessa höjder äro dock, såsom redan antydts, i allmänhet låga, men bidraga till landskapets behag genom sina växlande former och sina här och där brådbranta väggar.

De mest egendomliga bland dem äro åsarne. Dessa smala strängar af sand och grus genomdraga landet i nästan raka linier tiotal och hundratal kilometer långt, öfver bärg och dalar. De sträcka flerstädes sina smala ryggar såsom broar öfver sjöarnes fjärdar. Från deras krön, på hvilket ofta knapt är plats för en stig, stupa sluttningarna brant tiotal meter djupt. En sådan ås är t. ex. *Syrjäharju* i Mäntyharju socken, hvars kam nätt och jämnt ger rum åt en landsväg. Ledstänger å ömse sidor om vägen skydda den åkande att nedstörta för de 30 å 45 m. höga branterna och förläna åt åsen på afstånd utseendet af en jättestor bro. Äfven de för sina härliga utsikter berömda *Kangasala* åsarne (*Kejsaråsen*,* *Kyrkoåsen*) i Tavastland äro mångenstädes icke stort bredare. Bland alla ryktbarast är dock *Punkaharju* i östra Savolaks, hvilken i en längd af 7 km., men blott 17—65 m. bred och med en höjd af 30 m. reser sig ur Puruvesis klara vatten i närheten

---

* Pa denna säges Gustaf III hafva yttrat: „här var det visst djäfvulen frestade vår Herre, visande honom all världens härlighet“.

af Nyslotts stad och årligen lockar till sig skaror af beundrande turister från när och fjärran. Från denna höjd, öfver de gungande topparna af tall och björk på åsens branter, vidgar sig, när och fjärran, den skönaste utsikt åt alla håll öfver tallösa fjärdar, sund och holmar, i den mest skiftande omväxling.

De lösa jordlagren hafva varit utsatta för en mångfaldig, omskapande invärkan utifrån. De utgöra därför en sammanblandning af alla i landet förekommande bärgarter, äfvensom af hafssand, svämmlera samt förmultnade rester af växter och djur. Mångenstädes består visserligen jordmånen af sandblandad lera och sandmylla eller ock af kärr- och matmylla, men stora sträckor upptagas emellertid af mosand, jäslera och med smastenar uppfyllt grus samt kunna först med den största ansträngning och uthållighet hos jordbrukaren bringas till växtlighet.

*   *   *

Finland har sedan gammalt varit indeladt i nio **landskap**, hvilken indelning fortfarande rotfäst sig hos folket och delvis är för detta mera känd än den nyare i län. Dessa landskap, hvilkas gränser finnas utstakade på den bifogade kartan, äro från norr till söder: Finska Lappmarken, Österbotten, Satakunta, Åland, Egentliga Finland, Tavastland, Nyland, Savolaks och Karelen.

2.

Norra Finland och Österbotten:

Den finska Lappmarken ligger nästan hel och hållen norr om polcirkeln. Inga vägar, inga broar, inga hästar och vanliga åkdon underlätta här kommunikationerna. Om vintern

åker man öfver tundrorna med renar i små båtlika åkdon, «pulkor». Färden går då i flygande fart öfver bärg, backar och drifvor och körandet fordrar stor skicklighet. Om sommaren däremot måste man gå till fots på oansenliga, stundom oskönjbara stigar och kärrspångar genom de vida ödemarkerna eller färdas i båt på strömmar och sjöar. Blott i den sydligaste delen finnas några landsvägar.

Vintern räcker här uppe omkring åtta månader och under denna tid råder flera veckor oafbrutet nattens mörker, mildradt dock af en lång skymning, härliga norrsken och ljusningen i söder under middagstiden. Kölden kan då uppgå ända till öfver 50° C. Den stora *Inari* sjö, belägen strax söder om 69:de breddgraden, afkastar först närmare midsommartiden sitt istäcke.

Men ju kortare sommaren är i dessa nordliga trakter, desto längre äro sommardagarna och solen går icke ned under veckotal. Under färre, men i dess ställe längre dagar erhålla sålunda växterna här lika mycket, om icke mera solljus och solvärme, än under ett större antal kortare dagar i södra Finland. Medeltemperaturen i *Torneå*, som dock visserligen ligger nedom Lappmarken, något söder om polcirkeln, är sålunda i juli månad högre än i Helsingfors (*Torneå* 17,0°, Helsingfors 16,8°). Härpå beror möjligheten af kultur under dessa höga breddgrader. Vegetationen är äfven ganska yppig, i synnerhet i fjälldalarna, och många af den lappska florans barn utmärkas af en sällsynt fägring. Också djurlifvet är under sommaren ganska rikt och särskildt häcka här en stor mängd fågelarter, hvilka under denna årstid förgäfves eftersökas annorstädes i landet och hvilka hitlockat mången ornitolog äfven från fjärran trakter. I blåhakesångaren eger också Lappmarken sin näktergal, hvilken under de ljusa sommarnätterna fyller rymden med sin smältande, på toner rika sång. Svanen, som allmänt häckar vid träskan på tundrorna, är de lappska insjöarnas prydnad. Hjor-dar af vildren karaktärisera likaså tundrorna och förföljas ifrigt af vargen och den djärfva och rofgiriga järfven. Fjällemmeln företager i dessa näjder sina ryktbara massvandringar, under

hvilka den stundom går ända nedom polcirkeln till norra Österbotten; dock har den icke inom Finlands landamären visat sig så skadlig, som i Skandinavien. Fjäll- och lappugglan jaga i dess spår.

Genom sin säregna växt- och djurvärld har Lappmarken ständigt öfvat stor dragningskraft på naturforskaren, som där äfven nästan alltid funnit sina mödor rikt belönade. Men äfven sportsmannen kunde här finna under sommaren ett rikt fält för sin värksamhet. Jägaren träffar talrikt och intressant villebråd (björn, ripa, vildgås, svan) och i vattendragen simma särdeles ymnigt flera af de högst värderade fiskarterna. Sik- och harrfisket är sålunda den enda födkroken för en icke ringa del af invånarne, de s. k. fiskarelapparne, hvilka hufvudsakligen i juli och augusti bedriva ett flitigt fiske i de lappska sjöarna, men dock till stor del tidigare på året, redan i mars, begifva sig till kusten af Ishafvet, för att där fiska med norr-männen. Af särskildt värderade fiskarter stiga forellen och den utmärkta rödingen i de lappska fjällvattnen högre än någon annan fisk (530—590 m.) och man kan här på sina ställen med blotta händerna fånga dem i helt små och grunda vattenpussar.

Så intressant en resa i Lappmarken under sommartiden än kan vara, är den dock förenad med besvärligheter, till hvilkas öfvervinnande erfordras beslutsamhet, ihärdighet och helsa. Vi hafva redan omtalat bristen på egentliga kommunikationsleder. På många tiotal kilometers afstånd finnes dessutom ofta icke en enda mänsklig boning.

Den resande bör därför medföra tält. I hvarje fall är en bivuakering i ett sådant att föredraga framför en vistelse, om än så kort, i de trånga, osnygga, överbefolkade lappkojorna. Äfven bör man vara försedd med de nödvändigaste lifsmedlen, ty hos lapparne erhåller man knappast annat njutbart, än kaffe.

Ett särskildt obehag beredes resanden af den blodtörstiga lappska myggen, som under strapatserna, likasom under hvilan i tältet, förfölja honom öfverallt i skylika, af miljoner individer

bestående flockar, dessa traktens outhärdliga plagoris. De krypa in i hans tält, mellan hvarje öppning på hans dräkt, och han kan skydda sig för deras angrepp blott genom att hvar tionde eller femtonde minut bestryka alla obetäckta kroppsdelar med beckolja. Ett långt, någorlunda tätt flor, träd öfver en stor bredskyggig filthatt samt omsorgsfullt stoppadt innanför rocken, gör äfven god tjänst i vackert väder under båtfärder, men hettar väl mycket under vandring.

Öfvervinner man likväl de framhållna svårigheterna, belönas man mångenstädes af imponerande naturscenerier, sådana det öfriga Finland knappast har att uppvisa. Den inre och sydliga delen, *Kittilä* och *Sodankylä* Lappmarker, är visserligen, om än natursköna ställen icke saknas, dock i allmänhet ödslig och enformig, upptagen af vidsträckta vattenrika mossar och med tät granskog bevuxna kärrmarker, men mot nordvest vidtager en storartad fjällnatur. Här resa nära gränsen *Taivaskero*, *Ounastunturi* och *Pallastunturi* sina snöhöljda hjässor och längre mot norr skydda branta bärg *Inarijokis* och *Tenojokis* älfdal, i hvilka trädvegetationen utgöres blott af dvärglika tallar och björkar. En färd nedför dessa floder med deras talrika, stundom, särdeles vårtiden, ofarbara praktfulla forsar erbjuder otaliga tillfällen till sällspord njutning. Från själfva floddalen ser man flerestädes de norska fjällarne framskymta i vester, och från de tätt invid stranden uppstigande, ej sällan ganska höga bergen (t. ex. *Ailigas*, 600 m.) har man å ena sidan ett storartadt panorama öfver *Inari* Lappmarks vidsträckta tundror och å den andra ser man ända långt bort öfver Finnmarken med dess evigt snöbetäckta, djärft formade fjällar.

Inari Lappmark, som genom en vidsträckt högplatå skiljes från de sydligare delarne med deras mot söder rinnande älfvar, är ett vidsträckt, ytterst glest befolkadt område, med hvit-skimrande lafmoar och skogklädda «vaaror». Tallen och björken äro äfven här de mest karaktäristiska träslagen och nå i motsats till förhållandet i de ofvannämnda älfdalarna, ej sällan rätt bety-

dande dimensioner. För öfrigt omväxla här djupa kärr med strida, forsande strömmar och tallösa sjöar. Mellan dessa resa sig särdeles mot vester och söder väldiga tundror, tunturit, hvilka genom sina mäktiga massor beherska omnejden. Några fjäll i egentlig mening kunna de dock icke anses vara, ty ingen enda, icke ens *Ailigas* eller *Peldoivi*, nå med sina afrundade, stela, grå toppar upp till den eviga snöns gräns.

Dock förtjäna dessa trakter det rykte för skönhet, de åtnjuta. Ty har än det lappländska landskapet en något torftig, enformig prägel, så hvilar dock öfver detsamma den öfvervældigande ödslighetens, den djupa stillhetens egendomliga, obeskrifliga behag, hvartill kommer den underbart drömmande, nästan förklarade stämning, som här råder under de dagsljusa sommarnätterna och hvilken tvifvelsutan förlänar den lappska naturen dess stora tjuskraft.

Partier af rent af fängslande fågning finnas äfven, särskildt i floddalarne. Isynnerhet är detta fallet med den trånga och djupa dalen kring den för sin guldförande sand bekanta *Ivalojoki*. Längs sitt öfre lopp åtföljes floden af höga bärg, hvilka på somliga ställen höja sig lodrätt öfver vattenytan och oafbrutet förlöpa flera tiotal kilometer. Nära 100 m. under högslättens nivå störtar den sig fram mellan ofta fantastiskt söndersprängda klippor af storartad skönhet. Men några mil söder om flodens utlopp i den stora med tallösa kala eller tallbevuxna holmar fullströdda *Inari sjö* förändras naturen. I fjärran synas ännu de kala fjälltopparna, men rundtomkring endast sköna, gräsbevuxna slätter. Älfven häjdar sitt strida lopp och bildar smärre holmar, som beklädas af lummiga löfträd. Snart visa sig höstackar, gärdar och andra spår af människor, tills slutligen de finska nybyggarnes välbyggda gårdar, omgifna af grönskande ängar och vackra kornfält fägnas ögat ($68^{\circ} 46'$). Ännu högre upp i nordn ($69^{\circ} 5'$) finnes vid länsmansresidenset *Toivoniemi* en modellfarm, där man med framgång bedrifver odling af råg, korn, potäter, samt kål, kålrötter och andra köksväxter. Odlingen af Finlands näst rågen viktigaste näringsväxt, potatis,

lyckas ännu uppe vid *Utsjoki* (69° 50'). Här odlas äfven i trädgård sallat, spenat, rabarber, rättikor, rädisor, morötter, rödbetor, dill och persilja.

Ju mera man närmar sig Ishafskusten, desto mildare blir i allmänhet klimatet, tack vare närheten af det världshaf, genom hvilket Golfströmmen flyter. Sålunda har *Utsjoki* en årlig medeltemperatur öfver 0°, medan denna i trakterna kring Inari sjö är lägre än — 2°.

Emellertid är det klart att jordbruket icke under dessa höga breddgrader kan äga någon större framtid för sig. Dock kan rågen under gynsamma år gifva en rätt god afkastning ännu vid 68°. Den många månader långa vintern och det oafbrutna mörkret under en längre tid göra dock Lappmarken föga lämplig till vistelseort för mänskliga varelser. Också räknar man här i medeltal endast *en* invånare på 10 □ km. De flesta utgöras af lappar, inemot 1,000 personer. Till sitt lynne äro de godmodiga och fridsamma, hvarför äfven svårare brott ytterst sällan här förekomma. De flesta tillhöra den s. k. laestadianska sekten eller «hihhulitismen», som bland annat strängt håller på nykterhet; det är därför ytterst sällspordt att hos denna befolkning anträffa några starka varor.

Blott i sydliga delen finnas några större byar (Kittilä och Sodankylä). För öfrigt är lapparnas lefnadssätt detsamma som i grannländerna. De s. k. fiskarelapparne bo åtminstone om vintern i hus, men fjäll-lapparne hafva ingen annan bostad än flyttbara tält af fyra bågformiga stänger, nedslagna i jorden, och kring dem ett täcke af vadmal. I toppen är ett rökhal, i midten en eldstad af gråstenar; björkris är utströdt på bara marken och några renhudar ligga utbredda däruppå. Biträdd af sina utmärkta hundar betar lappen här sina renhjordar, som lefva af gräs, löf, lingonris och de utmärkta, saftiga, hjortronen, men isynnerhet af den tundrorna täckande renlafven. Men när lafven är slut på ett ställe, måste lappen flytta med sina hjordar och därför flyttar han ständigt. Vägvisaren går förut på sina skidor med en ren, försedd med

bjällra, därpå följa de lösa renarne, sammanhållna af hundarne och manande skidlöpare, sist lastrenarne med tält, husgeråd, barn och ålderstigna. Ett sådant flyttningståg ger ett egendomligt lif åt den annars så ödsliga, snöbetäckta tundran.

Den norra delen af Österbotten erbjuder ännu mycken likhet med Lappmarken. Också här är vintern mycket lång, och isen i *Torneå* och *Kemi* älfvar ligger sålunda omkr. 50 à 60 dagar längre än i de sydfinska åarne. Liksom i landskapets inre ostliga delar äro äfven här landsvägar sällsynta och kommunikationerna ske, såsom i Lappland, i de vidsträckta skogstrakterna, i hvilka skogsafvärkningen är ganska betydlig, hufvudsakligen längs floderna på båtar, hvilka stakas fram på de talrika forsarne.

De inre och östra delarne äro också här mycket glest befolkade. Men flere trakter ega en utomordentlig naturskönhet. Detta är särskildt fallet med det tyvärr så svårt tillgängliga skog- och sjörika *Kuusamo* (66°), «Finlands Schweiz», näst vissa delar af Lappmarken dess bärgigaste trakt. De talrika insjöarna i dalarnes botten ligga ofta mer än 240 m. öfver hafsytan eller omkr. 30 m. högre än södra Finlands högsta bärgstoppar och öfver dessa sjöar höjer sig sedan *Maanselkäs* kam mer än 100 m. hög. De flesta bergen däromkring äro dock vida högre samt större delen af året täckta med snö och is. Ingenstädes i landet kan man njuta af utsikter, i vidsträckthet jämförliga med dem, som erbjuda sig här, t. ex. från toppen af *Nuorunen*, Finlands högsta söder om polcirkeln belägna bärg (532 m.). Det är en vild, dyster och sträng, men storartad natur. Ett egendomligt majestätiskt lugn är utbreddt öfver densamma. Det ser alldeles ut som om denna granit och skog, dessa sjöar och floder sjunkit i ändlöst grubbel samt kallnat och stelnat däri. Hvarken vattenfallens rytande eller bärgskaskadernas sorl kunna bringa henne ur denna förstelning.

Äfven Österbottens sydostliga del, *Sotkamo* och *Kajana* trakten, något öfver 64:de breddgraden, påminner om Kuusa-

mos naturskönhet, hvilken den dock icke förmår uppnå i storartad prakt. Från de panoramat beherskande topparne af *Vuokatti* (300 m.) och *Pölyvaara* ser man långt bort öfver de vida, tysta öde näjderna, hvarest Finlands melankoliska skönhet synes hafva koncentrerat sig i talrika åsar, tätta skogar och tusental sjöar med drömmande, gröna öar. Fält och ängar smyga sig likt slingrande band kring kullarnes fot; på sluttningarna äro byarne strödda såsom små svarta och röda smycken, och mot höjderna uppstiga pelare af en grågul rök, insvepande dem i sitt dok och kommande från dalarne, där tjärbränningen fortgår en stor del af året.

Men ödsligheten aftager ju mer man närmar sig kusterna och desto mer bebodda och uppodlade blifva landsträckorna. Redan *Torneå älf* genomflyter sålunda i sitt nedre lopp tätt befolkade och välbebyggda trakter och nära dess utlopp, strax söder om 66°, ligger Finlands nordligaste stad, den lilla *Torneå*, midt emot sin svenska syster, *Haaparanda*. Syrenen, sibiriska ärtträdet och rosentryet pryda redan här trädgårdarna.

Omkr. 75 km. norr om denna stad reser sig på flodens vestra sida Finlands kanske mest bekanta bärgstopp, *Aavasaksa* (232 m.), som årligen midsommartiden besökes af talrika främlingar, ofta från aflägsna länder, hvilka där samlas för det egendomliga skådespelet att se solen tre dygn årad öfver horisonten, bestrålade ett panorama af sällspord skönhet, visande en egendomligt blandad karaktär af leende och högtidlighet, mildhet och vildhet.

Stränderna kring den andra stora floden i området, *Kemijoki*, äro visserligen icke lika tätt bebodda, men de väl skötta gårdarna kring dess nedra lopp vittna dock äfven här fördelaktigt om invånarens välstånd och bildning. Invid utloppet ligger Finlands minsta stad, *Kemi* (500 inv.)

Tätast bebyggda äro stränderna af *Uleå älf* eller *Oulunjoki*, Österbottens viktigaste vattendrag, vid hvars mynning ligger landskapets förnämsta stad, residenset för landets nord-

ligaste län, det reguliärt byggda och angenäma *Uleåborg* (privilegier år 1605), som ursprungligen uppstått kring ett gammalt, år 1570 anlagdt, numera alldeles raserat slott. Uleåborg är ganska betydlig såsom hamn och handelsstad och kommersen med kringliggande trakter är synnerligen liflig (omkr. 12,200 inv.) Till och med lapparne infinna sig här med sina renar, den sydligaste punkt i landet, dit de utsträcka sina resor.

Den stora älvens aflägsnaste källor upprinna vid ryska gränsen och vattnet samlar sig i flere sjöar, belägna i folk-toma, men ofta egendomligt natursköna, skogrika näjder (bland hvilka det redan nämnda *Sotkamo*), tills det vid den lilla *Kajana* stad, den enda i det inre Österbotten, genom det praktfulla *Ämmäkoski* utfaller i *Uleå sjö* eller *Oulunjärvi*, för att där finna en kort hvila. Från denna stora sjö bryter sig sedan det strida vattnet väg mellan höjderna i nordvest, och älven brusar från fors till fors nedat hafsbukten vid Uleåborg, skön och mäktig mellan kullar, klippor och sandiga stränder. En mycket stor rol spelar detta vattendrag såsom kommunikationsled för de talrika produkter, hvilka, ofta ända från ryska gränsen, nedforslas för detsamma. Ensamt af tjära nedflottas här under vanliga år omkring 50,000 à 60,000 hektoliter. Edsvurna styrmän föra nedför de skummande forsarne de långa och smala båtarna i ils snabb fart med van och säker hand. Dock inträffar något olycksfall nästan hvarje år.

En synnerligt stor betydelse ega de nordösterbottniska floderna äfven för sin rikedom på fisk. Kemi elf har sålunda under goda år gifvit ända till 170,000 kg. lax. Jakten i de floden omgifvande öde skogstrakterna är äfven ganska lönande; en mängd skogsfagel exporteras årligen härifrån.

Naturen i de norra och östra delarna af Österbotten är, såsom af ofvanstående framgår, ännu rätt omväxlande och på sina ställen, i synnerhet kring flodstränderna, ganska storartad. Den öfriga delen af landskapet, som i söder sträcker sig till *Sideby* udde (62°), utgöres däremot af den långsluttande, lågländta kuststräckan, som först omkr. 50 à 100

km. från kusten erhåller en brantare stigning. Hela denna del af Österbotten bildar sålunda en stor slätt och de talrika parallelt löpande flodernas tröga lopp utgör ett ögonskenligt bevis för markens ringa dossering. Längre i norr, där den forna hafsbotten varit sandig, utbreda sig *Limingo* ängar i vida oöfverskadliga gräsfält, bevuxna med vide och unga björkar. I södra Österbotten har hafvet afsatt en fruktbar lergrund och där vaja bland andra i *Kyro* älfs floddal många tiotal km. vidsträckta sädesfält, de största i hela landet. Trakterna kringom flodernas bräddar äro nästan alltid välodlade och södra Österbotten är Finlands yppersta kornbod, hembygden för den berömda s. k. Vasa-rågen, hvilken för sin godhet och grobarhet betingar sig höga priser i främmande länder.

Några smärre städer äro belägna vid kusten invid eller nära flodmynningarna och förmedla de inre delarnes handelsrörelse. Mest betydande bland dem är det på en hög framsträckt udde belägna *Vasa* (privilegier från 1611, 9060 inv.), officiellt kalladt *Nikolaistad*, en bland nordens vackraste städer, säte för Österbottens högsta judiciella myndighet, Vasa hofrätt, samt för Vasa länestyrelse. Norr om Vasa ligga *Brahestad*, med sitt handelsinstitut, *Gamla Karleby*, *Jakobstad*, *Nykarleby* med ett svenskt folkskolelärareseminarium, söder därom åter *Kaskö* och *Kristinestad*.

För den resande presenterar sig Österbotten ganska enformigt. Skogarna hafva dragit sig tillbaka till de inre delarne mellan de skilda floderna, men att de icke saknas, därom vittna dock de sågverk, som uppstått vid forsarne i nästan hvarje älf. Landsvägarne slingra sig mest mellan åkrar och ängar och blott sällan höjer sig en kulle öfver den vida landssträckan. Blott rullstenar af alla tänkbara former och storlekar ligga kringkastade öfver fälten, stundom enstaka, stundom staplade i väldiga kummel öfver hvarandra. Det flacka landskapet skulle därför väcka i hög grad tröttande på den resande, om icke hans öga funne angenäma hvilopunkter i de tätt liggande stora byarna med deras välvärdade, nästan alltid

röd- eller gulmålade och med hvita fönsterposter försedda trähus, bland hvilka det oftast i två våningar byggda skolhuset fördelaktigt framträder.

Husens inre vittnar i än högre grad, än deras yttre, om invånarnes smak för snygghet och en viss prydlighet. Den raska och hurtiga allmogen är för öfrigt i de flesta trakter ganska slöjdkunnig och mångenstädes är både den manliga och kvinliga hemslöjden (smidesarbeten, snickeri, väfnader m. m.) vida berömd inom landet. Österbottniska timmermän och båtbyggare äro öfverallt eftersökta. Ofta nog får man se endast kvinnor sköta arbetet ute på marken, i det männen icke sällan på främmande ort söka förtjänst med sin slöjdskicklighet. Många tusen män utvandra till Amerika, som från Österbotten erhållit den största kontingenten af finska immigranter.

3.

Det inre Finland.

Så enförmig naturen i den Österbottniska kuststräckan är, lika omväxlande är hon i de inre delarne af landet, i Satakunta, Tavastland, Savolaks och Karelen. Först här möter oss Finland i sin genuina, egendomliga skönhet. Man befinner sig langt inne i landet och dock kunde man tro att man färdas fram i en enda stor ofantlig skärgård. Till den grad vidsträckta och talrika äro de sjöar, hvilka här uppfylla och sönderskära landet i oräkneliga uddar och vikar. Från de mellan sjöarne belägna, ofta helt smala, af allvarliga furor krönta åsarne eller från de talrika kullarne mötes ögat icke sällan af de vidsträcktaste och härligaste utsikter öfver de blånande vattnen med deras oräkneliga, oftast af leende löfskog beklädda holmar, samt öfver dunkla, mellan sjöarne liggande skogsmarker, här och där afbrutna af böljande sädesfält,

gröna ängar och folkrika byar, och vid horisonten begränsade af nya, först i fjärran förtonande åsar och kullar. Det är Finland i dess fägring, en tafla, som man icke snart förgäter, isynnerhet om man sett den i en lämplig belysning, en lugn och solig sommardag, eller en af de ljusa sommarnätterna, då ett matt, glänsande sken sprider sig öfver stränder, fjärdar och skogar, insvepande hela naturen i en mjuk slöja, och då stillheten rundtomkring, endast afbruten af talltrastens melodiska slag från någon hög grantopp, så väl harmonierar med hela nädjens skaplynne af lugn och allvar.

De norra delarne af dessa landskap äro emellertid fortfarande glest bebodda och upptagas till stor del af vidsträckta skogsbevuxna tallmoar eller ödsliga kärr och mossar, hvilka för öfrigt icke heller saknas flerstädes i de sydligare trakterna. Här, och isynnerhet inom Tavastland, finnas vidsträckta skogstrakter, hvilka ännu, ehuru de på senare tid nog hårdt anlåtats, år efter år utsända väldiga massor af stock i världsmarknaden.

Runeberg, vår stora skald, har skildrat naturen i dessa omätliga skogar. «Man vandrar i dem i en oafbruten enformig stillhet och hör blott högt ofvan sitt hufvud vinden i granarnes toppar eller de skyhöga tallarnes kronor. Då och då anträffas, lik en nedgång till underjorden, en skogssjö, till hvars brådstupande trädbevuxna bädd ingen vindfläkt irrat och hvars yta aldrig krusats af annat än abortroppens lek eller den ensam jagande lommens simning. Åt ett annat håll hör man ljudet af en skogsbäck. Man gar ditat, man tycker sig vara helt nära, och ser dock intet annat, än den ljungbevuxna sandmon och stam vid stam af de furor den bär, tills på ett käppkasts afstånd den motsatta stranden börjar röja topparna af sina björkar. Först då, när man nått randen af mon, ser man en skymt af den glittrande böljan mellan löfven; och fattar man för att betrygga sitt nedstigande, med sin högra hand roten af en björk, så kan man med den venstra stöda sig på de öfversta grenarne af en annan. Har man nått bäcken, så ser man

öfver sig ett blott några få famnar bredt bälte af himmelen och på båda sidor har man en ogenomskådlig väfnad af löf och stammar. Hinner man efter långa vandringar mellan enformiga träd på heden omsider dess gräns, så framstår såsom genom en förtrollning i en tafla af den största växling och omfattning för ens öga träsk vid träsk, med löfrika holmar och uddar, strömdrag, fält och kullar. Förvånande äro de skiftande massor af ljus och mörker man med en enda blick kan omfatta, från de nästan svarta granarna i den sumpiga däliden till tallskogen, som vidtager ofvanom den, och björkarna, som i krans omgifva foten och sidorna af det öfverst uppstigande bärget. En ännu större skönhet får allt detta, då solskenet en sommardag, brutet af molnen, i ständiga nyanser spelar däröfver.

Denna landskapens norra del är jämförelsevis högländ. Men så småningom sluttar landet mot kusterna och de uppodlade markerna blifva allt talrikare och vidsträcktare. Under det emellertid i Tavastland skogarne till öfvervägande del bestå af gran och tall samt hufvudsakligen dalarne blifvit kultiverade, äro i flere trakter af östra Finland, med undantag af sjöstränderna, vanligen endast åsarne uppodlade och på dem ligga byar och åkrar, medan täta löfskogar fylla dalsänkningsarna. Också finner man i själfva byggnadssättet den olikhet mellan vestra och östra Finland, att i det förra gårdarne i hvarje by nästan alltid äro tätt byggda intill hvarandra, i det senare däremot merendels spridda och enstaka, hvilket äfvenledes bidrager att gifva dessa olika trakter deras säregna prägel. Flerstädes i Karelen företer naturen ett afvikande skaplynne. Sålunda omväxla vid Ladogas stränder leende fruktbara dalar med höga, icke sällan kägelformiga granitberg. Mångenstädes är åter detta landskaps södra del ganska steril: — skoglösa höjder, dälder med gles björkskog, kärr och gungfly.

Åkerbruk och boskapsskötsel bedrifvas på flere ställen i det inre Finland såväl på herregodsen som af allmogen med mycken omsorg och i vissa delar gifva åkrarne äfven ypperlig

gröda. Men i många och vidsträckta trakter är dock jordmånen föga gifvande och ganska oländig och frosten har sitt hem i de ofta i närmaste närhet liggande kärren och vattensjuka myrarna. Ej sällan förstör den under några nätter allt hvad bonden med möda lyckats framlocka ur jorden. Han sår därför här hellre sin råg högre upp på sluttningarna, där han först faller och bränner skogen, hvilkens värde han icke ännu lärt till fullo uppskatta. Den på detta sätt vunna jorden upp-ristas med en ofta ganska primitiv plog. Endast det första året skänker den en någorlunda god skörd, men redan det följande är skörden ofta mager. Bonden går då till en annan skogsbacke och sveder honom på samma sätt. Öfverallt i det inre Finland träffar man på sådana karaktäristiska sveder, äfven der verklig åker och ängsjord finnes. Under årens lopp beklädas de öfvergifna svederna med löfskog och därigenom har småningom naturen flerstädes antagit en mer vexlande fysionomi, än den fordom haft.

Då, såsom vi redan omnämnt, det inre landets dossering öfverhufvud är ganska ringa, kunna de otaliga sammanhängande vattendragen befaras ofta flera hundratal kilometer i en enda sträcka. Människoarbetet har dessutom genom anläggande af slussar och kanaler undanröjt de få hinder, som förefunnits, så att landets inre numera kan sägas hafva antagit karaktären af en oafbruten kustlinie med bekväma, snabba och billiga kommunikationer. En färd på ångfartyg eller med en af de snabbt rodde allmogebåtarne är oftast synnerligen angenäm. Vattnet är mångenstädes så genomskinligt att man vid ljus och klart väder ser botten på betydliga djup. I sommarvärmen synas sjöarna icke sällan djupt högblå. Än passerar man förbi en landtlig kyrka, än ligger en treflig bondby på strandens sluttningar; någon gång speglar sig en liten stad i fjärdens eller vikens böljor och där vattnet fått ett stridare lopp har industrin ej sällan lagt beslag på dess krafter. Mångenstädes är det värksamt lif och rörelse på dessa sjöar, men äfven de mera undangömda, hvilkas oskuldsfulla frid blott söl-

lan störes af den mänskliga samfärdselns buller, hafva sin egendomliga poesi. Från höjderna stiger här och der en lätt rökpelare upp mot himmeln: det är röken från en stuga, som skymmes af granarna. På ett annat håll hvilar en tunn sky öfver skogstopparne: det är röken från en sved på åsarnes sluttning. Och öfver dessa lätta rökmoln lägga sig vattenångorna i den varma luften och åstadkomma det fina töcken som kallas solrök och hvilket likt ett helt tunnt flor ligger öfver alla höjder, stränder och vatten och förlänar konturerna en underbar mjukhet.

Under färden mötes den resande ofta af en oändlig mängd timmer, som flottas ned längs vattendragen och ej sällan härstammar djupt inne från hjärtat af landet. Den stora betydelse dessa vattendrag ega för landets ekonomi är sålunda lätt insedd.

De talrika sjöarne hafva samlat sig i tre skilda vatten-system med hvar sin centralsjö. Det östra systemet är det af alla vattenrikaste och består af icke mindre än etthundratjugu större och tusentals mindre sjöar. Mer än annanstädes har trakten här bibehållit sitt skärgårdstykke. Den ringlade sälen i Saima är helt säkert en kvarleva från den tid, hithörande sjöar utgjorde vikar af den Finska viken. Den torra marken består knappast af annat än landtungor, uddar, näs och öar. Vattenmassan samlar sig i det mångbesjungna *Saima*, „de tusen öarnes sjö.“ Kustliniens konfiguration är här fantastisk, de panoramer, som här aflösa hvarandra så oväntade och omväxlande, själfva sjön slutligen så oomfattlig, grenfull och kring-spridd, att det rent af är omöjligt att med ens uppkasta en fullständig bild af Saima. Vattenmassan, som från alla håll hoptränges af holmar, halföar och uddar, sliter sig än plötsligt lös åt alla sidor i ett helt system af armar, liknande kanaler inom granitsträndernas skarpa konturer; än upplöser hon sig i en hel kedja af stora och små bassiner af de mest nyckfulla former, cirklar, ellipser, invecklade och djerfva bukter o. s. v.; än slår sig vattnet genom den påträngande graniten och ka-

star sig, förtjust öfver sin frihet, så mäktigt åt sidorna, att man icke upptäcker ändpunkterna däraf ens med beväpnadt öga. Och hvilken förtjusande mångfald af öar! Än här, än där ser man huru en smal landremsa, dels rak som en pil och öfverallt lika afmätt, dels med rikt sirade böjningar och bukter, likasom utklippt, ensam skär sig in i vattnet på den ofantliga ytan. Sådana landtungor, af hvilka den förut omnämnda *Punkaharju* i den till Saima gränsande *Puruvesi* är den berömdaste, hålla icke sällan blott några meter i bredd, men hafva ofta en utsträckning af 5 à 6 kilometer, medan deras samband med fasta landet inskränker sig till ett så smalt näs, att fotgångaren med möda där finner en stig.

Den i Saima samlade kolossala vattenmassan banar sig förmedels den ryktbara, redan tidigare omnämnda, årligen af talrika turister besökta *Imatra* fors väg genom den stängande åsen och utgjuter sig slutligen i den stora *Ladoga* sjö genom *Vuoksen*, Finlands vattenrikaste flod, vid hvars utlopp den lilla staden *Kexholm* är belägen. I flodens öfre lopp, omkring 4½ km söder om *Imatra*, finnas några forsar, *Kyrönkoski* och tvillingforsen *Myllykoski-Vallinkoski*, hvilka visserligen äro mindre mäktiga än *Imatra*, men dock ega en skönhet, som tjugat mången mera, än den väldiga jätteforsens. I sitt nedre lopp erinrar *Vuoksen* flerstädes mer om en räcka af sammanhängande sjöar, än om en verklig flod.

Sedan år 1856 hafva Saimavattnen emellertid satts i direkt förbindelse med hafvet genom en från närheten af staden *Villmanstrand* till läneresidenset *Viborg* i Finska vikens nordöstra hörn dragen ypperlig kanal, *Saima kanal*, af 59,3 km. längd och försedd med 28 slussar. Genom denna kanal, hvilkens stränder presentera en följd af tjugande och omväxlande vyer, prydda som de äro af eleganta villor och kostsamma anläggningar i en af sig själf t yppig natur, förmedla segelfartyg och ångbåtar handelsrelationerna mellan den öfriga världen och kusterna i det vidsträckta „finska innanhafvet“, i

en sträcka af öfver 400 km:s längd, ända upp till Iisalmi (omkr. 63° 50').

Fyra städer bilda medelpunkterna för det kommersiella lifvet och för kulturarbetet i dessa Finlands kanske naturskönaste trakter: det lilla, för sin vattenkurinrättning bekanta *Villmanstrand*, det vänliga och renliga *St Michel*, det vid Saimas norra ända beundransvärdt vackert liggande *Nyslott*, ryktbart för sin redan år 1477 anlagda, i hög grad intressanta fornborg (*Olofsborg*), från hvilken man har öfverträffligt präktiga vyer; och slutligen den icke mindre förtjusande belägna *Kuopio*, till storlek betydligt öfverträffande de öfriga (8,650 innev.). Vida omtaladt för den härliga utsikten ifrån den invid staden belägna *Puijbacken* (230 m.) öfver de med tallösa holmar beströdda *Kallavesi* fjärdarne, har *Kuopio* sin betydelse såsom säte för stiftets biskop och, likasom *St. Michel*, såsom läneresidens.

Naturen i dessa trakter öfverraskar, såsom vi redan antydtt, genom sin yppighet. Flere ädlare träslag, som för öfrigt nästan saknas i det inre landet, förekomma här och gå högre norrut än i de vestliga delarna. Särdeles berömdt för sin om mellersta Europa påminnande natur är *Tuovilanlaks* i *Pielavesi*, något norr om 63:dje breddgraden.

Det mellersta, särskildt för sin fiskrikedom utmärkta sjösystemet, i hvilket omkring 650 sjöar, förutom mindre träsk, sammanflyta i den stora, långsträckt och för våra förhållanden särdeles djupa (89 m.) *Päijänne*, är i motsats mot det föregående genom de talrika forsarne och fallen i utflödets, *Kymmene älf*s, nedre lopp afstängdt från hafvet. Men äfven här stå de flesta sjöar i segelbar förbindelse med hvarandra. Äfven här forslas längs vattendragen stora massor timmer till och vidare nedför *Kymmene älf*, ända bort ifrån den af den vattenrika och vackra *Keitele* stråten genomskurna *Viitasaari* socken, en af det inre Finlands härligaste, och ifrån den genom *Runebergs* diktning bekanta *Saarijärvi* socken med dess djupa skogar och mörka skogssjöar.

Vid hvardera ändan af den något ödsliga och enformiga Päijänne sjö, den längsta i landet (öfver 120 km.), ligger en liten stad: vid den norra ändan det regelbundna och lifligt trafikerade *Jyväskylä*, centralorten för det intellektuella lifvet i det inre Finland och säte för landets första folkskoleseminarium; vid den södra åter det snygga och särdeles vackert belägna *Heinola*, en ypperlig utgångspunkt för turistfärder längs den mäktiga och på naturskönheter rika Kymmene älf.

De talrika, ofarbara forsarne i denna hafva anlitats för industriella anläggningar och den vid nämnda flods utlopp belägna *Kotka* stad är, ehuru helt ung, dock en af Finlands viktigaste kommersiella orter, såsom förmedlande trävaruexporten från det skogrika Tavastland.

Det sydvestra vattensystemet, i Satakunta och vestra Tavastland, har till följd af markens starkare sluttning ett stridare och på forsar och vattenfall rikare lopp, än de förra. *Tammerkoski* vid den hastigt utvecklade, betydande fabriksstaden *Tammerfors*, numera Finlands tredje stad (omkr. 18,100 inv.) afstänger helt och hållet kommunikationen mellan de norr och söder därom belägna sjöarne *Näsijärvi* och *Pyhäjärvi*, med andra ord mellan systemets nordliga och sydliga vattenstråtar. Men i dessa plöja ångbåtar och segelfartyg vågorna på långa sträckor och oräkneliga stockflottor föras ned för deras starka strömfärar. Ingen del af Finland eger större vattenkraft och ingenstädes har den heller blifvit mera använd i industrins tjänst. Här äro Finlands viktigaste fabriker och andra industriella verk belägna. Här har människan underlagt sig den obändiga kraften i den stolta *Nokia* ström, där den från *Pyhäjärvis* mynning skummar fram till *Kulovesi* mellan dystra, brådstupande klippstränder, bevuxna med mörka, slokande granar, och tvungit jätten att beskedligt slipa träd för ett trämassefabrik. Och *Kyröskoski* namnkunniga, 24 à 25 m. branta fall i närheten af *Ikalis* köping (norra Satakunta) kringvänder numera med sina skummande hvirflar kvarnstenarna såsom en lydig mjölnardräng. Den södra delen af vattendra-

get mellan Tammerfors och den på en halfö täckt belägna, genom sitt gamla, af Birger Jarl 1249 grundade slott ryktbara läneresidensstaden *Tavastehus* (4,600 inv.) flyter genom bördiga, väl odlade trakter förbi folkrika byar och en mängd vackra herregårdar, sedan gammalt säten för den finska adeln. Många af dess sjöar, liggande mellan höga, för sina utsikter vida berömda åsar (t. ex. *Kangasala* åsarne), hafva för sin ovanliga skönhet besjungits af de finska skalderna. Vattnet banar sig slutligen väg till Bottniska viken genom en af landets mest uppodlade och tätast befolkade trakter förmedels *Kumo* älf eller *Kokemäenjoki*, nära till hvars utlopp den betydande handelsstaden *Björneborg* (10,000 inv.) är belägen. Tyvärr är *Kumo* älf besvärad af talrika forsar och därför blott till mycket ringa del segelbar, så att icke håller det sydvestra vattensystemet förmår förmedla någon direkt förbindelse med hafvet och utlandet.

De inre vattendragen i Finland äro i likhet med Österbottens floder icke blott såsom tjänare åt den mänskliga industrin eller såsom kommunikationsleder af stor vikt för folket. Också här utgör fisket i de talrika sjöarne för detta en icke obetydlig binäring. Särskildt äro, såsom redan framhållits, det mellersta systemets sjöar ganska fiskrika, men äfven *Pielisjärvi*, *Haukivesi* och *Saima* sjöarne i östra Finland äro i detta hänseende berömda. Den fisk, som af allmogen talrikast fångas, är siklöja eller „*muikka*“, hvilken jämte mörtten i det inre Finland såsom saltad utgör en hufvudföda för folket och här ersätter den vid kusterna allmänt begagnade strömmingen. Ett särskildt värde har blanklaxen, som fångas ganska talrikt i flere af de på forsar rika floderna, såsom i *Kumo* och *Kymmene* älfvar samt i *Vuoksen*, i synnerhet i dess södra utlopp kring *Taipale*. Också *Kumo* siken är vida beryktad. Äfven goda jaktmarker finnas flerstädes. Hare och skogsfågel fås mångenstädes rikligt, i synnerhet i de inre trakterna med deras öde moar och vidsträckta skogar. Många arter sjöfåglar häcka vid sjöarnes stränder och gifva här om sommaren lif äfven åt de mest undangömda skogstjårn.

Befolkningen i det inre Finland lefver i olika trakter under ganska olika förhållanden och välståndet är mycket ojämnt fördeladt. I vissa delar däraf kan den resande finna ett nöje i att rasta i de stora, välskötta och rika bondgårdarna, där snygghet och trefnad äro hemma och där han, med den jämförelsevis ganska bildade och för allmänna frågor vakna och intresserade bonden, ifall han förstår dennes språk, kan underhålla en ofta angenäm konversation. Snygghet och rikedom följas dock icke alltid åt. Tvärtom anträffas stor renlighet i många öde trakter, hvilkas befolkning kämpar en hård strid med armodet, under det å andra sidan snyggheten i husgeråd och klädedräkt hos en väl burgen allmoge på sina ställen kan vara af den tvifvelaktiga art, att man gör bäst i att endast i största nödfall här söka sig hvila i bondens stuga. Säsom ett gemensamt drag för hela det inre Finlands befolkning kan dock anföras att den, äfven om orenligheten i öfrigt är i ögonen stickande, dock vårdar sin kropp genom att minst en gång i veckan taga ett varmt ångbad.

4.

Södra Finland.

Af de ofvan beskrifna landskapen sträcker sig endast Satakunta och Karelen till hafskusten, det förra berörande södra delen af Bottniska viken, det senare nordöstra hörnet af Finska viken. Den öfriga delen af Finlands södra och sydvästra kuststräcka upptages af landskapen Nyland och Egentliga Finland, till största delen belägna söder om 61:sta breddgraden

Också här är landets yta mycket ojämn. Mångenstädes finner man, särskildt i vstra Nyland, samma växling af skogbeklädda höjder, vackra insjöar och leende, odlade dalar, som i den inre delen af landet. Sjöarne och träsken äro äfven här

ganska talrika, men jämförelsevis små. Störst är den för sin naturskönhet bekanta *Lojo sjö*. Talrika åar och bäckar genomskära för resten kuststräckan. *Svartå* i Karis socken har gifvit upphof åt flere industriella verk. Äfven den tidigare omtalade Kymmene älf genomflyter i sitt nedre lopp östligaste delen af Nyland.

Naturen är betydligt yppigare än i det inre Finland. Barrskogar, omväxlande med löfskog af björk, gråal och asp, gifva visserligen ännu landskapet dess hufvudkaraktär, men flerstädes uppträda rätt betydande bestånd i lundarne af lind och hassel och stränderna kantas vanligen med kransar af mörkgrön klibbal. Den starkt doftande, vitblommiga häggen framsticker här mer än annanstädes i landet bland de öfriga träna och bidrager att i juni gifva landskapet dess särskilda egendomlighet. Äfven lundar af präktiga, åldriga ekar pryda här och där södra och sydvästra Finlands uddar och öar. Också blomstermattan är yppigare och brokigare än i landets inre delar och kärlväxterna i Egentliga Finland utgöras sålunda af öfver 100 arter mer än i norra Tavastland och öfver 200 mer än i Kajana härad i Österbotten och Kuusamo. Särskildt för sin fägring omtalad och besjungen är den täcka ön *Runsa* strax nedanom *Aura* ås utflöde i Östersjön.

Hela den södra kuststräckan visar för öfrigt spår af ganska gammal och länge rotfäst kultur. Ingenstädes har odlingen, såsom här, tagit i besittning hvarje för densamma möjlig fläck. Landets största förmögenhet finnes samlad här. Vid Nylands mellersta kust ligger det vackra *Helsingfors*, sedan 1819 landets hufvudstad, en ännu ganska ung, men ständigt och raskt uppåtgående stad (omkr. 58,400 inv.), som år för år allt mer närmar sig öfriga moderna hufvudstäder i Europa. Här äro förlagda Finlands universitet sedan år 1827, den nyländska länestyrelsen samt talrika högre verk och myndigheter. Utanför staden ligger fästningen *Sveaborg*, år 1749 byggd på sju öar af den berömda svensken Augustin Ehrensvärd,

försvarande inloppet till staden med sin armering af 900 kanoner.

Äfven i hvarterdera hörnet af Finska vikens norra strand är en större stad belägen. Båda dessa, *Åbo* (vid Aura ås mynning) och *Viborg*, härstamma från Finlands äldsta historiska tid, den förra (omkr. 28,000 inv.) Finlands äldsta stad och dess forna hufvudstad, den senare (omkr. 17,500 inv.) grundad 1293. Rika på historiska minnen (*Åbo domkyrka* och slott, *Viborgs slott* och fästningsvärk), äro de numera residensstäder i hvar sitt län samt säten för hvar sin hofrätt, den förra dessutom för landets ärkebiskop.

De tre nyssnämnda städernas för handel och industri så lämpliga läge vid hafskusten har till dessa platser samlat talrika driftiga affärsmän och industriidkare. *Viborg* har dessutom betydelse såsom exporthamn för de längs *Saimavattnen* nedforslade rikliga trävarorna.

Utom ofvan anförda större städer ligga ännu vid denna kuststräcka åtta mindre, af hvilka flere äfvenledes grundlagts långt tillbaka i medeltiden. Längst mot norr, vid södra hörnet af *Satakunta-kusten*, ligger i en af bärg omsluten dal en af landets äldsta städer, den icke obetydliga handelsstaden *Raumo* med sin dystert högtidliga kyrka, ett gammalt fransiskanerkloster. I Egentliga Finland följa *Nystad*, anlagd 1617, och *Nådendal*, numera känt hufvudsakligen såsom badort, fordom bekant för sitt på 1400-talet grundade, berömda nunnekloster. Vid *Nylands kust* äro åter belägna: på Finlands sydligaste udde *Hangö*, en ung, men framåtgående stad, landets förnämsta, ofta enda vinterhamn; vid den natursköna *Pojoviken* det lilla i 16:de seklet grundlagda *Ekenäs* med sina krokiga gator, sitt folkskolelärarinneseminarium, sin porter- och hvassbuksfabrikation; vidare, på andra sidan om *Helsingfors*, *Borgå* i en trakt, som bär de äldsta spåren i Finland af en forntida skandinavisk civilisation, själf räknande sina anor sannolikt från år 1346, i sin vackra domkyrka egande ett dyrbart minne från 1414, numera hufvudsakligen anmärkningsvärdt såsom stiftsstad; *Lo-*

visa, inom landet bekant badort; den redan tidigare omtalade affärsstaden *Kotka* på en af Kymmene älfs utflödesarmar omsluten ö; slutligen det solfjäderformigt anlagda *Fredrikshamn*, grundad 1653, säte för landets enda militärskola.

Det är själfallet att den koncentrerings af intellektuella och merkantila krafter, hvilken sålunda under loppet af flere sekel egt rum i det sydligaste Finland, i betydlig grad har invärkat äfven på traktens odling och utseende. I städernas närhet, i synnerhet i den vackra, lummiga skärgården, fägnas ögat af talrika täcka villor, icke sällan vittnande om egarens smak och goda lefnadsvilkor. Men äfven för öfrigt förenar sig mångenstädes vegetationens yppighet med märkvärdiga naturbildningar, grufvor, en och annan borgruin (ryktbarast *Raseborg* nära Ekenäs), ålderdomliga kyrkor med naiva väggmålningar, ståtliga, välskötta herregårdar och olikartade industriella inrättningar till att fängsla intresset. Många af de stora godsens äro eller hafva varit den finska högadelns stamgods och på flera af dem hafva i forna tider timat viktiga tilldragelser i Finlands historia.

Öfveralt bär äfven jordbruket vittne om det på det samma nedlagda arbetet. Också trögårdsskötseln befinner sig här i betydligt större flor, än annanstädes i landet, ehuru större anläggningar finnas nästan uteslutande på de herremannaklassen tillhörande egendomarna. Öfverhufvud är Finlands klimat icke lämpligt för odlingen af fruktträn och äppelträna bära sålunda icke frukt längre norrut än till 62:dra breddgraden, men frukten blir dock ofta mycket god i landets sydliga delar. Päron, plommon, krikon och sötkörsbär gifva näppeligen ätbar frukt annanstädes inom landet, än i dessa näjder (icke öfver 61°).

Hvad som ofvan blifvit sagdt om den sydfinska kuststräcken, gäller i allmänhet äfven om landskapet Åland, som består af en småkullig af hafsvikar i oändlighet inskuren större och otaliga mindre öar i Östersjöns nordligaste hörn. Dock är den mangelblandade jorden här bördigare och naturen ännu rikare.

Floran företer sålunda drag, som redan påminna något om mellersta Europa. Ängarne äro prisade för sin saftiga grönska. Eken växer på sina ställen ganska talrik. Mångenstädes uppträda rätt vidsträckta lundar af ask och äfven lönnen förekommer rikligare, än på fasta landet. Till dessa träslag sluta sig ytterligare oxelarter, hagtorn och vildapel, hvilka annorstädes i Finland äro högst sällsynta, men här under blomningstiden gifva Åland ett från den finska, något enformiga naturen ganska afstickande tycke.

Däremot liknar Åland en mängd andra öar däri, att åtskilliga af närmaste fastlands djurarter här saknas. En del af dem hafva under tidernas lopp blifvit utrotade. Sålunda fans älgen fordom mycket talrik på Åland, där djuren länge voro fridlysta och sparades för de svenska kungarnes jakt. Den sista älgen sköts för omkring hundra år sedan. Också vargen var länge härifrån försvunnen, tills den under par bistra vintrar på senaste tid åter vandrat öfver längs isbryggan mellan ögruppen och fasta landet. Af de sju i Finland förekommande matnyttiga orrartade fåglarna finnas på Åland numera endast orren och järpen, den senare blott på öarna närmast fasta landet. Den äfven i sydvestra Finland här och där observerade flygande ekorren har icke funnit väg till Åland. Däremot förekommer här talrikt ett litet däggdjur, igelkotten, som på fasta landet är ytterst sällsynt.

Allmogens välbyggda, oftast rödmålade gårdar, omgifna af vackra planteringar, förhöja intrycket af den täcka naturen. Alands talrika förhistoriska fornminnen angifva för öfrigt att det tidigare än något annat landskap blifvit delaktigt af odling. Äfven dess historiska minnesmärken äro icke få. Dock har Åland först sent omsider i *Mariehamn* erhållit en liten stad med en alldeles nyss anlagd komfortabel badinrättning.

Befolkningen i de yttre delarne af den sydfinska skärgården och på Åland visar till sitt lefnadssätt många gemensamma drag, afvikande från dem, som utmärka folket i den finska kuststräckans nordliga delar, hvarest allmogen ännu på-

minner i seder och vanor om folket i det inre af landet. Jordbruket har i allmänhet intill senaste tid, utom på herregodsen, varit ganska försummadt, men i dess ställe har fisket och sjöfarten hos bönderna spelat en betydande rol. Finnen har alltid varit erkänd såsom en af världens främste sjömän. Bönderna i skärgården och i synnerhet på Åland hafva äfven sammanslutit sig till rederier, som för kort tid sedan ännu utsände talrika handelsfartyg, hvilka förde frakt från de österbottniska och sydfinska hamnarna till Köpenhamn, Lybeck, England och Frankrike. Den tid skeppsfarten stod högst fans det knappast en dräng eller piga på Åland, som icke egde någon, om än så liten fartygsandel. Allt ungt och raskt mansfolk tog vid vårens inträde hyra på fartygen och återvände först sent på hösten eller blef borta ännu längre tid. Under det senaste årtiondet, då ångbåtsflottiljen allt mer begynt uttränga segelfartygen, har dock den ofta så inbringande seglationen visat ett betänkligt nedåtgående och allmogen hänvisats att egna mera tid och omtanke åt odlingen af sin jord. Men en icke ringa procent utvandrar årligen från Åland, likasom från Österbotten, till Amerika.

6.

Hafsarmarne.

Vi hafva redan tidigare i allmänna drag redogjort för de finska kusternas bildning och för det dem beledsagande skärgårdsbandet. I de inre delarne af den södra skärgården, som på sina ställen, t. ex. i *Pargas* söder om Åbo, i skönhet till och med öfverträffar Saima-vattnen, idkas ännu ett indräktigt jordbruk. Men ju mer man från fasta landet (häri inbegripen äfven den åländska hufvudön, det s. k. „fasta Åland“) närmar sig den yttre skärgården, antaga öarna och holmarne

en allt ödsligare karaktär och de yttersta af dem äro endast kala, af hafvets vågor till stor del öfverspolade klippor. Åtminstone alla de större utöarna äro dock bebodda, men till följd af markens beskaffenhet kan omöjligt något åkerbruk på dem bedrivas. Deras invånare äro därför med naturnödvändighet hänvisade till en annan förvärfskälla. „Vår åker är sjön“, säger den raske, under striden med vågor och vind brynte och barkade utskärsbon, då han går till sin not och sina skötor. Fisket är hans förnämsta näringsfång och särskildt bedrivnes strömmingsfiske i stor skala. Nästan hälften af den åländska övärldens befolkning lifnär sig härmed. Ej sällan drifver fiskaren ute på öppna hafvet med sina skötor fastgjorda vid båtar, men ofta nog öfverraskas han därvid af stormen, som beröfvar honom hans dyra bragder. Ett lika mödosamt, ofta lifsfarligt, men stundom äfven ovanligt vinstgifvande yrke är sjöfågeljakten och sälskyttet, som idkas hufvudsakligen af befolkningen på de längst ut i hafvet belägna öarna.

Lifvet ute på de Finland omgifvande hafsarmarne gestaltar sig för öfrigt helt annorlunda, än på de vidsträckta insjövattnen. Visserligen plöjas äfven en stor del af dessa senare af ångfartyg; däremot äro segelfartyg och segelbåtar på dem sällsynta. Insjöarne med sina oberäkneliga vindkast äro äfven föga lämpliga för seglats. Men de ej sällan egendomliga ofta ganska långa och smala båtarna framdrivas där af skickliga roddare med häpnadsväckande fart öfver de branta vågorna. Stundom ros dessa, såsom t. ex. de för kyrkfärder afsedda båtarna i Viitasaari i norra Tavastland, med icke mindre än 16—18 par årar, således af ända till trettiosex personer.

Däremot hissar allmogen i Finska och Bottniska vikens skärgård vid första möjlighet gärna sitt segel. Segelsporten står äfven högt i de finska kuststäderna, hvilka nästan alla hafva sina segelklubbar. Också mellan allmogeåtar föranstaltas på flere ställen årliga kappseglingar.

Vi hafva redan omnämnt finnens särskilda fallenhet

för sjömansyrket. Han är äfven i tillfälle att utöfva detta på ett af de för navigationen farligaste och försätligaste haf, ty näst Adriatiska hafvet påstås Östersjön vara Europas stormigaste vatten. Särskildt svåra äro stormarne vid höstdagjämningstiden, men äfven våren är rik på stormar. Dessutom äro Östersjövattnen farliga genom sitt ringa djup: äfven det största kända djupet är dock 5 à 6 gånger mindre, än djupet i de grundaste vikarne af Medelhafvet. Ju mer man nalkas kusterna, desto talrikare blifva grunden och undervattenklipporna. För sjöfartens tryggande finnas dock talrika fyrar, båkar, sjömärken, remmare och prickar. Bekantast äro Bogskärs fyr, på en liten klippa längst ute i hafvet sydvest om Åland, och Hangö fyr vid inloppet till den på södra kusten liggande handelshamnen af samma namn. Farlederna mellan de otaliga klipporna och öarna äro dock kända endast af särskildt till lotsar inöfvade kustbor och dessas biträde är till och med på ljusa dagen oundgängligen nödvändigt för hvarje fartyg, som kommer till eller reser från Finland. På kortare mellanrum finnas därför öfver 100 lotsstationer med mer än 900 lotsar förlagda i skärgården och längs kusterna.

En annan olägenhet för sjöfarten är den, att fartygen ofta af den tjocka hafsdimman under flere dagar tvingas söka öppen sjö, innan de våga sig in bland de försätliga skären. Likaså löpa de icke sällan på senhösten fara att plötsligen öfverraskas af vintern och nedisas.

Från vårens början till höstens slut är emellertid navigationen på de finska hafsarmarna så liflig, som blott på få andra vatten i världen. Den handelsflotta, som utgår från de Finska och Bottniska vikarna, bildar en viktig faktor i omsättningen vid hvarje större handelsplats på jorden. De finska handelsfartygen bära icke någon egen flagg, utan segla under gemensam flagg med de ryska, men dessa senare äro i jämförelse med de förra så få, att flaggen af sjöbefokningen i de utländska hamnarna mest är känd under namn af den «finska flaggen».

I sammanhang med det föregående må till sist en kort uppmärksamhet egnas äfven åt det stora innanhaf, **Ladoga**, som i sydvest bildar Finlands gräns.

Med undantag af en obetydlig skärgård vid norra och vestra stränderna utgör Ladoga en enda öppen fjärd, så stor att den i sina vågor kunde inrymma en landsträcka af i det närmaste samma areal som Nyland. Dess sydvestra hörn skiljer sig från Finska viken endast genom ett omkring 60 km. bredt, låglänt näs. I motsats till de laga och flacka södra och östra stränderna, som ligga inom Ryssland, visa de till Finland hörande norra och vestra en fullkomligt finsk natur. Här möter oss samma söndersplittring af land och vatten, som vid Finska vikens norra strand, men naturen här har ett starkare romantiskt tycke. Strax norr om Vuoksen uppträda höga skogbevuxna sandkullar och åsar af erratiska klippblock samt längre norrut granitbärg. För sin romantiska skönhet och sina egendomliga bärgsformationer särskildt ryktbar är den ute i norra delen af Ladoga, söder om den lilla staden *Sordavala*, men utom synhåll från land belägna *Valamo* ögruppen, som reser sina ända till 70 m. höga, nästan tvärbranta stränder på just det ställe af Ladoga, där denna uppnår sitt största djup (nära 360 m.) Till det storartade kloster, som här anlagts, ett af de förnämsta inom den grekisk-katolska kristenheten, vallfärda årligen fran Ryssland stora skaror af pilgrimer. Ehuru beläget inom Finlands gränser, är detta klostres lif fullkomligt främmande för landet, ett intressant specimen af österländsk kultur.

Ladogas yta är mycket ofta upprörd af stormar och sjögången stark. Dock är seglatsen här ganska liflig. Denna bedrifves emellertid nästan uteslutande af egendomliga landtmannafartyg af tämligen primitiv konstruktion, ty invånarena i dessa trakter hafva lärt sitt skeppsbyggeri af närboende rysar. Men äfven ångfartyg befara sjön i olika riktningar.

II.

Klimat.

Stormarne och de förherskande sydvestliga vindarne tillföra Finland Atlantens milda luft, så att landets klimat är vida varmare, än man kunde vänta af det nordliga läget. Med undantag endast af Skandinavien hafva alla andra länder under enahanda breddgrad ett långt strängare klimat, och i de flesta af dem kan man ännu vid samma breddgrad, som går öfver Finlands sydligaste udde, Hangöudd (60°), icke ens njuta af den ringa värmemängd, hvilken kommer den finska Lappmarkens ödligaste, under 68:de—69:de breddgraden belägna fjälltrakter till godo. Golfströmmens närhet är äfven orsak därtill att ingenstädes på jorden, utom i Sverige och Norge, skogar, åkerbruk och ordnade samhällen finnas så nära nordpolen, som i Finland.

Finlands sydvestligaste trakter, Åland och Hangöudd, hafva samma årliga medeltemperatur ($4-5^{\circ}$), som ända till 10 breddgrader sydligare belägna trakter i det inre af Ryssland. Trakter i Sibirien under motsvarande breddgrad (60°) hafva däremot en långt lägre årlig medeltemperatur; så är denna vid Jenisei — 3° och vid Lena — 7° . Den kallaste zonen i Finland, Inari Lappmark, har en årlig medeltemperatur af — 2° , under det Sibirien vid Lena och Nordamerikas vestkust under samma breddgrad utvisa resp. — 17° och — 10° .

Sommaren är jämförelsevis sval, vintern mild. Årets varmaste månad är Juli och dess kallaste Januari. Medeltemperaturen i Helsingfors är emellertid under denna månad icke lägre, än i trakterna af Astrachan vid Kaspiska hafvet.

Under en och samma månad kunna dock betydande tem-

peratur-förändringar inträffa. En köld af 30° är i inre delarne af landet en nästan årligen då och då återkommande, ehuru snart åter öfvergående företeelse, någon gång har det händt att kvicksilfret frusit endast några tiotal kilometer norr om Finska vikens strand. Uppe i Lappmarken har kölden, såsom vi tidigare omtalat, stundom stigit ända till öfver 50°.

Å andra sidan är en sommarvärme af 30° icke heller synnerligen sällsynt, icke ens i Lappmarken.

Klimatet i kusttrakterna är i allmänhet mera moderadt. Sålunda är i Helsingfors årets varmaste månad en grad svalare och dess kallaste tre grader varmare, än i midten af landet. Om våren afkyla isarne här luften, så att denna årstid vid kusten blir fuktigare och kyligare, än inne i landet; hösten åter är här varmare genom den jämnare värme, som då meddelas af hafsvattnet. Därför ser man några tiotal kilometer inne i landet alla vårar gräset grönska och björkarna knoppas, medan den sydligare trakten t. ex. kring Helsingfors ännu är gul och naken; däremot stå löfträden här ännu i oktober gröna, medan löfskogarne några kilometer norrut redan skifta i höstens brokiga färgprakt.

Är Finlands klimat, såsom vi framhållit mildt, i jämförelse med öfriga polarländer, så är detta land dock, jämfördt med länder, i hvilka mänsklig kultur och odling gjort sig hemmastadda, ett af de i klimatiskt hänseende minst vällottade.

Öfverhufvud kan man säga att Finland har en sex månader lång vinter, räckande från november till april. I januari och februari är vinterns herravälde fullkomligt stadadt. Då, om icke förr, är hela landet öfverallt betäckt med snö och vattnen af is.

I följd af sin ringa sälta och låga temperatur tillfryser äfven vattnet i de omgifvande hafsarmarne lättare, än i de flesta andra innanhaf. Hamnar och vikar samt ett bredt bälte, närmast kusterna isbeläggas hvarje år. I norra hörnet af Östersjön ligger isen i medeltal 3 å 4, i Finska viken 5 å 6 och i norra ändan af Bottniska viken 6 å 7 månader om året,

hvilket utgör ett väsentligt afbräck för seglationen. Dock eger landet i *Hangö* en vinterhamn, som under de senare åren allt lifligare trafikerats och hvilken blott under särdeles stark köld tillfrysar. En lämplig isbrytare skall inom kort anskaffas, för att äfven under sådana tillfällen hålla trafiken öppen.

Den långa vintern har emellertid för oss nordbor sin egendomliga skönhet och sina stora behag. Vi skatta få förströelser högre, än en skridskotur på den blanka isen, en färd på skidor öfver skaren eller en slädfärd en vacker, klar vinterdag, då landskapet ligger rundt omkring inbäddadt i bländande, glittrande hvit snö, mot hvilken barrskogens mörka grönska aftecknar sig på alla kullar och höjder. Lofträden hafva utbytt sin gröna dräkt mot den skäraste väfnad af otaliga små gnistrande snödiamanter, i hvilka solstrålarne bryta sig. Hela naturen tyckes slumra under det hvita doket. Blott då och då höres en hackspett hacka på en trästam i närheten eller flyger en flock domherrar eller sidensvansar öfver vägen. Af alla de i Finland hemmahörande omkring 220 fågelarterna stanna nämligen icke flera än omkr. 60 där öfver vintern. Men just denna stillhet i det vidsträckta hvita landskapet har för nordbon något egendommeligt tilltalande, som i förening med den friska luften värkar godt på sinnet.

Och efter en sådan färd ute i vinterkylan njuter man obeskrifligt vid den sprakande brasan i en varm kammare, dit kölden ej förmår tränga. Ty ingenstädes i Europa är man så väl skyddad för vinterns köld, som i de tätaste husen i norra Skandinavien och i Finland med deras stora värmande kakelugnar. Kylan utestänges genom dubbla, ja uppe i höga nordens tredubbla fönster och på bränsle är i allmänhet ingen brist. Öfverallt i landet ser man här och där i skogarne stora lager af ved, och vedhandeln på städernas torg ger dessa under vintern en egen prägel. Icke ens i den fattigaste koja på landet behöfver man frukta att frysa; för städernas lösa befolkning, ställer sig förhållandet dock under den stränga vin-

tern ogynsammare. Vinterkölden har mer än mycket annat bidragit till ett familjelif i hemmen, som är fullkomligt främmande för sydländingen.

I mars och april börjar vinterns herravälde redan att vackla. Snön smälter, marken blir bar, knopparna svälla på träden, sippan slår upp sitt blå öga och de första flyttfåglarne återvända till sina häckplatser. I maj firar våren sin seger, floder och sjöar hafva afkastat sitt istäcke, gräset spirar och träden börja få löf. Visserligen blåsa dock ännu ofta kulna vindar och stundom faller till och med smältande snö. Först in på juni, då ängarne stå gröna, kan sommaren sägas börja. Högsommaren är i juli. Växternas mognad påskyndas då af det långvariga ljuset. Augusti månad börjas lika varm, men afkyles småningom af nätternas tilltagande längd och blir vanligen ostadig. September är ännu grön och stundom varm, men då begynner redan hösten med de mörka nätterna, regnen och stormarne. Redan i oktober står skogen i brokig färgprakt, till dess att växtriket domnar i vinterdvala och den frusna marken åter betäckes af snö samt vattnet af is.

Finlands stora utsträckning i norr och söder betingar dock naturligtvis en stor skilnad i klimat mellan landets olika delar. Våren är sålunda vid *Uleåborg* (65°) först i medlet af april lika långt framskriden, som vid *Åbo* (60°) i slutet af mars. Och emellan sydligaste Finland och *Utsjoki* nära Ishafvets strand äro differenserna mellan vegetationens utveckling under april, maj och förra hälften af juni ungefär en månad, likaså i förra hälften af augusti; men under högsommaren däremot, i senare hälften af juli, endast 18 dagar.

Vi hafva redan förut framhållit den betydelse det långa sommarljuset eger för den hastigare utvecklingen af växtligheten i Lappmarken. I *Enontekis* går midsommarsolen icke ner under en hel månad, i nordligaste Lappland icke under två månader. Men de ljusa sommarnätterna bidraga öfver hela landet, om än icke i lika hög grad, till att påskynda växternas blomning. Ty äfven i södra Finland äro sommarkdagarna gan-

ska långa: under den längsta af dem förflyta $18\frac{1}{2}$ timmar mellan solens uppgång och nedgång.

Dessa ljusa sommarnätter utgöra hvarje nordbos förtjusning och stolthet. I sommarnattens klarhet likasom lyser hela himmelen, isynnerhet i norr, själfva luften tyckes glänsa af ett mildt, behagligt sken. Fågellifvet i skog och mark hvilar härunder blott en timme eller par. Och landtfolket liknar häri skogens fjädrade invånare. Tre eller fyra timmars sömn är denna tid nog för detsamma. Det lägger sig med solen och stiger upp med densamma. Det vet att njuta och begagna sig af det långa sommarljuset, som det fått i ersättning för det lika långa mörkret om vintern.

Ingenting kan heller vara mera uppfriskande än en utflykt i naturen en tidig sommarmorgon, t. ex. i medlet af juni. Redan några timmar efter midnatt börjar i södra Finland horisonten ljusna, och den som fördröjer sig i sin bädd till kl. 3, kommer för sent ut, för att bevittna solens uppgång. Fälten ligga i en härlig skrud af miljoner daggperlor, hvilka småningom bortkyssas af solstrålarna, en angenämt frisk vind fläktar och bringar med sig doften från de jungfruliga häggarne, och en efter annan börja sångfåglarne att låta höra sina mångväxlande driller, under det göken, finnarnes älkslingfågel, suckar sitt vemodiga kucku i skogen. Solen stiger allt högre, lärkan drillar högt uppe i det blå, svalorna svirra af och an i luften, insektlifvet har vaknat, bina och humlorna surra från blomma till blomma, fjärilarne dansa och varma ångor uppstiga från de blommande gräsen. Först inemot klockan half tio går solen till hvila, men ännu långt därefter dröjer en romantisk skymning öfver näjden. Under det aftonrodnaden småningom förbleknar och äfven dess återglans på vikar och fjärdar förtonar från purpur i violett och från violett i grått, börjar talltrasten sina klara, melodiska och omväxlande toner och rödstjärten faller in med sin lifliga sång från någon buske i närheten af gårdens byggnader, kornknarren skriker gömd i åkern och lommen utstöter sitt besynnerliga läte vid det när-

belägna träsket. Daggen faller åter öfver gräs och strå och lundens blyga konvaljer fylla luften med vällukt.

Den som vill rätt njuta af Finlands egendomliga skönhet, bör för detta ändamål välja juni månad, som i likhet med maj har de flesta klara dagar af alla årets månader. Men äfven de öfriga sommarmånaderna, juli och augusti, visa här ett mycket mera leende anlete, än i de flesta andra länder, dit turistströmmar funnit väg. De flesta mulna dagar infalla i november och december.

Nederbörden är emellertid mycket olika under olika år. I medeltal har den beräknats utgöra 500 mm. Vid hafskusten, i Helsingfors, har man beräknat 162 regndagar i medeltal om året.

Huru skön sommaren än är i Finland, går dock landtman-
nen ofta därunder med bäfvande hjärta. En varm och vacker dag kan åtföljas af en kall natt, som totalt förstör de vackra årsförhoppningar, hvilka nyss från fältet fröjdade hans öga.

Dylika förödande nattfroster inträffa ofta, då åkrarne stå i sin fulla växt. Farligast äro dock de, som infalla i början på augusti, då kornen mångenstädes som bäst matas i axen och ännu ej äro färdiga. Många härliga skördar fördärfvas då under en enda natt. Det är i synnerhet i trakter, belägna i närheten af mossar, kärr och grunda, stillastående träsk, som dessa froster härja. Och sådana trakter finnas, såsom vi veta, i öfverflöd. Termometern visar vid solnedgången blott + 3° eller + 4° C. Det första höstmörkret har begynt. Stjärnorna tindra klara på himmelen. Intet moln, ingen fläkt. Förgäfvets tändas eldbrasor vid åkerrenarna. Ingen vindpust infinner sig för att föra röken öfver åkern. Förgäfvets dragas långa utspända rep öfver tegarna, för att genom rörelse skydda sädesaxen. Morgonrodnaden bådar dagens ankomst. Luften är som kallast. Termotern visar —2, kanske —6° C. Axen lysa liksom försilfrade i den uppgående solens strålar. Den frusna stängeln kan med lätthet afbrytas. Ännu återstår dock ett svagt hopp: det, att icke axen må för häftigt uppvärmas. Men

en varm sydlig vind börjar blåsa någon timme efter solens uppgång. Efter den lugna klara frostfria morgonen följer en skön, solvarm dag. Värmen fullbordar köldens förödelse och tusentals människor dömas inom några minuter att under en lång vinter äta bröd af söndermalad tallbark, någongång till och med att hungra ihjäl eller falla offer för de sjukdomar, som åtfölja nöden.

Frosterna skulle dock vara vida talrikare, om icke atmosfären lyckligtvis vore i nästan ständig rörelse. De herskande vindarne under sommaren äro sunnan och sydvest, hvilka tillföra luft från varmare håll.

Uttorkningen af de vidsträckta kärren och mossarne är af största betydelse för frosternas bekämpande. Redan har också icke litet blifvit gjordt i detta hänseende och sädesväxternas odling har sekel för sekel blifvit framskjuten mot norren. Sålunda odlas numera ärter och hvete allmänt till 62°, sparsamt till 63° 30', hafre till 65° 30', råg ända upp till polcirkeln, här och där äfven norr därom, och korn till 68° 46' samt ännu enstaka vid Inari sjö i närheten af nordpolen.)*

---

*) Då äfven tränas utbredning norrut gifver en rätt god föreställning om landets klimatiska förhållanden, må slutligen några uppgifter här bifogas öfver den nordgräns de uppnått såsom vildt växande i Finland. Eken går till 60° 38', asken till 61° 25', hasseln till 61° 40', vildapeln i östra Finland till 61° 55', almen i vestra delarne till 61° 30', men i de östra till 62° 5', lönnen till 62°, linden till 63° 40', klubbalen till 64°, björken till 66° 25', granen till 68° 45', i förkrympta exemplar ännu till 69°; tallen upphör vid landets vestra gräns vid 68° 30', vid den östra åter en grad högre upp att bilda bestånd, men finnes ännu vid 69° 50' mycket klenväxt och spridd bland klubbjörken, aspen och gråalen gå ända till nordligaste delen och sälgen, rönnen, hæggen och enen förekomma öfver hela landet. Af dessa bilda endast tallen, granen, björken och gråalen verkliga skogar, aspen, klubbalen och eken smärre bestånd, medan de öfriga mestadels växa endast spridda bland dessa.

De anmärkningsvärdaste buskarna och risväxterna utgöras af talrika arter vide, dvärgbjörk, som växer isynnerhet i de norra delarnas mossar, ljung, som öfverallt ända till tallskogens gräns bekläder moarne, och getpors, som karaktäriserar kärren och myrarna och går norrut lika

Finland har varit en sträng moder, som icke bortklemat sina barn med veklighet och öfverflöd. Hon fordrar af dem ett ihärdigt arbete, mycket tålmod, mycken försakelse. Men till ersättning har hon gifvit dem en i allmänhet ren och sund luft att andas, en fridfull och lugn natur utan öfverraskande katastrofer, såsom i många sydliga länder. Icke ens åskvädren äro här uppe talrika: man räknar blott 8 åskdagar i medeltal om året.

Och finnen eger i allmänhet ett modigt och ihärdigt sinnelag, egnadt för det alt utom lätta arbetet i skog och mark, genom hvilket han vanligen äfven förvärfvat sig en härdad kropp.

I det följande blir läsaren i tillfälle att göra närmare bekantskap med detta folk, ännu så föga känt af det öfriga Europa, ja äfven af sina närmaste grannar.

---

långt som lungen. Af bärväxter må framhållas hallon och smultron, hvilka växa ända upp i Lappmarken och isynnerhet finnas ymnigt på svederna; de utmärkta saftiga gula hjortronen förekomma på mossar öfver hela landet, men särskildt talrikt i dess norra delar; åkerbären, kanske de mest aromatiska af alla europeiska bärsorter, frambringa sina bästa frukter mellan polcirkeln och 63:dje breddgraden; blåbär och lingon äro af alla Finlands bärslag de, på hvilka tillgången är rikligast, och de finnas äfven ända upp till landets nordligaste trakter. Vissa socknar hafva betalt alla sina utskylder blott med det de förtjänat på att sälja dessa bär, och enskilda år har till andra länder exporterats ända till 500,000 kilos lingon.

III.

Finlands befolkning.

Vid 1888 års utgång utgjorde Finlands hela befolkning af omkr. 2,305,916 personer, hvilket i medeltal icke utgör mer än 7 på □ km. Befolkningen är sålunda mycket glest spridd öfver det vidsträckta landet. Tätast befolkade äro de södra och sydvestra delarne (10—16 invånare på □ km.) samt vissa trakter af den vestra kuststräckan; men äfven här måste socknar med 25 á 30 personer på □ km. betecknas såsom rikt befolkade. Befolkningen glesnar allt mer, ju längre man stiger mot norr och nordost och i norra Lappmarken belöper den sig, såsom tidigare nämnts, knappast till 1 person på □ km.

Så gles Finlands befolkning än må förefalla, bör dock observeras att Finland, ehuru mindre gynnadt af klimatet, i det isotermerna*) böja sig åt söder, då de passera öfver landet, på en lika stor yta har mycket flera invånare, än de delar af den Skandinaviska halfön, hvilka ligga norr om den 60:de breddgraden. Af alla länder under samma latitud kan Finland sålunda utan tvekan betecknas såsom det bäst befolkade, likasom det äfven är det bäst odlade.

Karaktäristisk är stadsbefolkningens fåtalighet i förhållande till landsbefolkningen. Folkmängden i alla de 36 städerna tillsamman är icke ens så stor som den i Stockholm. Den har år 1888 uppskattats till endast 218,280 personer eller blott något öfver 9,47% af hela antalet i landet. Af dessa städer hade hufvudstaden, Helsingfors, vid slutet af år 1888 den största befolkningen eller 58,402, Kemi i norra Österbotten den minsta, blott 498 personer. Invånarnes antal uppgick i Åbo

---

*) De linier, hvilka utmärka lika årlig medeltemperatur.

till 27,996, i Tammerfors till 18,097, i Viborg till 17,489 och i Uleåborg till 12,183 i dessa städer kyrkskrifna personer. Dock finner man att stadsbefolkningen år för år visar en tydlig sträfvän att stiga på bekostnad af landsbefolkningen. Sålunda utgjorde den år 1810 blott 4,46 ‰, år 1840 5,85 ‰, år 1880 8,41 ‰ af den senare.

Så fätalig befolkningen i det hela än är, har den dock visat prof på icke ringa grad af lifskraftighet. Bland de Europeiska staternas befolkningar är nämligen Finlands en af dem, som hastigast tillväxa. Många gånger decimerad genom hungersnöd och talrika blodiga och ödeläggande krig, har den åter ökats med en rent af förvånande snabbhet. Efter det stora, 21 år långa kriget med Ryssland, som slöts år 1721, torde landets hela befolkning uppgått till knapt 300,000 personer, men redan 1750 uppgifves den hafva vuxit till 555,000. Sedan midten af 18:de århundradet har folkmängden nästan fyrdubblats. För 50 år sedan funnos i landet 1,445,600 personer. Fred och allmänt välstånd hafva sedan dess uppdrifvit siffran så, att den för närvarande, såsom sagdt, stiger till 2,300,000. Dock har hungersnöden under denna tid mer än en gång gjort väsentligt afbräck i folkförökningen, såsom senast år 1868, då öfver 100,000 personer dogo i de densamma åtföljande farsoterna. Men dessa härjningar hafva varit af öfvergående art. I medeltal har befolkningen på senare tid tillväxt med 1,30 ‰, en i detta hänseende ganska hög siffra. Invandring från främmande länder spelar så godt som ingen rol i denna tillväxt; tvärtom är emigrationen från Österbotten och Åland, särskildt till Amerika, många gånger betydligare.

Af Finlands hela befolkning talar något öfver 85 ‰ finska och 14 ‰ svenska. Den svenska talande delen utgöres af befolkningen på Åland, i södra Nyland, sydligaste delen af Egentliga Finland och längs Österbottens kust till Gamla Karleby i norr i en sträcka af omkr. 20—30 kms bredd. Under föreningen med Sverige blef dessutom det svenska språket småningom det allmänna tungomålet bland de bildade klasserna. Såsom sådant har det fortbestått ända till senaste decennier, då finskan i

detta hänseende åter börjat häfda sin rätt.* Emellertid tala ännu inemot 40 % af stadsinvånarena svenska, ehuru väl många af dessa ursprungligen härstamma från finnar. Det finska och svenska blodet har dock så ofta blandats genom giftermål och i själfva verket äro blott få af de i landets städer bosatta ståndspersoner af så oblandad härkomst, att icke någon af deras släkt burit båda folkens blod i sina ådror.

De jämförelsevis få släkter af främmande nationalitet, hvilka under tidernas lopp inflyttat i Finland, hafva äfven inom kort tid fullkomligt naturaliserats, hvilket icke minst varit fallet med inflyttade ryssar. För närvarande tala af Finlands befolkning icke mer än omkr. 6,000 personer, mest handelsfamiljer i städerna, ryska (härvid icke inberäknad den i landet stationerade, men där icke bofasta ryska militären) och något öfver 1000, hufvudsakligen i Helsingfors och Viborg bosatta, tyska.

Aterstoden af landets antagligen äldsta befolkning, lapparne, uppgår numera blott till inemot 1000 personer längst uppe i norden.

Slutligen bör omnämnas att några hundrade zigenare stryka omkring i landsorten, isynnerhet i de östra delarne af landet; några af dessa hafva äfven förvärfvat sig jord. Ett fåtal judar finnes i de förnämsta städerna, men sakna medborgerliga rättigheter. Öfriga främmande element anträffas ganska sällan.

1.

Den finskatalande befolkningen.**

Den finskatalande befolkningen sönderfaller i tvänne skilda familjer, afstickande från hvarandra till och med genom

* Också den svenska allmogen har icke numera samma utbredning som förut. I förra århundradet voro ännu t. ex. Sastmola, Norrmark, Pamark och Ulfsby socknar svenska. Språkgränsen viker år för år allt mer mot söder, beroende måhända till en del därpå att inflyttade finnar i stor mängd köpa jord af den svenska allmogen som är mer fallen för sjöfart, handelsspekulationer, m. m.

** Vid detta kapitels utarbetande har förf. i rikt mått begagnat G. Retzii utmärkta arbete: Finland i nordiska museet.

delvis motsatta karaktärer, Tavaster eller Hämäläiset och Karelare eller Karjalaiset. De förra bebo Finlands sydvästra del i det trekantiga område, som i vester och söder begränsas af kustlandets svenskar. Beröringen med den skandinaviska bildningen har på dem utöfvat icke ringa inflytande, hvilket isynnerhet röjer sig i de många kulturord deras språk upptagit från det svenska. De äro i allmänhet starka, undersät-siga, axelbreda och groflemmade, af medellängd, med stort, kort och bredt, ofta tämligen kantigt hufvud, små och trånga, stundom något snedställda ögon, bred, trubbig och uppåtböjd näsa, samt tämligen bred mun. Hullet är fast, hudfärgen ljuslagd, ofta något grådaskig, ända till olivgrå. Håret är å hjässan blondt, ofta linfärgadt eller ljust cendré, icke sällan rödgult, nästan alltid rakt och ganska mjukt. Ögonbrynen svagt utvecklade och skäggväxten klen, ofta stötande i rödt. Iris ljus, gråblå eller grå, stundom mörkare azurfärgad. Denna typ är alltså långt aflägsnad från det europeiska skönhetsidealet, isynnerhet som uttrycket i ansiktet vanligen äfven är buttert och osympatiskt och sättet att föra sig ograciöst och klumpigt.

Äfven i praktiskt hänseende företer tavasten åtskilliga karaktäristiska egenheter. Han är allvarlig, manlig, tungsint, mediterande, ja inbunden. Trög och långsam, i högsta grad fatalistisk, representerar han i den finska nationen det konservativa elementet. Men å andra sidan är han nöjd med litet, uthärdar svåra lidanden med beundransvärd ståndaktighet, är mycket ihärdig i sitt arbete; hans envishet har blifvit ett ordspråk. Rätt och vänligt behandlad, är han hjälpsam och gästfri. I grund och botten har han en redlig natur och de drag af misstänksamhet och ränkfullhet man ställvis påträffar häröra måhända från de dagar, då den tavastländska bonden förtrycktes af den svenska högadeln, som en tid just i dessa trakter hade stora förlänningar. Ehuru till det yttre ingalunda vacker och intagande, eger tavastlänningen dock såväl genom sin kropps- som sin själsseghet, sin ihärdighet och för-

nöjsamhet karaktärsdrag, hvilka göra honom till en kraftig ras. Därjemte är han i det hela fruktsam; i den sexuella moralen är han tämligen slapp.

Sådan fortlefver tavasten i Tavastlands inre och nordliga delar. Längre vester och söderut har han dock blifvit rörligare, driftigare och tillgängligare för inflytelser af en ny tid och af sina grannar. I södra Tavastland, norra Nyland och det inre af Satakunta igenkänner man ännu något af stamfolket, men i Egentliga Finland, vid vestkusten och i södra Österbotten har tavasten blifvit så omskapad, att icke mycket annat återstår af hans ursprung, än de allmännaste dragen af typen.

Från vester mot öster observerar man en gradvis öfvergång mellan tavaster och karelare.

Karelarne, hvilka bebo de östra och norra delarne af det politiska Finland, äfvensom vidsträckta områden i närgränsande delar af det ryska kejsardömet, äro visserligen äfven de kort-hufvade, liksom tavasterna, men likna dem för öfrigt hvarken till växt, utseende eller karaktär. De flesta äro af medellängd och långa individer äro icke sällsynta. Växten är smärtare och af vackrare proportioner, hufvudet och halsen mera proportionerliga, ansiktet har relativt liten bredd, ehuru käkarne dock, mest i höjden, äro tämligen starkt utvecklade. Näsan är lång, rak, spetsig, ögon och mun väl tecknade, iris mörkare gråblå. Snedställda ögon återfinnas blott hos ett mycket ringa fåtal. Det vanligen kastanjebruna håret faller mestadels i rikliga lockar längs hufvudet och äfven ögonbrynen äro mörka, starkt utvecklade, ofta något buskiga. Skäggväxten däremot synes vara tämligen klen och bortrakas vanligen, likasom af tavasten. Till sin hållning röjer karelen en viss elegans och gör i allmänhet ett mera anslående intryck. Vackra typer äro icke sällsynta både bland män och kvinnor, verkliga skönheter förekomma bland de karelska flickorna.

Frisk, liflig, glädttig, språksam, lätt ledd och lätt missledd, lätt sorgsen och lätt glad, är karelen en fullständig kontrast till tavasten. Mera fallen för initiativ, är han dock

mindre seg och uthallig. än denne. Mindre fatalistisk, är han därjemte mindre grundlig. Mot främlingen är karelaren från första stund mera vänlig, tillmötesgående och hjälpsam än tavasten, ofta godtrogen som ett barn. Själf lever han gärna godt och bjuder, då han kan, med sig åt andra. Den ena dagens vinst är ofta slut den följande dagen. Han tycker om resor och handel, färdas långa vägar i eget land och för ofta på sin fyrhjuliga lastvagn sina varor till Ryssland, där S:t Petersburg är hans ständiga marknadstorg. Det inflytande som utöfvats af beröringen med grannarne i öster under den långa tid denna landsdel varit förenad med Ryssland är i många afseenden märkbart. Det förtryck bonden då led under de stora godsherrarne har mångenstädes gjort honom nog ödmjuk och underdånig, och ju närmare man nalkas den ryska gränsen, desto lägre star i allmänhet befolkningen. I gränstrakterna norr om Ladoga kunna ortsförhållandena i mycket förliknas med kulturtillståndet i öfriga Finland för par sekler sedan.

Befolkningen i det mellan Tavastland och Karelen liggande Savolaks röjer, såsom vi redan anført, såväl fysiska som psykiska drag, hvilka antyda en blandning af de båda stammarne, dock med starkare karelsk prägel. Savolaksaren har i allmänhet lefvat under gynnsammare historiska förhållanden än karelaren och alltid varit mycket mer oberoende än denne. Han eger därför vanligen ett själffförtroende, som stundom gör honom dryg, men som icke saknar sin värdighet. Vetgirig och väl begåfvad, tillhör han de mest bildade af landsbygdens folk. Förståndigare än sin ostliga granne, lyckas han bättre än denne i sina företag, emedan han förstår att spara sin vinst. I de förmögnare socknarne kring Kuopio råder ett öfverflöd af silfver. siden, kryddor, viner, cigarrer, som knappast träffas annanstädes i den finska bondens stuga.

Den finska befolkningen i norra Österbotten tillhör äfvenledes den karelska grenen. Men sannolikt har lapparnes inflytande genom korsning här varit ganska betydande. Ännu

år 1849 funnos i Uleaborgs län ett stort antal distrikt och byar, hvilkas åkerbrukande befolkning var af blandad ras och delvis begagnade lappska språket. Den finska folkdiktningen, som hufvudsakligen kvarleffer bland karelarne, framhåller äfven såsom ett allmänt bruk i forntiden att taga sig hustru från främmande stammar, tavaster och lappar, och korsningen med dessa sträcker sig sålunda tillbaka ända bortom den historiska tidens begynnelse. Den utmed de strida floderna i stor skala bedrifna handelstrafiken har för öfrigt, i förening med andra historiska förhållanden, gifvit den nordösterbottniska befolkningen ett rörligt, själfständigt, frimodigt och energiskt lynne.

Då de finska folken först inflyttade i Finland, torde de delvis haft samma lefnadsvanor, som i vara dagar utmärka de nomadiserande lapparne. Deras boningar utgjordes sålunda af ett tält, *kota*, byggt af unga stammar eller störar, kägelformigt uppresta mot en trästam eller mot hvarandra och hvilka man vid den kalla årstidens inträde täckte med hudar. Sadana kotor anträffas ännu i dag i nordöstra Tavastland och stundom äfven i Karelen å både torftigare och rikare bondgårdar. De användas numera sommartid såsom kokhus och folket har helt och hållet förgätit deras forna betydelse såsom bostäder. Dessa byggnader paminna i hög grad om lapparnes tält (se pag. 16). Detta slags ytterst primitiva bostad efterträdades dock snart af pörtet, *pirtti*. Detta utgjorde bondens boning under alla tider om året, hade storlek och form af en vanlig bondstuga, var timradt af grofva furustockar, men hade i stället för fönsterlufte endast små låga gluggar med förskjutbara träluckor samt karaktäriserades mest däraf, att röken från ugnen ej leddes omedelbart ut genom en skorstensledning, utan fick fritt inströmma i rummet, fyllande dess hela öfre del med ett rökmoln. Det af plankor byggda taket var genombrutet af en öppning, som utanför fortsattes af ett trärör. Den stora ugnen var hopfogad af stenar på ett af stockar timradt underlag i ett hörn af rummet och dess tak tjänade

till bädd eller hviloplatz. Ursprungligen innehöll pörtet blott ett enda fyrkantigt stugurum. Inredningen var mycket torftig. Väggfasta bänkar längs väggarna, ett omåladt rektangulärt långbord, några pallar och låga stolar, stundom en säng, en på en stång upphängd spjälkorg för dibarnen, några på väggarna upphängda trångmynniga pärtkorgar voro de enda möblerna. Härtill kommo hvarjehanda redskap för slöjd, hästdon och åtskilliga husgerådssaker af trä eller näfver. I denna af röken svärtade stuga lefde hela familjen jämte tjänarena och om vintern delade äfven en del af husdjuren stugans värme. Hästen hade sin ho vid ena sidan om dörren och hönsen sitt tillhåll under ugnen jämte frihet att obesväradt spatsera omkring i stugan. En ofantlig brasa af grof ved blossade nästan ständigt i ugnen och kastade sitt sken öfver stugan, som yttermera upplystes af pärtbloss, än stuckna i väggarnas stolpar eller sparrar, än uppburna af egna klykor på golfvet. I detta skimmer rörde sig eller hvilade den ofta rätt stora människo-skaran. Farfar tog sin siesta på muren och på golfvet skreko barnen i kapp med syrsorna. Kvinnorna sutto vid sina sländor eller sysslade med degtråg och gryta, männen gjorde korgar, slädar, skidor och dylikt, inhysingar och de ständigt gästfritt emottagna tiggarena sträckte sig framför elden, medan den stående artikeln i stugans hushållningsgöromål, pärtklyfningen, sköttes af någon äldre gubbe. Vistelsen i ett dylikt pörte var, då det väl sköttes, icke så obehaglig man kunde tro, ty luften därinne var genom den ständiga eldningen och det alltid underhållna draget jämförelsevis ren och frisk. Dock invärkade röken ofördelaktigt på ögonen och har säkert bidragit till den stora procenten blinda bland Finlands befolkning.

Ännu för några decennier sedan funnos sådana pörten ganska allmänna i det inre af Finland. Men numera äro de inskränkta till vissa delar af norra Tavastland och Savolaks samt Karelen. På de flesta ställen äfven i de aflägsnaste ödemarkerna har man förstorat fönstergluggarne och i dem insatt bågar med glasfönster. Under takets ryggås har man anbragt

ett platt stugutak af bräder och i de flesta fall har man från ugnen byggt upp en murad skorsten. Till stugan sälla sig oftast par mindre, icke sällan tapetserade kamrar med något proprare möbler. Men i hufvudsak har den enkla inredningen i själfva stugan bibehållits. Ugnsvärmen är finnen alltför kär och ugnen bygges därför ännu oftast så stor, att den erbjuder flere hviloplatser.

I de förmögnare och för kulturen lättare tillgängliga trakterna äro böndernas boningar dock mången gång ganska prydliga, utvändigt målade, och bestå af en följd af flere rum, hvilkas inredning bär vittne om välstånd och sinne för snygghet och trefnad.

Ett utmärkande drag för landets finska befolkning är kroppens omvårdnad förmedels flitiga ångbad. Till hvarje gård, huru fattig den än må vara, har sedan urminnes tid hört också en badstuga, *sauna*. Den utgöres af en af timmerstockar byggd fyrkantig stuga med en stor rökugn i ena hörnet samt en inre högt upp belägen, stor och bred hylla, lafve, dit de badande upplätra, för att taga sina ångbad. Dessa åstadkommas så att vatten med ett ämbar kastas på de upphettade stearne öfverst på ugnen. Här badar man om sommaren, under skördetiden, vanligen hvarje afton, eljes, äfven om vintern, en å två gånger i veckan. Mångenstädes är här en paradiskuskuld herskande, i det alla åldrar och kön bada samtidigt, obekymrade om hvarandra. Enhvar njuter i fulla drag i den af ånga fyllda atmosfären, piskande sig med färska löfkvarstar af björk och hållande öfver sig då och då litet vatten. Om vintern gå de badande ofta, så nakna de äro ut ur badstugan och vandra vid en kyla af 20 och ofta t. o. m. 30° till den ej synnerligen närbelägna stugan, där de göra sin toalett. Kroppen hårdas genom dessa af finnarne så högt värderade bad, hvilka låta dem i allmänhet fördraga temperaturväxlingar af alla slag. De kunna gå våta om fötterna, de kunna ömsom svettas och frysa, utan att förkyla sig, utan att få katarrer och reumatiska åkommor. Fordom var

badstugan för finnen ett heligt rum. Och än i dag föras på många orter barnsängskvinnorna dit, så att en stor del af den finska allmogen ser dagens ljus i dess rök och hetta.

Olika byggnader, enhvar med sin särskilda bestämmelse, gruppera sig för resten kring gårdens hufvudbyggnad. Stallet och fähuset jämte vagnsskjulet äro vanligen mörka timmerstugor, delvis med spiltor för kreaturen. Af större intresse äro rian och bodarna. Den förra, byggd af timmerstockar något högre än badstugan, är afsedd för sädens torkande. Bodarna, *aitat*, äro likaså byggda af timmerstockar i en eller två våningar. I senare fallet användes nedre våningen såsom förvaringsställe för allahanda redskap och husgeråd. Den öfre, loftet, som vanligen innehåller ett par låga och mörka rum och nästan alltid är försedd med en slags veranda, dit en utvändig trappa leder, tjänar till sommarbostad eller rättare sofplats under sommaren för de yngre medlemmarne af familjen och för tjänstefolket. Rummen sakna fönster och hafva blott en liten ljusöppning med förskjutbar lucka. De enda föremålen i dessa rum utgöras af par väggfasta sängar, ej sällan bestående blott af konstlöst hopspikade bräden. Dessa bodar ligga vanligen invid själfva gårdsplanen. Bodarna i östra Finland utgöras oftast af flere smärre, invid hvarandra uppradade byggnader, hvilande på några under knutarna satta stenar.

Alla nu nämnda hus stå vanligen, isynnerhet i vestra Finland, i fyrkant kring gårdsplanen, hvaraf den ena hälften utgör den oftast med den fordom helig ansedda rönnen planterade mangården, *piha*, den andra ladugården. Än ligga dessa gårdar, såsom merendels i östra Finland, mera enstaka, än, såsom flerstädes i Tavastland och Österbotten, samlade i stora byar. Men förutom dessa större bondgårdar finnas små kojor, tillhörande backstuguhjon och torpare, spridda öfverallt.

Alla byggnader äro uppförda af trä. Dock förekomma på större bondgårdar ganska ståtliga fähus af sten.

Jordbruket är numera på de flesta orter ganska utveckladt och väl skötta åkrar omgifva husen och byarne. Men

ännu kvarlefver isynnerhet i landets östra delar, såsom vi redan tidigare omtalat, den urgamla seden att genom skogarnas antändande rödja jorden. Och dessa »sveder» plöjer finnen med så enkla instrument, att de icke kunna vara annat än hans förfäders. I större delen af landet skördas säden med en kort skära och uppreses på åkern i konformiga skylar; mångenstädes har dock den längre lien utträngt skäran. Skörden utföres antingen af bondens familj och husfolk ensamma; eller ock sammankallas ofta traktens befolkning till rågens mejande, då arbetet jämte det kalas, som avslutar detsamma, kallas *talkoo*. Såväl skörde- som höbärgningsdagarne betraktas i allmänhet såsom festdagar. Säden inköres slutligen i riorna med slädar, för att där torkas och tröskas. Också höet inköres i särskilda små stockbyggnader eller lador, hvilka finnas en eller flere på hvarje af de från gården ofta ganska aflägsna ängarne.

Då finnarne först inflyttade i Finland, kände de icke ens hjuldon och ännu äro dessa mångenstädes ganska primitiva. De utgöras af kärror på två eller, såsom i vissa delar af Karelen, fyra hjul. Men i många trakter har redan icke så liten lyx utvecklats sig äfven i åkdonsväg, så väl hvad kärror som slädar beträffar. Och endast i aflägsnare delar af Savolaks och Karelen återfinnas ännu de troligen ursprungliga finska sommarslädarne, som blott bestå af tvänne framtill högt böjda trän, sammanbundna med tvänne tvärträn, på hvilka en bastmatta eller bred granbark lägges till underlag för bördan.

Näst åkerbruket utgöra boskapsskötsel och fiske den finska bondens viktigaste näringar. Vid fisket användes noten, isynnerhet för fångst af muikka (= siklöja) i stor skala. Laxnoten kan stundom vara ända till 1200 m. lång och 10 m. djup. För resten begagnas långref, ryssjor, m. m. Tjårubrännningen, som fordom varit mycket allmän, är numera inskränkt företrädesvis till nordliga delar af landet. Jakt, skogsfällning till byggnad och ved, vägrödjning och körslor af allahanda slag samt slöjdandet tillhöra för resten mannens värkningskrets. Slöjden inskränker sig dock vanligen till det nödvändigaste,

slädar, kärror, lokor, bänkar, bord, bunkar, fat, såar, tinor o. s. v. Smedens värf har af ålder varit i stort anseende.

Kvinnornas göromål åter omfatta alla till hemmets och hushållets vård hörande sysslor, matens tillagning, barnens skötsel, kläders väfvande och sömnad samt slutligen ladugårdens tillsyn, främst mjölkningen. Mångenstädes i vestra Finland hafva kvinnorna förvärfvat sig en utomordentlig skicklighet vid förfärdigande af ett slags tjocka ylletäcken, s. k. ryor, *ryijyt*, i östra Finland åter i utförandet af sömnader och spetsar, och de därvid använda, af dem själfva komponerade egendomliga mönstren röja en hög grad af fantasi samt mycken smak för färg- och formkombinationer.

I några socknar i Österbotten och södra Karelen användas ännu brokiga, vackra och egendomliga nationaldräkter.

Öfverhufvud går dock allmogen mycket enkelt klädd, männen oftast i grå rock, väst och byxor, på hufvudet filthatt eller mössa af vanliga former. Kvinnornas dräkt är icke heller på något sätt anmärkningsvärd, om icke för sin brist på grannlåt. På hufvudet bära de en baktill i trekantig snibb nedfallande duk. Fordom buro männen en rund, kalottlik mössa utan skärm, «*patalakki*», sammansydd af flere flikar, men dessa mössor äro numera så godt som försvunna. Detsamma är fallet med den hvita skjortan, *mekko*, som vanligen bars ofvanpå den öfriga kostymen, tillbunden kring lifvet med en gördel. Denna af en skinnrem med påträdda mässingsringar bestående gördel karaktäriserar däremot ännu den finska bonden och är ofta ganska prydlig och utsirad. Nästan alltid hänger vid gördeln en knif i sin slida, ett bruk, som mången gång vid uppkomna tvister visat sig farligt nog.

Såsom skoplagg begagnas allmänt i mellersta, norra och östra delarna af landet pjäksor, *pieksut*, ett slags skinnskor, som utmärkas därigenom att de icke ega någon egentlig sula, utan endast ett mjukt läder eller skinnstycke, som vid sidorna och ofvanpå är fastsydt vid öfverlädret, hvarjämte de sluta framtill i en uppåt böjd spets, som ursprungligen haft sin betydelse

för skidåkningen. Mångenstädes ser man allmogen gå klädd äfven i ett annat slag af skodon, som äro i ännu högre grad genuina. Dessa äro nämligen flätade af näfverremсор och brukas i hvardagslag vid arbete å äng, i kärr och skog samt vid göromål i hemmet, isynnerhet af fattigare folk och i mera aflägsna trakter.

En ännu allmännare användning af björknäfvern är flätandet af en väska, som under namn af *kont* bäres på ryggen och i hvilken allmogen medför sitt matförråd, då den går ut på arbetet. Denna ytterst billiga näfverindustri är, såsom ett arf från det finska folkets äldsta tider, af stort etnografiskt intresse.

Den föda den finska bonden i hvardagslag använder är ännu enklare, än hans dräkt. Främst utgöres den af bröd och gröt af råg. De tjocka, starkt syrade brödkakorna torkas på stänger i stugans tak, tills de blifva alldeles hårda. I östra Finland förtäres brödet emellertid endast såsom mjukt. Därnäst ingå i bondens föda korn och potatis, men främst mjölk, som dock ätes först sedan den fullkomligt surnat. Smör ätes sällan, men då starkt saltadt; ost så godt som aldrig. Den förnämsta läskdrycken är ett slags syrligt dricka af korn, *kalja* kalladt. Af sofvel förtäres sällan kött och då vanligen starkt saltadt, torrt och hårdt. Saltad okokt fisk, isynnerhet muikka och sik, är däremot en vanlig rätt. Den på landsbygden resande främlingen får oftast hålla till godo med denna kost, jämte bröd och mjölk den enda, som kan fås, i fall ingen herregård finnes i närheten.

Vissa år, då missväxt hemsökt landet, är folkets föda likväl ännu sämre. Då uppblandas mjölet ofta till mer än hälften med söndermalen furubark, halm, ärtris, renlaf m. m.

Vid sidan af den tarfliga födan ega dock finnarne några njutningsmedel, af hvilka kaffe, starkt uppblandadt med cikorie, och tobak äro för dem alldeles outhärliga. Kaffe-pannan står i vestra Finland nästan ständigt i spiseln och den bruna drycken utgör kvinnornas största glädje. Tobak

odlas ofta i en liten täppa invid gården och rökes i en liten, kortskaftad pipa. Också brännvinet är tyvärr ett alltför värderadt njutningsmedel. Dryckenskapen är likväl vida mindre utbredd i de östra, än i de vestra delarna af landet. Dock hafva äfven här allvarliga nykterhetsrörelser under senaste tid mångenstädes vunnit fast fot. Till festliga lag och högtider brygges i hemmen ett slags rätt starkt öl, *sahti*, hvars brygd var bekant för folket redan åtminstone under senare skedet af hednatiden.

Dylika festligheter äro t. ex. bröllop och begrafningar. Bröllophögtidligheterna räcka vanligen mycket länge, några dygn å rad, och öfverflödet på mat och dryck är därvid stort. Frieriet inledes på brudgummens vägnar af en särskildt utsedd talman, *puhemies*, som i aflöning enligt gammal sed ofta erhåller en skjorta. Begrafningssederna däremot äro mycket enkla.

Af religiösa högtider är julen mest firad. Stugugolfvet betäckes då med halm. Taket och stundom äfven vägarna beklädas på några ställen invändigt med pärtor, ofta satta i ganska konstiga figurer. Mångenstädes brännes ljus i byarne och stugorna hela natten igenom, hvilket gör en särdeles vacker effekt, då folket redan kl. 3 à 4 den tidiga mörka julmorgonen reser till kyrkan, som i fjärran väntar, strålande af hundratal ljus. Påsken hålles äfven synnerligen i helgd. Till denna tid beredes, dock ej allmänt, en söt, mältad deg af rågmjöl, kallad *memma*, som förvaras i fyrkantiga kärl af näfver, och hvilken rätt äfven vunnit insteg bland den bildade klassen i hela landet. Pingsten firas i Satakunta och Tavastland genom brännandet af lusteldar på höga backar, *helavalkeet*. I Åbo-trakten, Nyland och östra Finland brännes sådan eld om midsommarnatten och kallas *kokko*. I Satakunta, Egentliga Finland och Nyland prydas rum och förstugukvister midsommardagen med björkar och stundom bygges en löfhydda midt på garden. I Nordösterbotten uppreses åter en stor björk, som man sedan låter stå kvar hela sommaren och omkring hvilken man dansar hela midsommarnatten.

Dansen idkas med lif och lust bland allmogen på många

orter i Finland, mest under höbårgnings- och skördetiden. då folket mer än annars sammanträffar och då dansnjöjena vanligen räcka ända till soluppgången. I Österbotten och vestra Finland sker dansen mest efter fiol eller harmonika, i Viborgs län och andra östra delar af landet också efter sång. Ännu brukas nästan öfverallt vissa med sång förbundna danslekar. På atskilliga ställen har dock en religiös sekterism helt och hållet bannlyst dansens nöje.

De finskugriska folken utmärka sig genom sitt utvecklade sinne för sång, poesi och musik, men intet bland dem uppgår dock i detta hänseende emot finnarne. Hos dem är denna kärlek till sång och poesi rent af en i hög grad framstickande ras-karaktär. De hafva, har man sagt, en sång för hvarje sorg och hvarje fröjd. Och fornfinnen trodde, såsom de gamla dikterna visa, mera på sångens än på svärdets makt.

Den finska folksången är framsprungen ur folkets eget bröst och ytterst få äro de sånger, hvilka, likasom så många af de nuvarande svenska folkvisorna, förut tillhört den bildade klassen och hvilka upptagits i folkets stugor först sedan de icke mer hade någon plats i riddareborgen. I Finland, där folket bor så glest, är det mer än annanstädes hänvisadt till umgänge med naturen. I den finska sången hafva därför alla ting fått lif, känsla och talemått och stå i den innersta gemenskap med den sjungande. Och sålunda hafva naturen och hjärtats känslor varit det finska folkets enda sånglärarinnor. Och dessa sånger hafva diktats af den unga flickan, som gick på vall med boskapen i skogen, eller af drängen, som kom hem från sveden. Men få folk kunna uppvisa en större innerlighet, en verkligare känsla och en poesi med finare doft, än den, som möter oss i dessa enkla, anspråkslösa och naturliga sånger, hvilka ofta genom både innehåll och melodi tilltala åhöraren med en underbart vemodsfyllt gripande makt.

De nyare sångerna hafva mera omväxlande versformer och melodier. Den rimmade versen är numera icke sällsynt. Men den gamla finska folkvisan kände ännu icke slutrimmet,

utan har i stället ett slags bokstafsrim (alliteration), bestående däri att tvänne eller trenne ord i samma versrad vanligen börja med samma bokstaf. Dessa gamla s. k. *runor* kvarleva numera i Finland hufvudsakligen hos karelarne, bland hvilka de muntligen gått i arf från släkte till släkte genom många århundraden. Men i hela det öfriga landet hör man numera sånger endast af nyare ursprung.

En stor mängd af dessa vackra allmogevisor af äldre och nyare datum hafva blifvit upptecknade och utgifna under namn af *Kanteletar*, Kanteles dotter.

Kantele är nämligen ett instrument af genuint finskt ursprung, med hvilket finnarne fordom akkompagnerade sig till sina sånger. Det liknar till formen något en cithra, är knapt två fot långt och typiskt försedt med fem strängar.

Kantelet förekommer företrädesvis i östra Finland och håller numera på att äfven där blifva en antikvit. Någon gång får man dock ännu se och höra en moderniserad upplaga af detta urgamla instrument, hvilket såsom ett glädjens och sorgens redskap spelat en så viktig rol i det finska folkets utveckling.

Från hvilken tid kantelet egentligen härstammar kan ej med visshet afgöras, men säkert är att dess anor gå tillbaka in i hednatiden. Den finska sången berättar att det uppfans af en af dess hjältar, den evärdelige sångarkungen Väinämöinen, hvilken förfärdigade det af kärnveden af en enslig björk, som begrät sitt öde, försedde det med skrufvar af guld och silfver, som nedföll ur näbben af en galande gök, det finska folkets älsklingsfogel, och med strängar af hår, skänkt af en ung jungfru, hvilken väntade på sin trolofvade. På denna kantele spelade han sedan så, att alla lefvande varelser, till och med luftens, jordens och hafvets andar närmade sig att åhöra spelet, som lockade alla, äfven sångaren själf till tårar. «I denna sägen om ett musikinstruments uppfinning finnes», säger den franske etnografen Quatrefages, «sannerligen vida mera poesi, än i den klassiska fabeln om Apollo, som fästade strängar på ett tillfäl-

ligtvis funnet sköldpaddskal. Här är Grekland besegradt af Finland.»

Men det finska folket eger äfven andra sånger, än de i Kanteletar samlade visorna. Talrika äro de samlade trollrunorna. Trollrunornas besvärjelser hänvisa på fornfinnarnes gemenskap med den schamanism, som än i dag utmärker deras hedniska bröder i norra Asien. Men de finska trollkarlarne hafva höjt sig till värdigheten af trollsångare, och för att utföra sina undervärk behöfva de hvarken trollstafvar eller magiska ceremonier. Det sjungna ordet är dem tillräckligt. En oeftergiftig fordran är dock att i ordet och sången gjutes lif genom vetandet, genom kännedomen om tingens innersta, finnandet af deras «ursprungsord», en sida af det finska trolleriet, som förtjänar att särskildt framhållas.

De mest anmärkningsvärda af det finska folkets sånger äro dock de episka, hvilka numera blifvit samlade till ett enda stort nationalepos, *Kalevala*. De största utländska forskare på dessa områden hafva ansett att Kalevala med allt skäl kan ställas i jämbredd med de stora världsepopéerna. I naturmålingarne och karaktärsteckningarne öfverträffar det ställvis t. o. m. grekernas båda nationalhjälte-dikter. Däremot hade det finska folket före den tid, då dess myter uppkommo, ännu icke utfört några hjältebragder, som kunde genomträngt folkmedvetandet och därigenom utbildats till hjältesaga. Denna omständighet och det mäktiga intryck, som den nordiska naturen gjorde på det kontemplativa finska folkets fantasi, värkade att natursymboliken blef mera gällande och bibehöll sig mera oförändrad i dess episka diktning. Därför stå myterna i Kalevala mycket närmare sitt naturursprung, än t. ex. i Homeros' sånger. De episka skildringarna blifva härigenom mera mystiskt-fantastiska, än de konstnärligt utpräglade grekiska, men äro ej sällan anslående genom sin storslagenhet, sin innerlighet eller sitt tankedjup. De af finnarne besjungna hjältarne utföra sina bragder icke så mycket med svärdets, som genom vetandets, ordets allbetvingande makt, ett drag, hvilket vi nyss omnämnt

såsom genuint finskt. En följd af finnarnes inatvända natur var äfven att de företrädesvis besjöngo sina hem och släktförhållanden samt naturen, med hvilken de stodo i så innerlig beröring. Men just därigenom framstår Kalevala såsom ett originelt foster af det finska folkets skapande fantasi.

De olika delarne af detta stora epos, hvilket innehåller 22,800 verser, hafva diktats på ganska olika tider och i olika trakter, men med någorlunda säkerhet från 8:de till 14:de seklet efter Kr. f. En mängd olika folkskalder hafva sålunda omedvetet samvärvat till detta stora verk, som lämnar oss en så utmärkt bild af å ena sidan fornfinnarnes världsuppfattning samt religiösa och sedliga åskådningssätt, och å andra sidan af deras hemlif i snart sagdt de minsta detaljer.

Det bästa bevis på finnarnes kärlek till sång och poesi är att de gamla hedniska sångerna under flera sekler kunnat fortbevaras på folkets läppar, från hvilka de först i medlet af detta århundrade blifvit upptecknade. Med afsjungandet af dessa sånger förkortade folket från led till led de långa aftnarne i de rökiga pörtena. Framför alla andra sällskapsnöjen var tidsfördrifvet att sjunga runor och uppmärksamt lyssna till dem det mest omtyckta. Numera kvarlefva de dock, såsom sagdt, endast i de karelska gränsmarkerna, men där kunna än i dag nya varianter anträffas till de redan samlade.

Utbredda öfver hela Finland, likasom runorna fordomdags, äro ännu i denna dag *folksagorna*, af hvilka finnarne ega en större och mera omväxlande rikedom än måhända något folk i Europa. Orsaken till denna rikedom är den dualism, som råder bland de finska sagorna, då vestra och södra Finlands sagor tydligen hafva vandrat från Skandinavien, hvaremot östra och norra Finlands traditioner utvisa ryskt inflytande. Dessutom finnes det ett gemensamt område uti mellersta Finland, där båda strömningarna hafva blandats, så att af samma sago-motiv både den vesteuropeiska och den östeuropeiska varianten förekomma, ofta förenade i en tredje, uteslutande finsk, variant. Därigenom att inga sagor hafva vandrat öfver Fin-

land hvarken från Skandinavien till Ryssland eller tvärtom, äro de finska varianterna, hvilka finnas samlade till ett antal af öfver 13,000, utaf största vikt för den jämförande sagoforskningen i allmänhet.

En mycket omtyckt sysselsättning var den att gissa gåtor; många som upptecknats äro särdeles sinnrika. Också i en mängd ordspråk har den finska bonden nedlagt sin lefnadsvishet. Nedanstående må tjäna såsom prof på finska gåtor och ordstäf. 1. Gåtor: Föddes på en gång med världen, dör ej, förrän världen slutar, är ej än fem veckor gammal (Månen). Trånga vikar, långa uddar, hvarje slutas med en bärgsklack (Fingrarne). Bördan tröttnar, icke bäraren (Roddaren och båten). Färdas som en kung kring landet, gästar årligt minsta koja (Julen). Går till skogen, ser åt hemmet, kommer hem och ser åt skogen (Yxan på mannens axel). Kan ej tänka, kan ej tala, säger sanningen åt alla (Betsmanet). Dina egna fylla stugan och du känner ej igen dem (De egna fjäten). Väfs ett täcke högt i luften, fransarne på marken ligga (Det regnande molnet). Åkern hvit och kornet svart, den som kan den sår där (Pappret och det skrifna). 2. Ordspråk: Tiden väntar ej på någon. Djupa brunnar torka icke. Den som frågar far ej vilse. Husbondens steg göda åkern. Från roten stiger man i trädet. Väx upp utan aga, dö utan ära. Sällan ger det glesa nätet, men då ger det stora fiskar. Icke tål en lerig åker plöjaren med granna stöflar. Lyssna till den granens susning, vid hvars rot ditt bo är fästadt.

I det finska språket har sången haft en utmärkt bundsförvandt. Få språk äro så lämpade, som detta, för sång. Det har den skönaste samklang mellan konsonanter och vokaler, hvari det blifvit jämfördt med italienskan. Det har intet af de obehagliga hväsljuden och de hårdt utandade ljuden i slaviska eller lappska språken. Det har ett alldeles bestämdt tonfall, som franskan. Det är därjämte oändligt rikt på ordens utgreningar och sammansättningar. Den franske geografen Elisée Reclus säger att finnarnes poetiska språk framför alla

andra utmärker sig genom sin mjukhet och klang och dessutom är mycket rikt. Antalet finska ord öfverstiger 200,000

* * *

Den svenskatalande befolkningen.

I utseende, seder och lynne skiljer sig den svenska befolkningen i landet icke obetydligt från den finska. Den kaukasiska eller närmast den skandinaviska typen faller genast i ögonen. Denna befolkning är i allmänhet rörligare, otåligare, ostadigare, snabbare i beslut, hastigare i handling, än den finska. Den senares reflekterande och grubblande lynne återfinnes icke hos den förra.

Detta röjer sig också i de bland den svenska befolkningen kvarlevande folksagorna, folksångerna och ordstäfven, af hvilka de flesta i delvis andra varianter återfinnas i Sverige. Melodin i folkvisorna är ej sällan af större betydelse, än orden. Bland de nyländska finnas flere märkliga riddar- och äfven andra visor (om Axel och Valborg, om Riddervall, kämpavisorna om Ramunder, om Grimborg m. fl.), hvilka sjungas på vida äldre melodier än i Sverige. För öfrigt kännetecknas den svenska folkdiktningen ofta af en humor och skämtsamhet, som i allmänhet är främmande för den finska. Och ordspråken innehålla mestadels sentenser, tilllämpliga i det praktiska lifvet.

Öfverhufvud är det praktiska förståndet hos den svenskatalande finnen starkare utveckladt än känslan. Ett allmänt karaktäristiskt drag hos honom är äfven hans ömtålighet om frihet och oberoende, ett drag, som dock är minst utprägladt hos nyländingen, hvilken länge lydt under de stora herregodsens, men däremot mest hos österbottningen, som alltid varit fri jordegare. Renlighet och snygghet i bostäder och klädedrägt samt sinne för en viss prydlighet utmärker äfven öfverallt den själfegande svenske bonden i Finland. En brist i detta afseende märkes blott på sina ställen bland den fattigare befolk-

ningen hos torpare och landbönder under de stora herregodsens samt hos fiskare i den yttre skären.

Den svenska befolkningen i de särskilda landskapen bildar i allmänhet icke någon större afsluten etnografisk enhet. Tvärtom förete ej sällan invånarna i två grannsocknar betydande olikheter icke blott i utseende och språkdialekt, men äfven i seder och bruk, ett förhållande, som bland annat har sin grund i deras härstamning ofta från vidt skilda trakter af Sverige. En större etnografisk enhet utgör dock befolkningen i östra och mellersta Nyland.

Emellertid finnas vissa i ögonen fallande gemensamma olikheter i naturellen hos de olika landsdelarnes allmoge, frambragda af de särskilda förhållandena, hvori denna lefvat och af det mer eller mindre starka inflytande de finska grannarna utöfvat på densamma.

Bäst har den ursprungliga typen bibehållit sig hos äländingen, som bor så nära det forna moderlandet och besöker detta lika ofta, som Finland, hvarför vi något utförligare skola dröja vid skildringen af de egendomliga bruken på den af honom bebodda övärlden, endast här anmärkande att en del af dem återfinnas spridda äfven här och där bland fasta landets svenska befolkning.

Redan en ytlig blick på äländingens hus och hem röjer att man här träffat på ett för det öfriga Finland främmande element. En äländsk bondgård är i mycket olik en genuint finsk. I bredd med den stora dagligstugan finnes ett särskildt kök, där all matlagning sommartiden värkställles, på det stugan må få vara stadig. Hvarje äländsk stuga är försedd med mattor på golvet. Vid spiselsidan finnas två å tre väggfasta sängar öfver hvarandra och två efter hvarandra, försedda med prydliga täcken och ryor, i hvilkas väfvande kvinnorna utveckla stor färdighet. Vid väggen midt emot dörren emellan fönstren står vanligen ett i bjärta färger måladt skap, som innesluter familjens dyrbarheter i silfver och värdesaker. Längs den andra yttre väggen löper en bred, väggfast bänk och uppe i hör-

net står det stora bordet, vanligen täckt af en hvit bordduk. Nere vid dörren står skäpet för köks- och matkärnen. De öfriga rummen, stugukammaren och förstugukammaren, äro ofta möblerade med stoppad möbel. Därtill finnas ännu vanligen tvänne vindsrum, som innehålla familjens förråd af gangkläder m. m. och salunda motsvara de i vissa finska trakter skildt byggda „vaate-aitat“.

Gårdarna äro i allmänhet rödmålade och ofta belägna tätt till hvarandra. Midt på en öppen plats i byn står nästan alltid en pryddlig högrest stang, tacklad med granna band, löf, blommor och glasbitar, hvilka i brokiga, glittrande guirlander förena i flere hvarf på hvarandra följande, från stangen korsformigt utgaende armar. På toppen af stängen finnes en flöjel i form af en farkost, som svänger för vinden. Det hela är ett värk af byns ungdom, som midsommaraftonen kläder och utsirar det gemensamma föremålet för sin sommarglädje, kring hvilket dansen, dock fordom mer än nu, trådes hela natten igenom. Dylika midsommarstänger förekomma ännu äfven på några andra ställen i landet bland dess svenska befolkning.

Vid ingången till många gårdar ser man dessutom ett slags äreport, bestående af tvänne raka granar, nästan upp till toppen slätskalade, med ett tvärträ, på hvilket fyra små granar blifvit fästade. I en dylik gård har nyss ett bröllop blifvit firadt. Bröllopet firas här, i motsats mot seden i Finland, uti den gård dit de nygifta flytta, vanligen således i brudgummens gård. De pittoreska ceremonierna börja med en färd till brudens hem, där ett mindre kalas väntar skaran. Brudens ofta rikliga utstyre ordnas nu i grant utsirade, löfbeklädda fyrhjuliga vagnar, de s. k. brudlassen, och brölloppsskaran beger sig, förstärkt med bruden och hennes följe, till det nya hemmet, ett stycke väg beledsagad af unga tärnor från brudens hemtrakt, svängande fanor af rutiga sjalar.

I spetsen åka spelmännen eller i vissa trakter brudparet. Några kilometer från bållopgården möter en ny skara brudföljarinnor. Brudparet inträder i ett särskildt rum och

dit uppbäres under musikens toner hvarje persedel af brudens utstyre. De skänker denna därvid utdelar åt alla, som hafva något med högtidligheten att skaffa, äro icke få. Efter vigseln begynner den ytterst rikliga måltiden, som räcker par timmar, och vid hvilken ett egendomligt, mörkt och sött bröd, det s. k. svartbrödet, samt den „åländska osten“ spela en viktig rol. Utom aptitsupen förekommer därvid dock aldrig några spritvaror, endast ett hembrygdt maltstarkt dricka. Efter måltiden erhålla de nygifta af alla släktingar vängafvor, hvilkas sammanlagda värde ofta öfverstiger flere hundra mark. Sedan en insamling för församlingens fattiga försiggatt begynner dansen. Först på tredje dagen slutas högtidligheterna. Barndop och begrafningar firas däremot mycket enkelt. Vid alla festliga tillfällen framstå åländingarna genom sin måttlighet vid förtärandet af rusdrycker. Den flitiga seglationen på främmande land har också för öfrigt hos dem alstrat ett höfligt umgängessätt och en belevfvenhet, mera utvecklad än annanstädes bland Finlands befolkning. Den en tid öfverhandtagande lyxen är numera stadd i märkbar återgang, men allmogen har bibehållit ett utveckladt sinne för prydlig snygghet.

Resorna ha äfven utbildat aländingens handelsanlag, hvilka äro omisskänneliga. Turisten klagar ej sällan öfver det sätt, hvarpå åländingen söker draga fördel af hans behof. Men den som icke låter honom känna sin öfverlägsenhet, utan vet att taga honom mer kamratligt, skall nästan alltid finna honom gästfri och förekommande.

I besittning af en snabb uppfattning har han stor förmåga att gifva svar på tal, fallen som han är för ordstäf och ordvändningar. Någon egentlig folkpoesi eger han däremot icke. Hela hans håg är riktad på det praktiska lifvet. Genom sina resor har han förskaffat sig vetande på många områden; däremot eger han vida mindre håg för bokliga kunskaper, än den finska befolkningen i landets flesta trakter. Ett egendomligt drag är under sådana förhållanden hans utpräglade religiositet.

Den åländska kvinnan är särdeles hurtig och tilltagsen.

Seglationen, som beröfvat Åland dess manliga befolkning under en stor del af året, har tvungit henne att öfvertaga många af de annars manliga landtbruksgöromålen. För ett tiotal år sedan hörde det ännu till husmoderns plikter att beså åkrarne och mången kvinna handterade både plog och spade.

En särskild typ representerar allmogen i den yttre skärgården. Lefnadsvanorna äro mycket enkla, boningshusen små och bristfälliga, då allt virke måste köpas och transporteras till de skoglösa öarne. Männen gå ofta klädda i skinnbyxor och sälskor. Födan är mångenstädes primitiv, sälkött, salt fisk, mjölk och bröd, då och då sjöfägelägg. Egendomliga rätter af sältran och fågelinnanmäten, onjutbara för andra, förekomma på vissa orter.

Såväl i de längst ute i hafvet liggande åländska öarne, såsom Sottunga och Kōkar, som i den yttre skären närmare Finlands kuster har fiskarebefolkningen under kampen med farorna på hafvet erhållit ett karaktäristiskt lugn. Den saknar, såsom öfverallt under samma förhållanden, den yttre politiken, men tilltalar genom sin öppenhet och sin naturliga glädtighet. Van att rätta sig endast efter hafvets nycker, aldrig beroende af herremannaklassen, bemöter den denna på en gang förtroligare och frimodigare, än allmogen i öfriga delar af landet. Också kvinnan, som deltagar vid fisket i alt lika väl som mannen, bär lika solbrynta och väderbitna drag som denne, hvarigenom hon väl förlorat något i det yttre af sin kvinlighet, en förlust, som dock ersättes af det originella och genomärliga i hela hennes väsende för öfrigt.

Äfven den åländska allmogens språk skiljer sig för resten från öfriga östsvenska dialekter genom andra kvantitetsförhållanden och nästan fullständig afsaknad af diftonger.

Ju mer man nalkas fasta landet, desto färre blifva de med åländingen gemensamma dragen. Visserligen påminner ännu mångenstädes byggnadssättet och husens inredning om förhållandet på Åland, men å andra sidan röjes snart nog fastlandets nivellerande inflytande. Den svenska allmogen i den

inre sydvestra skärgården, erbjuder därför öfverhufvud färre drag af större etnografiskt intresse. I mindre grad sjöman, än åländingen, drifver han med större framgång sitt jordbruk, men försummar detta lika ofta, då tillfälle till lönande och hastigare vinstgifvande affärsspekulationer erbjuda sig. Han egnar sig då åt kalk och tegelbränning, skeppsfart o. s. v. och samlar på detta sätt icke sällan en för sina villkor tämligen betydande förmögenhet. Engång förmögen, börjar han, i likhet med finnen under samma förhållanden, gärna särskildt i städernas närhet imitera herremannen. Förhållandet är desamma med allmogen i Nyland. De ålderdomliga bruk, hvilka ännu för någon tid sedan här och där bibehöllos, äro numera äfven här nästan alldeles försvunna.

Ett tydligt inflytande på seder och bruk från finskt håll gör sig gällande i synnerhet i gränstrakterna mot de finska socknarne. Den för finnarne typiska badstugan återfinnes i många af de svenska byarne och husen äro till stor del byggda och inredda på finskt manér.

Ännu större är i allmänhet öfverensstämmelsen mellan de svenska och finska byarne i Österbotten, ehuru dess svenska befolkning senare än någon annan inflyttat i landet. De välbyggda gårdarne med deras utbyggda loft öfver boden äro nästan lika i de svenska och i de finska socknarne. Bostädernas hela inredning och husgeråden äro desamma. Den finska bondens karaktäristiska knifbälte bäres också af hans svenska granne.

Icke ens det oroliga, ej sällan obändiga lynne, som utmärker den svenska österbottningen i motsats till den vida makligare mer stationära nyländingen, är något för honom särskildt karaktäristiskt, ty i många finska socknar äro invånarna icke mindre betlefrade och i lika grad fallna för att lämna hem och hård och i det vida fjärran söka en ofta osäker arbetsförtjänst. Ett öppet och frimodigt väsende, en icke ringa grad af intellektuel begåfning, ett rätt lifligt intresse för läsning, äro för resten egenskaper, som allmänt tillhöra den

svenska allmogen i Österbotten, hvilkens kvinnor på intet sätt i hurtighet och tilltagsenhet stå efter de åländska.

* * *

Ehuru, såsom vi af ofvanstående funnit, inflytandet af det finska elementet i mer än ett hänseende är omisskänneligt, ingår den svenska allmogen dock i ganska många trakter sällan äktenskapliga förbindelser med detta.

Desto oftare inträffa sådana fall i städerna, hvilket vi redan tidigare påpekat. Den ömsesidiga beröringen mellan de olika elementen har här varit mycket stor och talrika äro de intryck de mottagit af hvarandra. Den bildade klassen, hvilkens representanter ursprungligen utgått från finska eller svenska ätter, har länge utgjort det naturliga föreningsbandet mellan de båda folkelementen. Också då denna klass fortfarande bibehåller det svenska tungomål den antingen från urtima ärfte eller senare tillegnat sig, bär dock hela dess naturel och åskådningssätt en egendomlig prägel, väsentligen olik den som utmärker en inföding i Sverige. Måhända har härtill den säregna finska naturens inflytande på det mottagliga människosinnet i sin mån bidragit.

Det svenska tungomålet, som i allmänhet i Finland bibehållit en gammalnordisk aksentuation, har på många orter bland de bildade klasserna rönt icke ringa intryck af finskan. Dessa begagna äfven åtskilliga ord, uttryckssätt och vändningar af rent finskt ursprung, hvilka lika litet återfinnas någonstades i Sverige, som bland den svenska allmogen i Finland. Å andra sidan har äfven det finska språket mycket influerats af det svenska, från hvilket det, såsom redan nämnts, hämtat en mycket stor del af sina kulturord.

Huru olika till sin härstamning Finlands invånare än äro, ega de, såsom vi äfven funnit, dock en inbördes likhet, lättare att igenkänna, än beskrifva. Denna gemensamma folkkaraktär inne-

fattar dock några drag, hvilka förtjäna framhållas, då de äro af betydelse äfven för folkets politiska och nationella bestånd.

Ett strängt arbete i en hård jordman och under ett kargt, nordiskt klimat har gjort finnen härdad och stark. Under de stora olyckor och ödeläggelser, hvilka tid efter annan öfvergått landet, har folket visat sig förmöget af stora försakelser och har snart nog åter repat sig med sällspord lifskraftighet. De tider af gräslig hungersnöd, som pröfvat Finland och hvilka hos folk med hetare blod och kanhända mindre utvecklad rättskänsla skulle hafva framkallat talrika våldshandlingar, hafva bevittnat den ofta i döden lugna undergifvenhet, med hvilken det finska folket burit sitt hårda öde. Det finnes en seghet i den finska folkkaraktären, som utgör ett af dess allra främsta kännetecken, en seghet i arbete, lidande och förtröstan på framtiden, en seghet, som för resten ej sällan slår öfver i envishet. Det lika karaktäristiska lugnet, som stundom icke litet påminner om tröghet, har mången gång bevarat folket för öfverilade handlingar, hvartill det kunnat känna sig utmanadt. Genom sin lojalitet, sin aktning för lag och rätt, sin bepröfvade trohet mot den lagliga öfverheten och sitt stränga fasthållande vid lagenlighetens väg i all sin utveckling har Finlands folk småningom ernått allt flere af de rättigheter det eftersträfvat. Äfven kufvadt och besegradt, under främmande öfvervälde, har dock det finska folket alltid förmått bibehålla sin nationella prägel orubbad och bevarat sitt sätt att lefva, sitt sätt att tänka. Och med dessa utpräglade karaktärsegenskaper skall det aldrig kunna uppgå i ett annat. Den kulturståndpunkt det ernått ger rätt åt dess statliga tillvaro och utgör tillika en osviklig garanti för densamma.

IV.

Öfverblick af Finlands historia.

1.

Svenska tiden.

Frågan om den tid, då Finland först blifvit bebygdt af mänskliga varelser, har ännu icke af vetenskapen kunnat med bestämdhet besvaras.

Forskningen har hittills ådagalagt, att i Finland funnits en stenålder med slipade redskap, hvilkas karaktär å ena sidan i sydväst visar en förbindelse med Skandinavien, å den andra åter i öster och nordost öfverensstämmer med norra Rysslands samtida kulturföreteelser. Det är antagligt att hufvudstommen af denna stenålders befolkning i mellersta och norra delarne af landet utgjorts af lappar, hvilka beskattats af de angränsande folken. Äfven under bronsåldern och äldre järnåldern, från omkring 1200 före till 450 efter vår tidräknings början, synas skandinaviska kulturförhållanden gjort sig mer eller mindre vidsträckt gällande i sydvästra delarne af landet, under det att ett altai-uralskt inflytande är märkbart i landets öfriga delar. Genom den finska invandringen införes den yngre järnåldern, hvarunder ett inflytande utifrån företrädesvis blott i handel kan skönjas.

På grund af flera skäl är det troligt, att de i Finland numera bosatta finska stammarne invandrat under inflytande

af de folkrörelser, den stora folkvandringen föranledde. De tillhöra en af de viktigaste grenarne af de finsk-ugriska folken och hafva i Europa för närvarande sina närmaste släktingar i nordvestra Ryssland (karelare, voter och vepser), Estland (ester) och Kurland (liver); mer aflägsna anförvandter äro magyarerna i Ungarn. Hit räknas i språkligt afseende äfven landets äldre bebyggare, lapparne, hvilkas fysiska egenskaper öfverensstämma med samojedernas.

Samtidigt som Finland erhöll sin nuvarande finska befolkning synas de åländska öarna och en del af landets sydkust blifvit befolkade af svenskar. Vissa omständigheter (språkliga egenheter, sägner m. m.) tala för att de i Nyland bosatta svenskarne varit där boende, allt sedan sveastammens inryckande österifrån till Sverige.

Finnarne invandrade i skilda stammar från trakterna af Ladoga och Ilmensjön, där de enligt förmodan en lång tid voro bofasta. De besatte först de östra och södra delarne af det nuvarande Finland och utbredde sig småningom, följande vattendragen, till det inre landets skogstrakter, hvarvid lapparne drogo sig allt mer norrut. I början af elfte århundradet torde deras bosättning redan hunnit stadgas.

De hedniska finnarnes samhällsskick var i hufvudsak patriarkaliskt; dock fans, åtminstone delvis, ett högre föreningsband i det s. k. *kihlakunta*, som omfattade flere med hvarandra förbundna familjer eller släkter och byalag. Orden »*pitäjä*», socken, och »*keräjät*», domstolssammankomst, som äro genuina i det finska språket, tyckas äfven tyda på samhällsinrättningar af allmännare betydelse. Hufvudnäringarna voro jakt, fiske, boskapsskötsel och nomadernas åkerbruk: svedjandet. Om deras kulturståndpunkt i öfrigt och deras gudalära vittna de förut omtalade episka dikterna, som blifvit samlade under namnet Kalevala.

Dessa stammar dukade snart under för de mäktigare folk, som från vester och öster trängde fram. Mot slutet af 1150-talet företog sålunda den svenske konungen Erik IX den

helige det första korståget till Finland, landsteg vid Aura ås utlopp, där staden Åbo därefter uppväxte, besegrade invånarna i sydvestra delen af landet och tvang dem att låta döpa sig. För att fortsätta omvändelsen stannade här biskopen i Upsala, *Henrik*, och Åbo slott uppbyggdes till skydd för det kristna Finland. Ett andra korståg företogs af *Birger jarl*, som under medlet af trettonde seklet ledde Sveriges styrelse. Han besegrade de mera österut boende tavasterna och grundlade 1249 Tavastehus slott. Samtidigt ökades den svenska befolkningen genom från Sverige inflyttade bebyggare. Från denna tid uppbar svenska regeringen skatt i landet, hvarjämte kyrkoordningen vann ökad stadga. Åbo blef hufvudstad och säte för landets biskop. Den svenske marsken *Tyrgils Knutssons* korståg, hvarunder Viborgs slott i sydöstra Finland grundlades (1293), befäste slutligen romersk-katolska läran och det svenska väldet i landet. Emellertid hade de ryska furstarne i Novgorod sedan 1220-talet arbetat på den grekisk-katolska lärans utbredande i östra Finland. Sedan båda folken, svenskarne och ryssarne, mätt sina krafter i ett långvarigt krig, afslutadt först 1323 genom freden i Nöteborg, fastställdes en gränslinie som drogs från Systerbäck (Rajajoki) genom östra Savolaks och därifrån enligt någras mening sträckte sig till Bottniska viken, medan dock andra ansett att den gick norrut till Ishafvet. Vid denna tid nedsatte sig svenska nybyggare längs södra Österbottens kuststräcka, medan finska kolonister flyttade in i detta landskaps inre och nordliga områden.

Svenskarne, som bemäktigat sig större delen af Finland, införde där sina religiösa inrättningar, sin styrelse, sina lagar och sin kultur. Det svenska samhällsskickets vidsträckta allmogefrihet kom äfven Finlands folk till del, så att lifegenskapen, som vardt de af tyskar besegrade folkens söder om Finska viken lott, här blef okänd. Finnarne bibehöllo orubbad besittningsrätt till sin jord och voro inför lagen likställda med svenskarne. Ett formligt erkännande af denna finnarnes likställighet gafs vid konung *Håkan Magnussons* konungaval år

1362, då finnarne erhöilo rätt att i likhet med Sveriges landskapsmenigheter genom lagman, biskop och tolf valda män deltaga i konungaval. Då det sedermera blef vanligt, att konungarne kallade rikets förnämsta män till rådplägingar vid «herredagar» eller riksdagar, deltogo finnarne äfven i dessa möten. Denna ställning såsom en med rikets öfriga områden fullt lika berättigad del af svenska riket bibehöll Finland sedermera under hela svenska tiden.

Den svenska allmogens urgamla rätt till frihet och själfstyrelse försvagades emellertid snart nog genom konungamak- tens tillväxt samt genom uppkomsten af tvänne högre stånd, ett andligt och ett världsligt, hvilkas gods voro fria från skatt till kronon. Äfven i Finland bär den senare medeltiden prägeln af dessa förändrade förhållanden och af stormännens tilltagande öfvermakt. Desse uppbygde borgar, t. ex. Korsholm i Österbotten, Raseborg i Nyland och Kastelholm på Åland, fran hvilka de förtryckte folket.

En hälsosam motvigt mot adelns och tjänstemännens förtryck bildade dock landets biskopar genom sina insikter och sin stora makt. Sedan 1385 voro endast finske män biskopar i Åbo. Bland dessa märkas flere enligt medeltida uppfattnings- sätt lysande personligheter, såsom *Magnus Olai Tavast* (1412—1450), under hvars tid gudtjänstens prakt i Åbo domkyrka, som 1300 blifvit invigd, ökades, *Olaus Magni*, som i likhet med många andra finnar studerade i Paris och två gånger var rektor vid universitetet därstädes, samt *Magnus III Stiernkors* (1489—1500), som värksamt bidrog till Finlands försvar under det denna tid upplågade «stora ryska kriget». Under hierarkins hägn uppväxte kloster, med hvilka delvis skolor voro förbundna: två af dominikanerorden i Åbo och Viborg, tre af fransiskanerorden i Raumo, Viborg och långt ute på Kökars ö sydost om Åland samt ett af brigittiner-orden i Nådendal. Landets förnämsta läroanstalt var katedralskolan i Åbo.

Finlands städer voro vid medeltidens slut sex: Åbo, Viborg, Ulfaby vid Kumo elfs utlopp, som sedermera flyttades

något vesterut och erhöill namnet Björneborg, Raumo och Nådendal. Deras uteslutande näringsgren var handeln, som till hufvudsaklig del bedrefs af tyska köpmän, inflyttade från handelsstäderna. Plattyskan var handelsspråket och städernas styrande myndigheter utgjordes till ej ringa del af tyskar.

Öfverhufvud var det i kusttrakterna, som kulturen hade slagit rot. Den bebodda delen af landet sträckte sig i en vidsträckt båge längs kusten från Systerbäck nära Rysslands nuvarande hufvudstad till Kemi ofvanom Bottniska viken, men ju längre man trängde in i landet, dess mera aftog odlingen, tills man slutligen norr om Kumo älf samt kring Päijännes och Saimas vattendrag nådde ödemarker, där endast någon ensam fiskare och jägare eller en nomadiserande lapp påträffades.

Ett blodigt skimmer faller genom det s. k. stora ryska kriget öfver denna epoks historia. År 1473 och följande år härjade ryssarne i Finlands östra gränstrakter; till skydd mot dem grundlades 1475 fästningen Olofsborg, sedermera kallad Nyslott. 1495 belägrade de Viborg, som endast genom befälhafvaren *Knut Posses* tapperhet räddades; år 1497 slöts dock en vapenhvila, hvilken sedermera särskilda gånger förnyades.

Äfven oroades Finland genom den senare unionsepokens strider mellan Danmark och Sverige. De danska sjöhjältarne *Severin Norby* och *Otto Rud* beherskade farvattnen och da Kristian II Tyrann 1520 kufvade Sverige, föll äfven Finland i hans händer. Först sedan Gustaf Vasa slutfört befrielsekriget i Sverige, bröts det danska väldet äfven här och befriaren var vid slutet af år 1523 allmänt erkänd såsom konung i riket.

Med *Gustaf I Vasa* (1523—60) begynner, såsom känt, Sveriges och Finlands nya tid, invigd genom reformationsvärbets grundläggande på mötet i Vesteras 1527, hvars beslut äfven i Finland blef gällande. Reformationens främste befordrare här var rektorn vid Abo katedralskola, sedermera biskopen *Mikael Agricola*, som på finska utgaf ett stort antal kyrkliga arbeten. I ekonomiskt afseende var Gustaf Vasas regering en

tid af rik uppblomstring. Särskildt egnades mycken uppmärksamhet åt nyodlingar och tillika grundlades kronans eganderätt till en stor del af de vidsträckta skogsmarker, kronan för närvarande i landet innehar. Till de obebyggda nordliga delarne af Tavastland och Savolaks samt till trakterna omkring Uleå träsk inflyttade nybyggare, hvarigenom dessa vidsträckta områden erhöilo sin första fasta befolkning. Helsingfors grundlades 1550 invid Vanda as utlopp.

Under Gustaf I:s sons *Erik XIV:s* regering (1560—68) innehades sydvestra Finland intill 1563 såsom hertigdöme af dennes broder och efterträdare *Johan III* (1568—92). Det ar 1570 ånyo utbrutna kriget med Ryssland fördes visserligen hufvudsakligen i Östersjöprovinserna, men dess skadliga verkningar sträckte sig äfven till Finland, som var de svenska truppernas vapenplats och proviantmagasin och ofta hemsöktes af härjande fiendtliga trupper. Kriget slöts dock lyckligt för Sverige och i freden i Täusina 1595 fastställdes, med den förut omnämnda traktaten i Nöteborg såsom grundval, gränsen mot Ryssland närmare. Under krigets lopp gaf konungen 1581 Finland titel af storfurstendöme.

Sedan *Sigismund* (1592—99) efterträdt sin fader, blef Finland en af hufvudskadeplatserna för kampen mellan honom och hans fabroder, hertig Karl. Det förtryck konungens höfvitsman i Finland, riksmarsken Klas Fleming utöfvade mot folket, framkallade i Österbotten en resning, Klubbekriget, som dock ledde till fullständigt nederlag för de oöfvade bondeskarrorna. Först 1599 blefvo det kungliga partiets anhängare i Finland kufvade af hertig Karl, som sedermera sasom konung *Karl IX* med allvar och rättvisa främjade Finlands utveckling och sa kraftigt värkade för aterupprättandet af den under de borgerliga oroligheterna rubbade ordningen, att allmogen gaf honom namnet «hyvä kuningas» (den gode konungen). Under hans regering anlades städerna Vasa och Uleaborg samt Kajana slott.

En lyckligare tid hade nu randats för Finland. Äfven Karl den IX.s son, den store *Gustaf II Adolf* (1611—32), och hans närmaste efterföljare gynnade i hög grad landets inre utveckling. Genom freden i Stolbova 1617 erhöll Finland ändtligen en tryggad gräns i öster, i det Ryssland åt Sverige afträdde Kexholms län, det vill säga den sydostligaste delen af det närvarande Finland, jämte Ingermanland. I nära hundra ar blef landet härefter förskonadt från att vara skådeplats för Sveriges krig med Ryssland.

Emellertid deltogo finnarne under denna epok med en betydande kontingent i de af Sverige förda krigen. Finlands befolkning torde hafva uppgått till 300,000 à 400,000 personer och Sveriges till inemot tre gånger mera; dock utgjorde den finska styrkan nära tvåfemtedelar af hela rikets krigsmakt.

Den framstående rol. finnarne spelade i Gustaf II Adolfs krig i Polen och Tyskland har tillförsäkrat dem en lysande plats i denna tids krigshistoria. Redan i det polska kriget begynte det finska rytteriet förvärfva sig ett fruktadt namn och under det s. k. trettioåriga kriget bidrogo finnarne väsentligen till de svenska vapnens seger. Så vid Breitenfeld, vid Würzburg, hvars starka fäste intogs af nyländer och åbolänningar, vid Lech, där finnarne i spetsen öfvergingo floden, och icke minst i det stora slaget vid Lützen, där hjältekonungen stupade. Äfven senare, under drottning Kristinas och Karl X Gustafs regering, deltogo finnarne (t. ex. vid Leipzig 1642) med stor ära och framgång i de svenska vapnens segrar på utrikes botten. Finland själf var emellertid därvid så godt som utblottadt på trupper. Lyckligtvis blef denna brist känbar för landet endast en enda gång, då Ryssland år 1656 gjorde ett försök att eröfra Finland och Östersjöprovinserna, af hvilka äfven Livland och Vestpreussen numera tillfallit Sverige. Genom folkets modiga och energiska ansträngningar afvärdades dock faran.

Detta eröfringsförsök, som slöts redan 1658, är för öfrigt märkligt genom de förändringar, som detsamma framkallade i Kexholms läns befolkningsförhållanden, i det dess grekisk-ka-

tolska befolkning, som härstammade från den tid området ännu tillhörde Ryssland och hvilken nu öppet slutit sig till ryssarne, till största delen nedgjordes eller flydde. I stället inflyttade inbyggare från östra Finland. hvarigenom ofvan nämnda län nu blef närmare förenadt med det öfriga landet, än förut.

Medan Finlands krigsmakt, såsom sagdt, i fjärran trakter spridde glans öfver det finska namnet, fortgingo i landet oafbrutet arbetena på dess förkofran i många riktningar. År 1617 infördes för Sverige den riksdagsordning, som gällt i Finland intill år 1869. Inrättandet af en hofrätt i Åbo beredde en ny epok för det finska rättsväsendet. Det redan af Gustaf Vasa upprättade Viborgs stift afskildes ater från Åbo stift. Undervisningsväsendet förbättrades och flere nya skolor grundades. Städerna Gamla och Ny-Karleby samt Nystad anlades.

Särdeles välsignelsebringande för landet var drottning *Kristinas* regering (1632—54). då greve *Per Brahe* såsom landets generalguvernör inom nästan alla samhällslifvets omraden ingöt ny kraft och lifaktighet. Ett eget universitet erhöll Finland i Abo 1640. Samma år flyttades Helsingfors till sin nuvarande plats och flere städer, Brahestad, Kristinestad, Kajana, Tavastehus, Nyslott, Villmanstrand, Vekkelaks, senare kalladt Fredrikshamn, anlades såväl vid kusterna som inne i landet. Finland delades i fyra län och talrika förbättringar infördes på administrationens, kommunikationernas och jordbrukets områden.

Men äfven denna tids missförhållanden, särskildt det i hög grad tilltagande adelsväldet och förläningsväsendet, slogo djupa rötter också i Finland och enskilda höga herrar hade där af kronan erhållit rent af furstliga besittningar. Från den härigenom hotande faran befriades dock landet af konung *Karl XI* (1660—1697), hvilken genom indragning af de åt adeln gifna förläningarna föranledde högadelns fall och tillika befästade konungamakten, som nästan blef enväldig. En ny arméorganisation infördes och sträng ordning uppehölls i rättskipningen och hela samhällsskicket. Arbetena på det finska skolvä-

sendets utbildning fortsattes och i detta afseende inlade biskoparne i Åbo *Gezelius d. äldre* och *d. yngre* stor förtjänst.

Att äfven denna nya sakernas ordning innebar stora faror, därom skulle närmast följande epok gifva landet bittra lärdomar. Under den unge, tappre, men själfrådige och halstarige *Karl XII* (1697—1718) utbröt det stora nordiska kriget (1700—1721), hvilket bildar en så dyster period särskildt i Finlands historia. Medan större delen af de finska tupperna atföljde Karl XII, till hvars seger vid Narva öfver de mångdubbelt talrikare ryssarne de väsentligen bidrogo, eller voro förlagda i garnison i Östersjöprovinserna, var landet lämnadt så godt som utblottadt och värnlöst mot ryssarnes anfall. Efter upprepade nederlag nödgades de fätaliga finska trupperna draga sig tillbaka till Sverige, dit i öfrigt en stor del af landets invånare flyktade.

Tillståndet i landet blef numera öfver all beskrifning fassansfullt. Den ryske befälhafvaren, furst Galitzin, lyckades visserligen i dess södra del införa någon ordning, men mångenstädes, i synnerhet i Österbotten, fortforo blodsutgjutelserna. Tusentals människor af olika åldrar och kön släpades såsom fangna trälrar till Ryssland. Till krigets olyckor sällade sig pest och hungersnöd. Denna epok har i Finlands historia blifvit benämnd «stora ofreden». De sista lämningarna af den finska hären deltog på Karl XII:s befallning 1718 i ett fälttag mot Norge. Vid underrättelsen om konungens död vid Fredrikshall återvände de, men fröso emellertid till större delen ihjäl under tåget öfver de norska fjällen.

Freden i Nystad 1721, hvarigenom, förutom Livland, Estland och Ingermanland, södra Karelen med städerna Viborg, Kexholm och Sordavala afträdde till Ryssland, beredde en länge efterlängtd befrielse från de långvariga lidandena och aterupprättelsens värk leddes därefter med sådan kraft, att inom ett decennium såren till stor del voro läkta. Men i den med Ryssland förenade delen af Finland rakade allmogen i en tryckt ställning, i det att jordskatterna förlänades åt ryska herrar,

hvarigenom de s. k. donationsgodsen uppkommo, hvilkas innehafvare snart behandlade bönderna nästan sasom lifegna.

Under Karl XII:s efterträdare inskränktes konungamakten i allt högre och högre grad till förman för de maktegande» ständerna. *Ulrika Eleonoras, Fredriks af Hessens och Adolf Fredriks af Ho!stein Gottorp* regeringsår bära därför namn af frihetstiden». De till riksdag församlade ständerna hade nu såväl lagskipning och förvaltning, som den utländska politiken om händer. Men ständernas snart nog timade söndring i de två lidelsefullt fiendtliga partierna, hattar», hvilka på krigisk väg ville återvinna Sveriges förra storhet, och «mössor», som föredrogo en fredlig politik, skulle inom kort visa sig ödesdiger för Finland. Hattarnes seger åtföljdes nämligen af ett nytt krig med Ryssland. Den härunder af kejsarinnan Elisabet till finnarne utfärdade proklamationen, hvori hon förespeglade dem landets förening med Ryssland sasom en särskild stat under ryskt beskydd, gjorde föga intryck på sinnena. Efter arméns nesliga återtag och kapitulationen i Helsingfors föll landet emellertid 1742 för andra gången i ryssarnes händer. Ånyo utvandrade en ej ringa del af invanarena till Sverige, medan de kvarblefna nödgades svärja Elisabet trohetsed. Likväl återvann Sverige vid freden i Åbo 1743 Finland med undantag af området öster om Kymmene älf jämte Nyslott med dess omnäjd.

Efter återvunnen fred egnade den svenska regeringen stor omvårdnad och uppmärksamhet åt landet, som lidit mycket under kriget. Biskopssätet från det förlorade Viborg flyttades till Borgå. Staden Degerby, sedermera kallad Lovisa, anlades. Med förkärlek omfattades nu frågorna om Finlands ekonomiska utveckling. Kärrodlingar uppmuntrades och det privilegiesystem, som tidigare hämmat handelns utveckling, mildrades eller afskaffades. 1749 begynte grundläggandet af Sveaborgs sjöfästning, som var afsedd att utgöra en medelpunkt för landets försvarsväsende. I hufvudsak fortgick Finlands utveckling i samma riktning under *Gustaf III:s* regering (1771 92). Denna, som genom revolutionen 1772 återupprättade

konungamakten och genomdref den ännu delvis sasom Finlands grundlag gällande regeringsformen af den 21 augusti 1772, visade i ord och handling en synnerlig omsorg om Finlands väl. Landet indelades i sex län; en ny hofrätt inrättades i Wasa; skogsmarkerna skiftades mellan kronan och jordegarena, hvarigenom odlingsarbetet i de inre bygderna mäktigt främjades; nya städer, Kuopio, Tammerfors och Kaskö anlades; äfven förstärktes försvarsväsendet. Emellertid framkallade konungens egenmäktiga handlingssätt missnöje isynnerhet i adelns leder, ett missnöje, som bland annat gaf sig uttryck i *Göran Magnus Sprengtportens* förslag att i Finland grundlägga ett adelsvälde under ryskt beskydd, för hvilket han vann ett antal andra finska adelsmän. Han inträdde snart i rysk tjenst, men hans kvarblifna anhängare verkade för hans planer. Då konungen 1788 begynte krig med Ryssland för att återvinna den i de senaste frederna förlorade delen af Finland, utbröt, emedan kriget sasom börjadt utan ständernas samtycke ansags olagligt, myteri inom hären (Anjalaförbundet). Sprengtportens vänner sökte da begagna sig därpå för sina syften och inledde underhandling med kejsarinnan Katarina II i Petersburg. Men stödd på folkets ovilja mot de sammansvurne lyckades Gustaf III göra sig till herre öfver situationen. Han sammankallade ständerna 1789 och genomdref antagandet af den ännu i Finland gällande förenings- och säkerhetsakten af 21 februari och 3 april 1789, hvarigenom konungamakten yttermera utvidgades. Sedermera fullföljdes kriget med Ryssland, minnesvärdt bland annat därför att konungen med sin flotta blef instängd i Viborgsviken, hvarifran han endast med stor förlust kunde rädda sig, det s. k. «viborgska gatloppet», samt genom den lysande seger den svenska skärgårdsflottan nagra dagar senare vann vid Svensksund. Kriget blef likväl utan frukter och freden i Värälä 1790 medförde icke någon förändring af gränsen.

Gustaf IV Adolfs regering (1792—1809) utmärktes, äfven den, genom ekonomiska och literära sträfvanden. Universitetet i Åbo stod nu på höjden af sitt anseende och ett uppspirande lif märktes inom åkerbruk, handel och industri.

Då upplagade det krig, som för alltid bröt landets politiska förbindelse med Sverige. I freden i Tilsit 1807 hade kejsar Alexander I af Ryssland gifvit fransmännens kejsare Napoleon I löfte att tvinga Sverige att ansluta sig till det s. k. kontinentalsystemet. Da Gustaf IV Adolf vägrade att foga sig däri, lät Alexander I sina trupper den 21 februari 1808 utan krigsförklaring inbryta i Finland. De proklamationer, i hvilka finnarne uppmanades att underkasta sig Ryssland, gjorde ingen värkan, men de finska trupperna voro alltför svaga att göra motstånd och drogo sig därför i hastig marsch tillbaka norrut ända till Siikajoki. Medan en del af de ryska trupperna följde dem i spåren, sammandrogos de öfriga, sedan hela sydkusten fallit i ryssarnes händer, i Helsingfors, för att belägra Sveaborg. Befälhafvaren på denna starka fästning, *Karl Olof Cronstedt*, ingick en neslig kapitulation, hvarigenom fästningen 3—6 maj utan svärdsslag lämnades i fiendernas händer. Därmed var Finlands öde afgjort. Förgäfves trängde de finska trupperna anförda af bl. a. *Karl J. Adlercreutz* och *G. v. Döbeln*, under talrika större och mindre strider, bland hvilka må nämnas segern vid Lappo, fram ända till närheten af Tammerfors. Fåfängt försvarade också *Johan August Sandels* med utmärkt skicklighet den fasta ställning han vunnit vid Toivola pass nära Kuopio. Då alt understöd från Sverige uteblef, kunde de tappra finska trupperna icke i längden hålla stånd. Efter det blodiga nederlaget vid Oravais den 14 september 1808 drogo de sig, upprifna af sjukdomar och mödor, tillbaka till Uleåborg. Årets krigshändelser afslutades genom konventionen i Olkijoki den 19 november, enligt hvilken den finska armén drog sig vester om Kemi älf.

2.

Finland förenadt med Ryssland.

Redan i juni 1808 hade emellertid kejsar Alexander I gifvit befallning att ett antal deputerade från Finlands sär-

skilda stånd skulle infinna sig i Petersburg, för att med honom öfverlägga om landets angelägenheter. I Finland emotogs denna befallning med delade känslor, och man skred till de äskade valen, först sedan den ryske öfverbefälhafvaren, grefve Buxhoewden, uttryckligen förklarar, att deputationen icke skulle anses såsom ett i nationens namn beslutande ständermöte, utan endast hade till uppgift att för H. K. M. anmäla, hvad som till landets nytta i dess närvarande ställning vore att vidtaga. Deputationen inskränkte sin verksamhet hufvudsakligen till att föreslå kejsar Alexander att med det snaraste sammankalla en landtdag, en önskan som Alexander I tillmötesgick genom att till den 22 mars 1809 sammankalla landtdagen i Borgå, där Finlands nuvarande statsskick grundlades. Kejsaren själf anlände vid landtdagens början till Borgå, där han, sedan Gustaf IV den 13 mars blifvit afsatt i Sverige, nu hyllades den 29 mars af ständerna såsom landets furste och därvid till dem afgaf sin regentförsäkran, dagtecknad den 27 mars.

Denna regentförsäkran var af följande lydelse.

«Sedan Vi, efter Försynens skickelse, tagit Storfurstendömet Finland i besittning, hafve Vi härmedels velat bekräfta och stadfästa Landets Religion och grundlagar samt de privilegier och rättigheter hvart och ett stånd inom berörde Storfurstendöme i synnerhet, och alla dess inbyggare i gemen så högre som lägre, hittills, enligt Constitution, åtnjutit: Lofvande att bibehålla alla dessa förmåner och författningar fasta och oförtryckta i sin fulla kraft.

Från denna dag var Storfurstendömet Finland såsom en särskild konstitutionelt styrd stat genom en real-union förbunden med kejsaredömet Ryssland, hvilkets monark för alla tider skulle blifva Finlands Storfurste.

Kejsaren afslöt personligen landtdagen den 19 juli 1809 hvarest han bland annat yttrade:

«Detta ädla och redliga Folk skall välsigna den Försyn, som stadgat sakernas närvarande ordning. Upphöjdt för framtiden ibland Nationernas antal, under sina Lagars skydd, skall

det ihågkomma sin forna styrelse, blott för att så mycket fastare underhålla de vänskapsförbindelser som freden skall återföra. Och Jag, Jag skall hafva skördat den yppersta frukt af mina omsorger, då Jag får se detta folk lyckligt, ostördt af främmande anfall, fritt inom sig, öfverlämnande sig under lagarnas och sedernas hägn, till åkerbruket och andra lofliga näringsyrken, genom uppnådd värlig sällhet, rättfärdiga Mina afsikter och välsigna sin lott.»

Bestämningarna vid fredslutet i Fredrikshamn d. 17 sept. 1809, hvori Finland med Åland samt den öster om Torneå och Muonio älfvar belägna delen af Vesterbotten afträddes, berörde icke mer Finlands ställning till Ryssland, hvilken numera betraktades såsom ett redan förut genom Borgå-akterna slutfördt faktum.

Det politiska föreningsbandet med Sverige var nu för alltid afklippt. Omkring sexhundra år hade Finlands och Sveriges öden varit gemensamma. Sin religion, sin kultur och sina lagar hade Finland erhållit från Sverige, men dessa gåfvor hade det äfven betalt med sina söners blod i de talrika krig, i hvilka det tjänstgjort såsom Sveriges sköld mot öster.

Dessa gåfvor bibehöll det nu fortfarande i ostörd besittningsrätt. Kejsarens första omsorger om landet framträdde i de propositioner som hänskötos till landtdagen i Borgå. Dessa hänförde sig till organisationen af ett särskildt högsta styrelsevärk, kalladt regeringskanselj, senare <kejserliga senaten>; till ordnande af skatter och finanser, hvarvid kejsaren förklarade att storfurstendömet's tillgångar skulle användas endast till landets egna behof, och sålunda Finland erhålla en fullkomligt oberoende budget; vidare till bestämmande af landets myntenhet, hvartill antogs den ryska silfverrubeln; samt till ordnande af landets militär. Samtidigt förordade landtdagen inrättandet af en nationalbank under ständernas garanti. I propositionen beträffande landets militära organisation, som bibehöll den gamla indelta milisen, utlofvade kejsaren att ingen forcerad rekrytering ej håller någon konskription af militär

någonsin skulle ega rum i Finland. Såsom landets officiella språk bibehölls svenskan.

Desse handlingar utgjorde en tryggande borgen för landets framtid och i ett manifest af 1810 framhöll Alexander I uttryckligen Finlands nyskapade statsrättsliga ställning. Han säger deri bland annat:

«I från den stund, då, genom Försynens skickelse, Finlands öde blef Oss anförtrödt, har Vår föresats varit att styra detta Land på ett sätt, öfverensstämmande med Nationens frihet och de i dess Constitution henne förvarade rättigheter. De bevis af tillgifvenhet, Invånarena lämnat Oss, efter den trohetsed de af fullkomligt fri vilja erbjudit Oss, genom deras vid Landtdagen samlade fullmäktige, hafva icke annat kunnat än hos Oss befästa denna föresats. Alla de författningar, Vi hittills vidtagit i afseende å landets inre styrelse, äro blott en följd och en tillämpning af denna grundsats. Religionens och lagarnes bibehållande, Ständernas sammankallande till allmän landtdag, inrättningen af en Regerings-Conselj i Nationens sköte, den lagskipande och värkställande Maktens orubbade skick, utgöra häre tillräckliga bevis på att försäkra Finska Nationen om dess politiska tillvarelse och de rättigheter densamma åtfölja».

Då kejsaren år 1816 förändrade den ofvan omtalade Regeringskonseljens namn till Kejserlig Senat för Finland, bekräftade han under framhållande däraf att de dittills bestående lagar och författningar icke utan våda för det finska folket kunde inskränkas eller rubbas, ytterligare desamma «för evärdeliga tider under Sin och Sina efterföljares spira», därvid tillika «på det kraftigaste försäkrande» att ledamöterna för Senaten skulle utses endast bland infödda eller naturaliserade finska medborgare.

Finlands gräns mot vester var reglerad genom freden i Fredrikshamn, men 1811 företog kejsaren en ändring i dess östliga gränser, i det han med landet återförenade de år 1721 och 1743 till Ryssland afträdde finska områdena, för det mesta

n. v. Viborgs län. Finland erhöill sålunda sitt nuvarande omfång. En komité för de finska ärendena förlades 1811 till S:t Petersburg, hvarjämte en ministerstatssekreterare tillsattes, hvilken ensam inför Kejsaren-Storfursten föredrager ärenden rörande Finland. Helsingfors förklarades för hufvudstad och regeringskonseljen ditflyttades 1819. Efter Åbo stads brand förlades 1828 äfven universitetet till hufvudstaden.

En stark reaktionär strömning gjorde sig gällande under kejsar Nikolai I:s regering (1825—55). Landtdagen samman kallades icke en enda gång. Men det vaknade nationalmedvetandet fann uttryck i de stormän, som på denna tid framträdde inom litteraturens värld. Emellertid försummade regeringen icke landets ekonomiska angelägenheter. Bland annat anlades nu den storartade Saima kanal och fullbordades 1856. öppnande en betydelsefull kommunikationsled mellan en stor del af det inre Finland och hafvet. Städerna Jyväskylä, S:t Michel, Heinola och Joensuu anlades. En hofrätt grundades i Viborg. Finland erhöill ett tredje stift med Kuopio såsom stiftstad. De sista åren af Nikolais regering fördystrades genom det orientaliska kriget (1853—56), under hvilket den finska handelsflottan led icke obetydliga förluster.

Med Alexander II (1855—81) inträdde åter en ny ljusare epok för Finland genom återupplifvandet af dess konstitutionella statsskick år 1863. Redan dessförinnan hade talrika åtgärder vidtagits till industrins, jordbrukets, skogsskötselns, kommunikationernas och näringsfrihetens befrämjande och förbättrande. Järnvägar begynte anläggas. Ett telegrafnät omfattade snart hela landet. Handelsrelationerna mellan Ryssland och Finland reglerades genom en skild förordning och tullbestämmningar. Skolväsendet var föremål för en särskild uppmärksamhet och omfattande åtgärder vidtogos för folkbildningen.

Emellertid hade under detta rastlösa arbete den åsikt mognat, att en mängd för landets andliga och materiella utveckling viktiga frågor påkallade en lösning, som enligt Finlands grundlagar blott genom ständernas medvärkan vore möjlig.

Landtdagen, som icke sammanträdte på femtiofyra år, samman kallades nu 1863 till Helsingfors och öppnades af monarken själf, som lofvade framlägga för ständerna förslag till ändring af några grundlagsbestämningar.

Därvid förklarade han sig vilja icke blott bibehålla den konstitutionellt monarkiska princip, som innebodde det finska folkets hela medvetande och karaktäriserade alla dess lagar och inrättningar, utan ytterligare utvidga ständernas deltagande i skatteregleringen, äfvensom återgifva dem den motionsrätt de fordom (före 1789) egt. · Däremot bibehöll han för sig rätt till initiativ i alla grundlagsfrågor.

Den ofvan åsyftade motionsrätten erhöles ständerna emellertid först år 1886 under kejsar Alexander III.

Vid landtdagen år 1867 förelade Alexander II ständerna en ny landtdagsordning, hvilken sedan 1869 är grundlag och stadgar att landtdag skall hållas minst hvar femte år.

Ett gemensamt arbete mellan regent och ständer till landets förkofran har allt från år 1863 oafbrutet fortfarit och landtdagar hafva under den nuvarande kejsaren-storfursten Alexander III hållits hvar tredje år.

Såsom frukter af detta samarbete må följande anföras. Sedan landet genom en myntreform erhållit eget mynt, mark och penni, har en myntlag af 1877 fastställt såsom bas för det finska myntet guldets såsom ensam värdemätare. En ny frisinnad näringslag har antagits. Jämte det kommunikationerna betydligt underlättats särskildt genom anläggande af järnvägar, hafva utom ofvan anförda äfven andra författningar i ekonomiskt syfte bidragit att i hög grad befrämja den materiella utvecklingen.

De i Viborgs län uppkomna stora donationsgodsen hafva inlösts af staten och de på dem boende bönderne erbjudits tillfälle till eganderätt af hemmanen. Författningar om kommunalförvaltningen i stad och på landet hafva befast och utvidgat den finske medborgarens rätt till själfstyrelse. Kvinnan har erhållit utvidgade rättigheter och i städerna kommunal

rösträtt. Kyrkolagen af 1868 har ställt de religiösa angelägenheterna på en tidsenligare grundval och inrymt äfven lekmän andel i ledningen af dessa. En dissenterlag af 1889 är afsedd att bereda dissenters, om ock endast i inskränkt grad, religionsfrihet. Folkskoleväsendet har vunnit fast organisation. Talrika nya finskspråkiga skolor hafva anlagts. Allmän värneplikt har blifvit införd till <försvar för tronen och fäderneslandet>. I brottmålslagstiftningen och straffväsendet vunno redan i början af denna period humanare principer insteg och antagandet af en allmän ny strafflag (1888) betecknar i detta afseende ett viktigt framsteg.

Nämnas bör äfven, att det finska språkets rättigheter, hvilka genom en förordning af 1850 blefvo synnerligen kringskurna, genom regeringens åtgärder under denna tid hafva befordrats och likstälts med svenskans.

V.

Statsrättsliga förhållanden.

Finlands förening med Ryssland har karaktären af en dynastisk statsunion eller, såsom den äfven benämnes, af en real-union. Tronföljdslagen i Ryssland gäller äfven i Finland. I folkrättsligt hänseende bilda de båda ett kollektivt rätts-subjekt och den ryska rikskanslern handlägger äfven de Finland gällande utrikesärendena, därvid vägledd af den finska senatens utlåtande.

Men i alla inre angelägenheter är Finlands statslif, som ledes af dess egna styrelseorgan, särskildt från och oberoende af Ryssland. Redan en kort vistelse i landet skall öfvertyga hvarje utlänning härom. Kommer han till Finland från St. Petersburg, mötes han snart af tullgränsen mellan Finland och Ryssland. Kort därpå får han göra bekantskap med det finska myntet såsom det enda betalningsmedlet; skall han afsända ett bref, så observerar han äfven att Finland har sina egna frimärken, på hvilka han finner storfurstendömet's vapen. Vill han söka en statstjänst eller besitta jord i Finland, måste han först blifva finsk medborgare, äfven om han förut innehar ryskt medborgarskap *); för jordbesittning kan han dock utvärka åt sig dispens. Följande kortfattade framställning af Finlands statsskick, styrelse och administration torde till fulla ådagalägga Finlands själfständiga ställning.

---

*) Rysk adelsman eger dock rätt att besitta jord i Finland, utan att blifva finsk medborgare.

1.

Styrelse, rättsskipning, förvaltning.

Storfurstendömet Finlands politiska organisation är den af en konstitutionel monarki. Dess *konstitution* hvilat hufvudsakligen på regeringsformen af den 21 augusti 1772, hvilken akt, delvis modifierad genom förenings- och säkerhetsakten af den 21 februari och 3 april 1789, inrymmer åt monarken en ganska vidsträckt makt, samt vidare på landtdagsordningen af den 15 april 1869. Såsom en af grunderna för Finlands konstitutionella rätt räknas äfven de akter, hvilka egde rum mellan Kejsar Alexander I och Finlands ständer vid öppnandet af landtdagen i Borga år 1809 (se p. 86). De för de skilda standen under 18:de seklet utfärdade privilegierna innehålla äfven stadganden af grundlagsnatur.

Kejsaren-storfursten, som vid sin tronbestigning till Finlands folk utfärdar en regentförsäkran att bibehålla landets grundlagar okränkta, eger på sätt lagarne föreskrifva styra landet och att öfvervaka lagarnes upprätthållande och efterföljande i detta. Han eger rätt att benåda, att återskänka lif, ära och gods, m. m. Dispens från stadgande i allmän lag kan han dock bevilja endast i sadant fall, att lagen själf hänvisar dertill. Han utnämner alla statens högre tjänstemän. Han står i spetsen för den militära styrkan, har sig anförtrodd omsorgen om landets försvar och eger ensam rätt att utan ständernas hörande förklara krig samt sluta fred och förbund med andra stater.

Den lagstiftande makten tillkommer däremot monarken och ständerna gemensamt.

Vid landets styrelse biträdes monarken af den i Helsingfors residerande *senaten*, hvilken dels är hans råd, dels ett styrelsekollegium, som i hans namn afgör de ärenden, hvilka icke äro hans eget beslut särskildt förbehållna. Den sönderfaller i två „departement“, justitie- och ekonomie-departementet, hvarterda bestående af tio af monarken på tre år ut-

nämnde ledamöter, af hvilka en fungerar såsom viceordförande. De två departementen bilda förenade senatens plenum. Senatens ordförande är den af Kejsaren-Storfursten utnämnde *generalguvernören* öfver Finland, hvilken äfven är högsta chef för den civila förvaltningen och för de finska trupperna; dock bivistar han blott sällan senatens sammanträden. Då hans åsikt divergerar från senatens, eger han att till denna bifoga ett särskildt yttrande för att meddela regenten. I hans frånvaro föres ordet i departementen af vice-ordföranden, i plenum af den äldre af dem.

Senatens plenum förbereder de lagförslag, som af regenten skola föreläggas landtdagen, meddelar monarken sin åsikt öfver landtdagens beslut och petitioner, erhåller och promulgerar regentens manifest och de af honom sanktionerade lagar, o. s. v. I vissa af lagen bestämda fall kan plenum utfärda reglementen utan att underställa dem regentens sanktion.

Justitiedepartementet eger att vaka öfver rättvisans skippande i landet enligt lag och afgör i sista instans civila och kriminella mal; dödsdomar underställas emellertid monarken, innan de utföras. Nämnas ma att, ehuru dödsstraffet, såsom af ofvanstaende framgar, ännu kvarstår i Finlands lagar, det dock icke blifvit tillämpadt sedan 1826. utan ända till sista tiden utbytt mot deportation till Sibirien. Justitiedepartementet eger äfven att i regentens namn utöfva benådning från mindre straff och i öfrigt modifiera straffen; det utnämner en del ämbetsmän, o. s. v.

Ekonomie-departementet sönderfaller i åtta expeditioner, hvarje för sitt särskilda administrationsområde. Dessa äro: civil-, kansli-, finans-, kammar-, militie-, ecklesiastik-, jordbruks- samt handels- och industri-expeditionen. Senatorer, som äro chefer för nämnda expeditioner, äro på sätt och vis att likställas med andra länders ministrar, men hafva ingen ansvarighet inför ständerna. En del ärenden afgöras redan i expeditionerna, men de flesta blott förberedas där och afgöras af hela departementet. Till dess maktsfär hör bland annat

att utfärda instruktioner för underordnade auktoriteter, utnämna lägre tjänstemän, sanktionera organisationen af associationer, sällskap och korporationer m. m.

Åtskilliga lagstiftningsakter, som icke erfordra landtdags afgörande, promulgeras dessutom af senaten i dess helhet eller af dess skilda departement.

Vid domars afkunnande i egenskap af judiciel myndighet äfvensom vid utfärdandet af beslut på grund af den af suveränen åt senaten uppdragna makt betjänar sig denna alltid af formeln «i Hans Majestäts höga namn».

Vid sidan af senaten står en *prokurator*, hvilken, biträdd af en *adjoint*, utöfvar tillsyn öfver lagarnas behöriga efterlefnad vid domstolar och ämbetsvärk samt är högsta åklagare i landet. Prokuratorn är äfven skyldig att göra generalguvernören och senatorerna uppmärksamma på af dem möjligen begångna afvikelser från landets lagar och att hos Kejsaren-Storfursten afgifva därom detaljerad rapport, om de icke taga hänsyn till de gifna paminnelserna.

En i S:t Petersburg residerande af monarken utnämnd ministerstatssekreterare, som måste vara finsk medborgare, föredrager för honom alla finska ärenden, äfven de som beröra den finska militären och hvilka icke falla inom området för lagstiftningen eller den ekonomiska förvaltningen. Öfriga militära ärenden föredragas af krigsministern i kejsardömet, hvilkens expedition för dylika mål förestås af en finsk militärperson.

De för båda landen gemensamma militära intressena bero för öfrigt därpå att å ena sidan storfurstendömet bildar ett militärdistrikt i kejsardömet's försvarssystem och att å andra sidan de ryska trupper, som äro förlagda i Finland, lyda under generalguvernörens öfverbefäl i likhet med den finska militären.

Ministerstatssekreteraren är äfven förmedlande organ för korrespondens med ministrarne och andra högre embetsmän i kejsardömet rörande affärer, hvilka beröra både kejsardömet och storfurstendömet och därigenom föranleda meddelanden från ena eller andra hållet.

Procedyren för behandlingen af de affärer, som beröra båda landens intressen, har bestämts dels genom kungörelser, offentliggjorda i Ryssland och Finland, dels af praktiken. Denna procedyr är i korthet följande: .

När Senaten i Finland har att för Kejsaren-Storfursten framlägga ett lagförslag, som tillika berör de ryska intressena, delgifver ministerstatssekreteraren förslaget åt den ryska ministären före dess framläggande inför Kejsaren. Likaså meddelas hvarje förslag från den ryska ministerkonseljen, som berör Finlands intressen, genom ministerstatssekreteraren åt senaten för Finland.

I affärer, som för båda landen fordra samma reglementen, promulgeras lagen först i Ryssland, hvarefter Kejsaren på framställning af ministerstatssekreteraren stadfäster en dylik lag för Finland.

Finlands generalguvernör bör underställa ryska ministerkonseljens pröfning alla ärenden, som beröra båda landens styrelse och därigenom erfordra en undersökning från hvartdera hållet. En granskning af ett dylikt ärende kan icke ega rum utan deltagande af generalguvernören och får icke omfatta andra ämnen, än dem som kunna afgöras utan förändring eller modifikation af Finlands lag.

Vid ministerstatssekreteriatet är inrättad en *komité för finska ärenden*, bestående, utom af ministerstatssekreteraren och hans adjoint, af tre ledamöter, bland hvilka senaten föreslår tvänne och en utses omedelbart af monarken. Denna komité granskar alla de mål och ärender, som jämlikt Kejsaren-Storfurstens förordnande af ministerstatssekreteraren till komiténs pröfning öfverlämnas, men eger icke slutligen afgöra något ärende, utan bör hemställa sitt utlåtande till Kejsarens skärskådande.

Finlands lagskipning handhafves i första instans af underdomstolar, hvilka äro af två slag. allt efter det de hafva säte i städerna eller på landsorten.

De förra bestå af borgmästaren och två eller flere s. k. rådmän, valda af kommunerna.

Landsorten sönderfaller åter i 61 domsagor, hvarje omfattande 3 à 5 tingslag. I spetsen för hvarje domsaga står en juridiskt bildad domare, häradshöfding, hvilken på olika tider af året dömer i de skilda tingslagen, i hvilka domstolen för öfrigt utgöres af fem väl kända personer, valda bland tingslagets bönder. Då alla dessa bisittare äro eniga, blir deras åsikt gällande, äfven om den afviker från domarens.

Öfver dessa första instanser stå tre hofrätter, Åbo, Vasa och Viborg, bestående uteslutande af juridiskt bildade tjänstemän. Vid dessa domstolar appelleras äfven öfver vissa utslag af administrativa myndigheter. I bestämda viktigare fall äro de domstolar i första instans.

Sista och högsta instans för landets jurisdiktion är senatens justitiedepartement (se ofvan).

Den *militära rättskipningen* handhafves af en militärdomstol eller krigsrätt, sammansatt af officerare. Den offentliga åklagaren är jurist och utnämnes af senaten. En öfverkrigsdomstol har sitt säte i Helsingfors och utgör i vissa fall domstol i första instans. Äfven för militär jurisdiktion är senatens justitiedepartement sista instans.

De administrativa myndigheterna äro dels *centrala*, dels *lokala*. De förra, placerade i Helsingfors, lyda direkt under senatens ekonomiedepartement, de senare under detta eller under de centrala direktionerna. Undantag härifrån göra Finlands statsbank, som styres af delegerade, valda af landtdagen, och universitetet, hvilket har en vidsträckt autonomi i förvaltningen af sina angelägenheter.

De förvaltande *centrala* myndigheterna utöfva, enhvar inom sitt fack, sin värksamhet öfver hela landet. Sådana äro bland andra: medicinalstyrelsen, poststyrelsen, styrelsen för väg- och vattenkommunikationerna, järnvägsstyrelsen, general-tulldirektionen, lotsstyrelsen, fängvårdsstyrelsen, landtmäteri-

styrelsen, forststyrelsen, industristyrelsen, öfverstyrelsen för skolväsendet.

Den *lokala* statsförvaltningen är fördelad på åtta län med residensstäderna Helsingfors, Åbo, Tavastehus, Viborg, S:t Michel, Kuopio, Vasa och Uleåborg. Såväl ärenden rörande ordning och säkerhet, vägbyggnad, ekonomisk förvaltning och kommunalväsende, som ock uppbörds- och andra finansärenden handhafvas af länestyrelserna, i spetsen för hvilka står en guvernör.

Hvarje län är deladt i härad, hvilka äro uppbörds- och polisomraden och ytterligare delas i smärre polisdistrikt, länsmandistrikt, omfattande en eller två kommuner. I städerna äro magistraten och i de större städerna dessutom poliskammaren de guvernören närmast underordnade myndigheterna för den lokala förvaltningen.

Statsförvaltningens organ hafva emellertid blott ringa befattning med *kommunernas förvaltning*, hvilken är ordnad enligt den medborgerliga själfstyrelsens princip. I några enskilda fall måste dock kommunernas beslut underställas dels senatens, dels guvernörernas stadfästelse. Rösträtten är based på beskattningen. Kvinnorna äro i stadsförsamlingarna icke uteslutna från rösträtt, men likväl icke valbara till förvaltningsmän.

Med undantag af några särskilda fall tillkommer den *administrativa rättsvården* guvernörerna och senatens ekonomiedepartement. Besvär öfver de kommunala auktoriteternas beslut anföras hos guvernören och öfver guvernörernas och de centrala förvaltningsdirektionernas hos senatens ekonomiedepartement.

*

*

*

Alla den Finska statens publika funktionärer måste vara finska medborgare. Ett nödvändigt kompetensvilkor är kän-

nedom i landets båda språk, finskan och svenskan. Föröfrigt fordras aflagda examina, skicklighet och vana samt medborgerligt anseende vid besättande af tjänsterna, under det bördén därvid icke skänker något slags företräden.

De högre ämbetsmännen utnämnas af monarken själf, de lägre af senaten, de lägsta af vederbörande myndigheter. Innehafvare af s. k. förtroendeposter, det är högre administrativa och militära ämbeten, kunna af monarken efter behag entledigas. Likaså senatorerna, äfven de inom justitiedepartementet, hvilka i första rummet äro monarkens rådgifvare och för öfrigt blott i monarkens namn i vissa fall utöfva den honom tillkommande judiciella myndigheten. Öfriga domare däremot, likasom äfven de flesta tjänstemän kunna icke utan laga ransakning och dom af-sättas.

2.

Lagstiftning. Landtdag. Ständer.

Den lag, efter hvilket landet styres, är den gamla svenska lagen af 1734. Dock har denna blifvit väsentligen modifierad i flere af sina bestämmningar.

Nya påbud, stadgar, förordningar och reglementen berörande lagarnes efterlefnad och statsförvaltningens handhavande kunna utfärdas af styrelsen ensam. Gränsen för denna administrativa lagstiftningsmakt är dock icke i grundlag närmare bestämd, hvarför i tvifvelaktiga fall presumptionen städse är för behöfligheten af ständernas medvärkan. Den egentliga *lagstiftningen* tillkommer nämligen, såsom vi tidigare framhållit, kejsaren-storfursten och ständerna gemensamt. Till dess område höra: grundlagar och ståndsprivilegier, civil- och kriminal-lag, ekonomisk lag till en viss af 1734 års lag bestämd omfattning, sjölag, lagstiftningen angående grunderna för lan-

dets härväsande, dess myntväsande och statsbanken samt slutligen alla skattelagar, utom tulltaxan, som afgöres af regenten ensam. Sedan monarken sanktionerat ständernas beslut, utfärdas lagen genom senaten.

Monarken eger rätt till initiativ vid hvarje slags lagstiftning. Landtdagen har samma rätt till initiativ, men dessa utsträcka sig icke till grundlag, ej håller till lag beträffande landets försvarsorganisation, lika litet som till presslagstiftningen.

Därjämte eger hvarje medlem af landtdagen rätt att framställa en petition, som underkastas en förberedande behandling inom något af de af ständerna valda utskotten (se nedan). Dessa petitioner afse vanligen mått och steg, som bero på styrelsemakten, men kunna äfven angå ändring af lag.

Också i statshushållningen gäller delvis samvärkan af monark och ständer. De ordinarie statsutgifterna bestämmas af monarken ensam, såvida de ordinarie inkomsterna härtill förslå. Men hvarken nya skatters påläggande, ej håller de redan befintligas aflyftande eller förändringar i dem kunna ske utan landtdags begifvande. Äskas nya tillgångar af ständerna, besluta dessa tillika om medlens användande. Blott om landet anfaller af fienden, eger monarken att under krigstid pålägga det kontributioner, nödiga för försvaret. Statslan få icke upptagas utan ständernas samtycke; detta erfordras äfven för försäljning af statens domänligheter.

Nämnas må äfven att ständerna ega rätt att yttra sig öfver de af Kejsaren och Storfursten till deras granskning öfverlämnade förslag till administrativa förordningar.

Vid början af hvarje landtdag erhålla ständerna del af landets finansläge. Denna framställning granskas af ett af dem valdt utskott, hvilkets anmärkningar meddelas åt senaten, som till dem bör taga hänsyn under närmast följande finansperiod.

Vidare utöfva de, såsom redan nämnts, genom sina delegerade styrelsen, öfvervakandet och kontrollen öfver Finlands bank.

Storfurstendömet Finlands Ständer, hvilka samlade till landtdag, representera nationen, bestå af fyra stånd, likasom Sveriges ständer före representationsreformen af 1866, nämligen ridderskapet och adeln, prästeståndet, borgareståndet och bondeståndet.

Hvarje af dessa stånd eger samma befogenhet och samma beslutanderätt.

Ständerna sammanträda åtminstone hvarje femte år till ordinarie landtdag. (Såsom tidigare nämnts hafva de sedan 1882 sammankallats hvar tredje år).

Kejsaren och Storfursten sammankallar landtdagen i landets hufvudstad; dess sessioner böra regelmässigt icke dröja längre än fyra månader. Han kan äfven i fall af behof sammankalla extra landtdag.

Ridderskapet och adeln utgöres af hufvudmännen för samtliga i det finska riddarhuset inskrifna adliga ätter, hvilka i hufvudmannens franvaro kunna representeras af annan adelsman. Antalet representanter har växlat mellan 100 och 140.

Prästaståndet innefattar ärkebiskopen och biskoparne samt 28 deputerade, valda af prästerna, en å tva af universitetet och tre å sex af lärarena vid landets publika skolor.

Borgareståndet utgöres af fullmäktige för städerna. Hvarje stad sänder en deputerad, men de, hvilkas befolkning uppgår till sextusen invånare, sända två och därutöfver en för hvarje sextusental. Valberättigade äro de kommunens medlemmar, som äro i staden skattskrifna och skyldiga att erlägga skatt för kommunens gemensamma behof. Uteslutna från valrätt äro adelsmän och medlemmar af prästaståndet, kvinnor, soldater, matroser och tjänstefolk. Vid senaste landtdag, 1888, var antalet deputerade femtiosex.

Bondeståndet utgöres af fullmäktige, valda en för hvarje domsaga. Valet sker genom elektor, som sammanträda inför domaren och väljas af kommunerna, en elektor för hvarje tal af 2,000 invånare i kommunen. Rösträtt tillkommer hvarje

egare af skattlagd jord äfvensom arrendatorer af kronolägenheter. Standet räknade 1888 sextio deputerade.

Allmänna vilkor för valrätt i ofrälsestånd äro för resten : att vara finsk medborgare, hafva uppnått myndig ålder (21 ar), vara bosatt i valdistriktet och under de tre sista åren ha varit skattskrifven i landet. Den som står under förmyndarskap, gjort konkurs, dömts för vanfräjdande brott eller för olagligheter vid landtdagsval har förlorat sin valrätt.

Valbar är åter hvarje valberättigad, som fyllt 25 ar och bekänner kristen troslära. Valbarheten är ej begränsad till valkretsen.

Ståndens ordförande utnämnas af monarken, förutom ärkebiskopen, som är själfskrifven ordförande i prästaståndet.

Alla landtdagsärenden beredas, innan de föredragas till slutligt afgörande, inom utskott, sammansatta af lika många medlemmar från hvarje stånd.

Hvarje stånd arbetar för resten skildt för sig; dock kunna gemensamma öfverläggningar af alla stånden ega rum, om ett stånd önskar det och något af de öfriga biträder denna önskan.

Alla standens samstämmiga beslut erfordras för stiftande eller ändring af grundlag samt för anslags- och beviljningsärenden. Alla öfriga frågor afgöras genom tre stånds beslut. Stanna två stånd mot två i ärende, som ej får förfalla, hänskjutes dess afgörande till ett utskott, hvars medlemmar till lika tal väljas af alla stånden samt rösta tillsammans och icke ståndsvis.

3.

Kyrklig lagstiftning och organisation.

Den kyrkliga lagstiftningen och organisationen påminna ännu i hufvudsak om förhållandena i Sverige, hvarifrån de hämtat sitt mönster.

Vid landtdagen afgöras äfven frågor rörande kyrkolagstiftningen. Dessa förberedas af kyrkomötet, som utgör de evangelisk-luterska församlingarnas gemensamma representativa organ. Detta är sammansatt af såväl präster som lekmän under ordförandeskap af ärkebiskopen. Dess förslag underställas monarken och landtdagen, som ega rätt att förkasta eller gilla, men icke ändra dem. Det antager vidare nya handböcker för kulten och den kyrkliga undervisningen o. s. v.

Den kyrkliga organisationen sönderfaller i tre biskopsstift (Åbo, Borgå och Kuopio stift), styrda af hvar sitt domkapitel, i spetsen för hvilket står en biskop eller, i Åbo, ärkebiskopen. Från domkapitlens domar appelleras till senatens justitiedepartement.

Hvarje stift är deladt i prosterier, i spetsen för hvilka står en s. k. kontraktsprost, och prosterierna sönderfalla sedan i de skilda församlingarna, hvilkas område vanligen sammanfaller med de borgerliga kommunernas.

Likasom i dessa, är äfven i församlingarna den medborgerliga själfstyrelsens princip genomförd och utöfvas af kyrkorådet och kyrkostämman. De flesta församlingarna ega rätt att välja sina pastorer, som aflönas af dem och icke af staten. Dock sker deras utnämmande mestadels af monarken.

De grekisk-katolska församlingar, som finnas i några gränsocknar mot Ryssland, hafva i det närmaste samma organisation som de luterska. Smärre grekisk-katolska församlingar finnas äfven i några städer. Såsom centralorgan för denna kyrka fungerar ett domkapitel i Viborg, tillsatt af den Heliga Synoden i S:t Petersburg. Men de grekiska församlingarnas förhållanden till staten och till den luterska kyrkan hafva reglerats genom lagstiftningsåtgärder, utfärdade af storfurstendömet styrelse.

Öfriga kristna kulturer hafva hittills icke kunnat lagligen organisera sig i Finland, men en lag hvori de tillerkännas existensrätt under vissa villkor antogs vid landtdagen 1888 och har nyss promulgerats.

Medborgarrätt och Medborgerliga rättigheter.

Finsk medborgarrätt erfordras icke blott för inträde i statens och kyrkans tjänster, men äfven för beklädande af militära platser inom de finska trupperna. Denna medborgarrätt vinnes genom födelse eller naturalisering, hvilken beviljas af monarken. Äfven rysk undersåte kan blott efter särskild ansökan och finska myndigheters hörande erhålla finsk medborgarrätt.

Principen af alla medborgares likställighet inför lagen har alltmer vunnit insteg i den finska rättsordningen. Adeln s. k. *<forum privilegiatum>* är afskaffadt och dess uteslutande rätt att besitta visst slags jord upphäfd. Dess snart sagdt enda privilegium är att hvarje ätt har rätt att representeras vid landtdagen.

Vidare hafva alla privilegier för vissa klasser vid den personella beskattningen bortfallit. Den individuella säkerheten och friheten är garanterad för enhvar. Säkerheten till egendom likaså, i det staten endast genom erläggande af laga skadestånd eger rätt att för sina behof exproprieras jord och fast egendom. Hvarje finsk medborgare har numera rätt att utan åtskillnad till klass förvärfva all slags jordegendom. Näringslagen är äfven byggd på principen af arbetets frihet, utan åtskillnad till stånd eller kön. Några klassprivilegier eller någon klassåtskillnad med afseende å tillträdet till offentliga ämbeten finnas icke mer. De publika skolorna äro äfvenså i lika grad öppna för barn af alla klasser. Icke håller finnas några privilegier med hänsyn till skatternas utgörande, lika litet som med afseende å krigstjänsten. Värneplikten, som fordom fans till såsom skyldighet endast för allmogen att lyda allmänt uppbåd, då krig sådant påkallade, gäller nu alla medborgare utan åtskillnad till stånd.

I vissa fall sakna de finska medborgarena dock en del friheter, som tillkomma många andra folk. I främsta rummet

bör nämnas pressfrihet, som icke är garanterad af lagen. Pressregimen är reglementerad på administrativ väg genom förordningar, hvilka visserligen erkänna hvarje finsk medborgares rätt att offentliggöra sina tankar öfver hvarje ämne inom det mänskliga vetandets område, men tillika förbinda tryckerieagera att för särskildt tillsatta pressombudsmän förete arbetena före deras offentliggörande. Också före publikationen af periodiska tidskrifter och dagblad erfordras en sådan preventiv censur, i det hvarje nummer före dess utgifvande måste granskas af pressombudsmannen.

Samvetsfriheten är visserligen erkänd i princip; dock erfordras bland annat för erhållande af statstjänst, för äktenskaps ingående m. m. ovillkorligen icke blott dopet, utan äfven nattvårdens begående.

5.

Värneplikt. Armé-organisation.

De finska trupperna äro sammansatta af 1:o aktiva trupper, i ständig tjänst, 2:o reserv, hvilkens hufvudmål är att komplettera de aktiva trupperna i fall af krig, och 3:o landtvärn, bildadt af alla dem, som redan tjänat i reserven.

Den årliga kontingenten innefattar alla unga män, hvilka före den 1 januari löpande år fyllt tjuguet år. Uteslutna äro alla de, som dömts för nesligt brott.

Tjänsten i den aktiva armén fullgöres i allmänhet under tre år, efter hvilkas slut den värnepliktige kvarstår två år i reserven. De, som direkt inträda uti denna, förbli där inskrifna under fem år. Därefter fortfar man att vara inskrifven i landtvärnet ända till fyllda fyratio år.

Befrielse från eller uppskof med militärtjänst kunna beviljas för sjuklighet och i några andra af lagen stadgade fall.

Den aktiva tjänstgöringen förkortas med fran ett till två år för den, som genomgått lärovärk af högre eller lägre slag.

Generalguvernören är de finska truppernas chef. Han föreslår för kejsaren genom ryska krigsministern kandidaterna till officersplatserna.

Lagen bestämmer den ordning, i hvilken reserven i händelse af krig skall inkallas för att komplettera de aktiva trupperna, äfvensom för att bilda depottrupper. Den finska armén, som för närvarande uppgår till 5,400 man i aktiv tjänst och 35,000 i reserven, kan för öfrigt mobiliseras endast när fienden inträngt i landet.

Dess mål är, enligt lagens ord, att försvara «tronen och fäderneslandet och på detta sätt bidra till kejsarrikets försvar.

Andlig kultur.

1.

Religion.

Sedan Gustaf I Vasas tid har den luterska läran varit landets statsreligion. För närvarande bekänna sig något mer än 2,200,000 personer till denna.

Församlingar, tillhörande den grekisk-katolska kyrkan, finnas i några städer och i några till Ryssland gränsande socknar. Bekännarne af denna religion, hvilka sedan 1827 i landet haft samma politiska och civila rättigheter, som luteranerna, uppgå inalles till något öfver 41,000 personer. Den romersk-katolska läran hyllas af omkr. 2,300.

Enligt den gamla kyrkolagen var det förbjudet för luteranerna, likasom det ännu icke tillåtes de grekisk-katolske, att öfvergå till annat trossamfund. Men detta förbud upphäfdes genom en lag af 1869. Först vid landtdagen år 1888 antogs emellertid en lag, som gaf dissenters rätt att bilda egna organiserade kyrkosamfund.

2.

Undervisning och folkbildning.

Ännu länge efter den luterska lärans införande var skolundervisningen i Finland ganska försummad. Först under

Gustaf II Adolfs tid begynte större uppmärksamhet egnas därat. Skolordningarna af år 1649 och 1724 ordnade därefter undervisningsvärken för en lång tid framåt. Latinet förblef icke blott det hufvudsakliga läroämnet, utan äfven till en del undervisningsspråk. Prästerskapet, representeradt af domkapitlen, styrde nästan enväldigt lärovärken, hvilka i de olika stiften voro organiserade på väsentligen olika sätt.

En omorganisation af lärovärken i detta hänseende grundlades först genom skolordningen af år 1843. Större rum bereddes nu småningom åt fackundervisningen och den ena reformen aflöste inom kort den andra. Från och med 1858 begynte större omvårdnad egnas äfven den primära undervisningen, som dittills icke varit satt i något ordnad system, utan mestadels öfverlämnats åt hemmen, och genom förordningen af 1866 erhöll folkskoleväsendet slutligen en fast organisation. År 1869 beröfvades domkapitlen all myndighet inom skolväsendet, som ställdes under ledning af en särskild skolöfverstyrelse i Helsingfors, bestående af lekmän. Den reala bildningens intressen begynte nu bättre kunna göra sig gällande och med hänsyn härtill hafva många nya reformer införts.

Länge var det finska talande folkets barn tvunget att inhämta alla skolkunskaper på svenska språket, på hvilket språk ensamt undervisningen enligt förordningen af 1843 skulle bedrivas. Detta missförhållande kunde naturligtvis icke bestå i längden och man begynte alt högljuddare fordra skolor äfven med finskt undervisningsspråk. En sådan inrättades slutligen 1858. Och senare hafva de finskspråkiga skolornas antal befunnit sig i stadig tillväxt.

Vi skola nedan gifva en kort framställning af undervisningsväsendet, sådant detsamma för närvarande gestaltat sig i Finland.

Folkskoleundervisningen befinner sig, tack vare dess nitiske organisatör, den år 1888 aflidne patrioten *Uno Cygnaeus*, i en lofvande utveckling. Såsom ofvan sagts, var den fordom nästan uteslutande öfverlämnad åt hemmen. Läs-

kunnigheten har nämligen sedan gammalt genom det luterska prästerskapets värksamhet varit allmänt spridd bland det finska folket. Redan i början af 1700-talet berömde sig biskop Gezelius den yngre af att hela det finska folket kunde läsa i bok. För att blifva dimitterad till nattvarden, för att få ingå äktenskap och utöfva medborgerliga rättigheter erfordras att genom läsning hafva inhämtat kristendomens förnämsta trosartiklar. Därför anträffar man äfven ytterst sällan personer utan all uppfostran; sådana äro mestadels i andligt eller lekamtligt hänseende vanföra.

Sedan år 1866 och på grund af detta års författning har folkskoleundervisningen varit stadd i ständig utveckling. Folkskolorna i städerna äro delade i lägre och högre, de förra för barn från 6 till 8 år, de sednare för äldre barn. Skolåldern infaller i allmänhet mellan 7:de och 16:de åren. I landskommunerna är den förberedande undervisningen anförtrodd åt familjerna, men med förpliktelse för kommunen att vaka däröfver att barn, hvilka af en eller annan orsak icke i dessa kunna få någon undervisning, erhålla sådan i en för ändamålet inrättad fast eller ambulatorisk skola.

Kurserna i de högre folkskolorna räcka fyra år och undervisningsämnenä äro religion, modersmålet, geografi, historia, räkning, första elementen af geometrin och trigonometrin, naturvetenskaper och någon redogörelse för deras tillämpning, teckning, sång och gymnastik. Därjämte inöfvas flickorna i sömnad och gossarne i handtvärk. Undervisningen i slöjd utgör en karaktäristisk egendomlighet för de finska primära skolorna, som manat till efterföljd äfven i andra länder.

Lärare och lärarinnor för folkskolorna utbildas i fyra särskilda seminarier med fyraårig kurs. Många personer från de bildade klasserna, isynnerhet unga flickor, egna sig åt folkskoleundervisningen och inträda i seminarierna sedan de slutat sin skolkurs.

Under skolåret 1887—1888 var antalet fasta folkskolor i landet 957, af hvilka 756 inom landskommunerna. Under-

visningsspråket i 736 skolor var finskt, i 192 svenskt och i de öfriga blandadt. Elevantalet steg till 44,100, hvaraf 19,655 flickor. Antalet elever i de vid sidan af folkskolorna värksamma småbarnskolorna var under samma tid 17,940. Statens budget för den primära undervisningen steg år 1887 till 1.272,043 mark. Omkring 15 % af Finlands i skolåldern befintliga barn hafva under angifna skolår besökt de fasta folkskolorna. Men äfven 150,000 barn undervisas dessutom i de ambulatoriska skolorna och mer än 200,000 i söndagsskolor, förberedande skolor eller i hemmen. Blott med mycket få undantag erhålla barn från 7 till 16 år ingen undervisning.

Skolorna för den högre undervisningen sönderfalla i tre grupper: åttaklassiga lyceer för gossar, ledande direkt till universitetet eller polyteknikum, två-, fyra- eller femklassiga elementarskolor för gossar och två-, fem- eller sjukklassiga fruntimmersskolor. Men förutom statens skolor finnas flere privata, hvilka till stor del understödjas af staten. .

Statens budget för de högre skolorna har under läsåret 1887—1888 varit 2,024,593 mark. Dessutom hafva de privata skolorna erhållit understöd, stigande till 254,100 mark.

Af gosskolorna äro en del afsedda för klassisk, andra för real bildning. Inalles finnas 18 statslyceer, 10 privata lyceer, 25 stats-elementarskolor, 12 publika fruntimmersskolor samt 44 privata fruntimmersskolor och förberedande skolor. I 61 skolor försiggår undervisningen på svenska, i 45 på finska, i två på båda språken och i en på tyska. Dessutom underhåller ryska styrelsen tre skolor med 270 elever. Elevantalet i de förut nämnda skolorna har varit 9,521, hvaraf 3,697 flickor; af detta antal hafva 5,147 elever besökt de svenskspråkiga och 4,201 de finskspråkiga skolorna, 134 elever skolor med blandadt undervisningsspråk.

Bland de privata skolorna må särskildt framhållas 4 under året 1887—1888 värksamma lyceer, 3 svenskspråkiga och 1 finskspråkigt, i hvilka gossar och flickor gemensamt erhålla

en för universitetsstudier förberedande undervisning. Den äldsta af dessa samskolor grundades i Helsingfors år 1883. Under förloppet af år 1888 har ytterligare en dylik svensk samskola inrättats. Par af dessa lyceer åtnjuta statsunderstöd. På grund af den vid dem förvärfvade erfarenhet har styrelsen numera förordnat att i några hittills uteslutande för gossar öppna elementarskolor i landets mindre städer äfven flickor må få intagas. Samskoleundervisningens princip, som redan länge varit genomförd i folkskolorna på landsbygden, synes sålunda vara på väg att vinna fast fot äfven inom den sekundära undervisningen.

Under senare år har kvinnoemancipationen gjort ganska stora framsteg i Finland och kvinnan erhållit kommunal rösträtt i stad samt vunnit värksamhet på manget fält, som förut varit stängdt för henne. Redan en längre tid har hon tjänat vid telegraf- och postvärken och numera får hon underordnade platser äfven vid flere andra institutioner. Finsk Kvinnoförening har uppställt sasom sitt mål kvinnans likställighet med mannen. För att ernå denna erfordras i främsta rummet hennes tillträde äfven till den högsta bildningsanstalten, universitetet, hvarom äfven ständerna vid senaste landtdag gjort framställning. De kvinnor, som hittills undantagsvis fått inträde i universitetet, hafva på egen hand nödgats komplettera sina skolkunskaper. Denna brist afhjälpes härefter i de ofvan nämnda för gossar och flickor gemensamma lyceerna.

Universitetet grundades år 1640 i Abo och flyttades 1828 till Helsingfors. Det omfattar fyra fakulteter, den teologiska, juridiska, medicinska och filosofiska, hvilken sistnämnda sönderfaller i tva sektioner, en historisk-filologisk och en fysisk-matematisk. De stadigvarande professurerna äro 35, dessutom äro för närvarande 10 extraordinarie professorer, 37 docenter och 41 andra lärare och tjänstemän anställda vid universitetet. Flertalet professorer föreläsa ännu på svenska, några på finska. I oktober 1889 utgjordes totalsumman af i universitetet in-

skrifna studenter 1,873 (närvarande dock endast 1,039), af hvilka 17 kvinliga studerande. Fördelade på olika fakulteter, tillhörde 645 juridiska fakulteten, 428 fysisk-matematiska och 427 historisk-filologiska sektionen, 206 teologiska och 131 medicinska fakulteten. Studenternas medelålder vid deras inträde i universitetet har varit 19 år.

Studenterna bilda en kår, som eger ett vackert monumentalt hus, inrymmande utom andra lokaler äfven ett bibliotek och läsesalar. För öfrigt är kåren indelad i sex afdelningar på grund af medlemmarnes hemorter. Af intresse är att se den riktning studierna taga inom dessa olika afdelningar. Sålunda finner man att af den tavastländska afdelningens medlemmar, som representera den genuina finskheten, 13,9 % tillhöra den teologiska fakulteten, under det åter nyländingarne med endast 0,6 % skatta åt dithörande studier. De flesta af dessa senare eller 26,3 % äro inskrifna i fysisk-matematiska sektionen, hvilken räknar blott 18,9 % tavastlänningar. De skilda afdelningarna ega att utöfva disciplinär myndighet öfver sina medlemmar och likna till sin organisation mycket de svenska studentnationerna; dock förefinnes icke vid de finska afdelningarna någon indelning af medlemmarne i seniorer och juniorer.

Med universitetet äro förenade ett bibliotek, inneslutande omkring 200,000 volymer och en manuskriptsamling, de allmänna hospitalen, ett anatomiskt och ett patologiskt institut, laboratorier för fysiologi, fysik, kemi, zootomi och botanik, ett mineraliekabinett, ett astronomiskt observatorium, anatomiska, zoologiska och botaniska museer, de senare isynnerhet rika på inhemska arter, ett numismatiskt kabinett, ett historiskt och etnografiskt museum, ett museum för skulptur, en musik-, en tecknings-, en fäkt- och en gymnastik-sal samt en botanisk trädgård. Universitetsbyggnaderna stå i många hänseenden framom dem i flere större städer i utlandet.

Universitetet intager en ganska själfständig ställning i flere afseenden. Det har sålunda sin egen lagskipning, för-

valtning och ekonomi. Dess budget för 1887 upptog 1,041,700 m., af hvilka staten bidrog med 670,000.

För de praktiska kunskapsgrenarna är sörjdt genom ett polytekniskt institut i Helsingfors med fyraårig kurs (29 lärare. 154 elever), ett landbruksinstitut (10 lärare), 13 lägre jordbruks- och 15 mejeri-skolor, ett skogsinstitut, en skogvaktarskola, en trädgårdsskola, 5 industriskolor, 7 navigationsskolor, 6 handelsskolor, 15 handtvärksskolor, 32 söndagsskolor, hufvudsakligen för lärlingar, m. m.

Statsutgifterna för alla dessa skolor stiga till 762,000 mk. per år.

Kadettkåren i Fredrikshamn utbildar officerare för de finska trupperna.

Statens totalandel i kostnaderna för den offentliga undervisningen är årligen i medeltal $5\frac{1}{2}$ million mark, oberäknadt kostnaderna för uppförande och underhåll af skolbyggnader. Men denna summa representerar visst icke allt som i Finland utgifves för den offentliga undervisningen. Stads- och landskommunernas bidrag är icke ringa; gåfvor från sällskap och enskilde utgöra resten. Ett icke oväsentligt bidrag till undervisningens bekostande lämna dessutom de årsavgifter, som erläggas af föräldrar och målsmän för eleverna i de högre skolorna.

För den allmänna folkbildningens höjande värka dessutom flere privata sällskap, hvilka utgifva och utsprida folkskrifter eller föranstalta föredrag m. m., afsedda att bibringa folket intresse för högre kunskap eller kännedom om tidens frågor. Andra föreningar värka i filantropisk eller moralisk riktning, särskildt de år för år allt talrikare nykterhetsföreningarna.

* * *

Literatur.

Jämförelsevis sent eller först vid invigningen af universitetet i Åbo 1640 kan man tala om någon literatur i egentlig

mening i Finland. Medeltiden, som i Sverige och Danmark är rik nog på literära alster, har i Finland kvarlämnat endast de sparsammaste minnesmärken, till största delen helgonlegender och latinska kyrksånger. Reformationen åtföljdes i Finland, likasom annanstädes, af sträfvandet att bereda själfva folket närmare kännedom om religionen. Öfversättningar af delar af bibeln, bön- och psalmböcker, abc-böcker, katekeser och postillor begynte nu utgifvas på finska och som den förste och främste i denna värksamhet framstår, såsom redan förut framhållits, biskopen *Mikael Agricola* († 1554). Den gällande lagen öfversattes dessutom till finska af kyrkoherden *Ljungo Thomasson* i början af 1600-talet, men dess tryckning afstannade vid Karl IX:s död.

Först efter universitetets invigning erhöll landet 1642 sitt första tryckeri. Talrika böcker, ehuru mestadels af ringa värde, begynte inom kort att utgifvas. 1642 utkom hela bibeln på finska. Vetenskapen begagnade sig här som öfver allt af det latinska språket, och i främsta rummet florerade teologin och därefter språkvetenskapen. Den första finska språklära (på latin af *Eskil Petroëus*) utkom år 1649.

Genom universitetets grundläggning fick emellertid ett starkt svenskt element fast fot i landet, i det talrika ynglingar äfven från Sverige sändes för att studera i Åbo. Latinet fortfor väl länge att vara lärdomens språk, men svenskan blef inom kort bildningens och äfven den sköna litteraturens tungomål och finskan ett språk endast för allmogen. En varmhjärtad skald erhöll Finland på denna tid i *Jakob Frese* († 1729) hvilken dikter andas en innerlig religiositet och äfven i formelt afseende utmärka sig framför de flesta föregående svenskspråkiga författare genom versens ledighet och välljud.

Under senare hälften af 1700-talet utgåfvos redan äfven flere vetenskapliga arbeten på svenska; särskildt odlades vid denna tid de naturhistoriska och ekonomiska vetenskaperna, bland andra af de berömda professorerna *Per Kalm* († 1779) och *Per Adrian Gadd* († 1797). Den framstående kapellanen

och riksdagsmannen *Anders Chydenius* († 1803 såsom kyrkoherde) framställde med mycken talang i sina skrifter samma nationalekonomiska grundsatser, som elfva år senare den ryktbare skotske nationalekonomen Adam Smith. Stort uppseende såsom socialpolitisk författare väckte äfven *Peter Forskal*, senare berömd såsom naturforskare, död under en forskningsresa i Arabien 1763.

Den på sin tid i Sverige så uppburne skalden och ämbetsmannen grefve *Gustaf Philip Creutz* († 1785) var född i Finland 1731, men öfverflyttade redan i sin ungdom till Sverige.

Först mot slutet af det svenska väldet nadde vetenskapen och literaturen i Finland någon högre grad af uppblomstring. Vid Åbo universitet lefde på denna tid den mångsidigt värksamme *Henrik Gabriel Porthan* (död såsom professor i Åbo 1804), hvilkens staty en tacksam eftervärld upprest i Åbo. Icke blott genom hans historiska skrifter, hans forskningar i den finska runosangen, m. m., men äfven i knappast mindre grad genom hans personliga inflytande på ungdomen väcktes den patriotiska känslan och nationalmedvetandet. Under hans ledning begynte äfven 1771 de första tidningar utkomma i landet. De vetenskapliga intressena hade emellertid fortfarande försteget framför de literära. Först i slutet af seklet erhöll Finland sin första skald af större betydelse i den älsklige *Franz Mikael Franzén*, född 1772 i Uleåborg, död 1847 såsom biskop i Sverige, dit han öfverflyttat efter Finlands förning med Ryssland. Kändt är huru han, en af de yppersta lyriker på svenskt tungomål, genom den innerlighet och det osökta behag hvarmed hans sångmö återgaf hjärtats, lifvets och naturens enkla och oförfalskade ingifvelser, blef en banbrytare för en ny smakriktning inom den sköna literaturen.

Besläktad i sin diktning med honom, om än af underordnad betydelse, var *Mikael Choræus*, öfverflyttad 1802 till Sverige och död på Karlberg nära Stockholm år 1806 såsom teologieadjunkt. Också den för folkupplysningen så nitiske

ärkebiskopen *Jacob Tengström* († 1832) utgaf flere vittra arbeten af icke ringa förtjänst.

Samtidigt egde Finland i *Mattias Calonius* († 1817 såsom Finlands första prokurator) en utmärkt rättslärde, som med lika mycken oförskräckthet som skicklighet försvarade Finlands säregna ställning under de nya förhållandena.

Efter skilsmessan från Sverige befann sig så väl vitterhet som vetenskap i Finland länge nog i ett tillstånd af ofruktbart tråde. Under kejsar Nikolais tid bands det offentliga ordet af en sträng censur. En domning tycktes en tid bortåt ligga öfver hela det andliga lifvet i Finland. Så godt som inga böcker af värde utkommo och äfven landets enda tidning hade förvandlats till officiel samt var ytterst torftig till sitt innehåll.

Emellertid spirade, om än långsamt, Porthans, Calonius' och Franzéns utsäde i de unga sinnena och väckte till lif en allt besegrande patriotism. Den fara, som förelåg däri, att nationen genom olikhet i språk var klufven i tvänne delar, aflägsnades genom de väckelser Porthan vetat ingifva den bildade klassen till forskning rörande det finska folkets språk, seder och diktning. Da nu den öfverallt vaknade nationalitets-idén fann väg äfven till Finland, mötte den här en väl beredd jordmån och kunde snart nog göra sig kraftigt gällande.

De författare, som nu uppträdde, framhöllo nödvändigheten af en på egen botten stående literatur och bildning, öfverensstämmande med Finlands särskilda behof. Härför erfordrades bland annat att det språk, som talades af folkets flertal, odlades, undersöktes, lärdes i skolorna och öfverhufvud erhöill sin naturliga rätt. I första rummet uttalades dessa tankar af den äfven såsom diktare kände *Adolf Ivar Arvidsson* († 1858), som därjämte framställde fordran på tryckfrihet i en ton, hvilken för alltid kostade honom hans lärareplats vid universitetet.

Emellertid begynte samtidigt arbetet på kunskapen om och utvecklingen af det finska språket. Sålunda utgäfvos en finsk grammatik, ett finskt lexikon, en samling finska runor

samt åtskilliga literära ströskrifter på finska. Den första tidning på finska grundades 1820 och fick stor spridning.

Den en gång uttalade nationalitetstanken dog icke mer bort, om än den länge värkade blott i det tysta. Samma år, som högskolans portar stängdes för Arvidson, öppnades de för tre ynglingar, hvilka hvar på sitt håll skulle gå i spetsen för en nyvaknad värksamhet i fosterländsk riktning: Runeberg, Lönnrot och Snellman.

År 1828 blef universitetet flyttadt till Helsingfors, Finlands nya hufvudstad. Nya förhållanden och nya tanke-riktningar, påverkade af denna tids europäiska tilldragelser, mötte här den studerande ungdomen. Den frisinade fosterländska rörelsen genombröt de i början nog svåra hindren och gick genom sin inneboende kraft ständigt och oemotståndligt framåt.

Skaldekonsten firade triumfer af förr ej anad glans. En lågande kärlek till Finland såsom det för dess båda folkelement gemensamma fosterlandet och ett glödande nit för dettas framsteg på ljusets och frihetens bana var grundtonen i den finska diktningen, hvilkens främste banerförare nu blef *Johan Ludvig Runeberg* (född 1804, död såsom professor i Borgå 1877). En klassisk skald af första ordningen, står Runeberg såsom känt oupphunnen inom hela den svenskspråkiga literaturen. Språket är beundransvärdt enkelt, men konstnären har mer än de flesta förstått åstadkomma stora verkningar med till utseendet obetydliga medel. I de lyriska dikterna äro situationerna och bilderna genuint finska och de episka dikterna skildra till stor del dels själfva folkets, dels de bildade klassernas lif. I «Fänrik Ståls Sägner», detta nationalepos för Finlands folk, hvilket numera delvis öfversatts till många europäiska språk, har han, på höjdpunkten af sin konst, skildrat Finlands sista kamp (1808 och 1809 års krig) i taflor af ovansklig skönhet. I dessa romanser med deras äkta finska skaplynne har Finlands folk funnit ett uttryck för sina högsta känslor, och hög och låg, ung och gammal, man och kvinna eger i

dem förebilder för fosterlandskärlek och plikttrohet. Den sång, som inleder denna dikteykel, «Vårt land», är med rätta blifven en folksång för Finland, vid hvars afsjungande öfverallt i landet alla hjässor andaktsfullt blottas, under det löfte till fosterlandet, som dess slutstrofer innehålla:

«Din blomning, sluten än i knopp,
Skall mogna ur sitt tvång!
Se, ur vår kärlek skall ga opp
Ditt ljus, din glans, din fröjd, ditt hopp
Och högre klinga skall en gång
Vår fosterländska sång!»

Det finska folket har i Helsingfors rest sin skaldekönings bildstod, tacksam för det omätliga inflytande hans diktning utöfvat på dess utveckling i fosterländsk riktning. Hans hem i Borgå, inlöst af den finska staten, vårdas af samhället såsom ett minne för alla tider.

Vid Runebergs sida, men likväl fullständigt själfständiga, uppstodo nästan samtidigt eller kort därefter äfven flere andra framstående skalder, bland hvilka särskildt bör nämnas den ännu lefvande *Zachris Topelius*, som under den tryckande censurperioden så väl förstod att i härliga, välljudande dikter under den af lagen oåtkomliga natursymbolikens form uttala det finska folkets längtan efter större mått af frihet och själfständighet. Hans mjuka och varma lyrik tilltalar särskildt den finska jungfrun och underhåller hos henne kärleken till det sköna Finland, och hans talrika arbeten för barnens värld, i hvilka han framstår såsom en mästare af första rang, hafva gjort Finland och dess barnskald nästan lika kära för de små. Topelii romaner med stoff från Finlands historie äro äfven mycket populära i hela den skandinaviska norden och några af dem finnas öfversatta på flere främmande språk. — Ett stort inflytande på sin tid utöfvade äfven *Fredrik Cygnaeus* († 1881) icke så mycket såsom skald, som fastmer som patriotisk

talare och genom sin nitiska värksamhet för uppblomstringen af en nationellt finsk konst.

Denna fosterländska känsla besjälade äfven *Lars Jakob Stenbäck* († 1870 såsom kyrkoherde i Storkyro), kanhända Finlands mest formfulländade lyriker, som dock öfvergaf poesin för en lifligt väckande värksamhet i religionens tjänst, och den berömde professorn i fysik *Johan Jakob Nervander* († 1848), hvilken uppträdde också såsom lycklig skald.

Det Runebergska tidsskedet eller den tid, under hvilken hans arbeten offentliggjordes, var i allmänhet utmärkt för en liflig literär produktivitet. Hans maka, *Fredrika Runeberg* († 1879), har skapat sig ett minne äfven som författarinna genom par historiska romaner och flere smärre skildringar, i hvilka hon ofta med värme, stundom med mycken kvickhet uppträdde för kvinnans friare värksamhet. *Sara Elisabet Wacklin* († 1846), *Hedvig von Numers* († 1870) och *Aina Johanna Natalia Dammert* († 1877) väckte likaså på sin tid uppmärksamhet för sina prosateckningar och romaner. Många skalders från denna period hafva lämnat åt eftervärlden dikter af bestående värde. Vi nämna lyrikerna *Karl Vilhelm Törn-gren* († 1860), *Emil v. Quanten*, öfverflyttad 1853 till Sverige, *Vilhelmina Nordström* och *Jakob Gabriel Leistenius* († 1858), hvilkens muntra och komiska visor äro ensamstående i den finsksvenska literaturen. Såsom lyriska och dramatiska författare äro kända *Fredrik Berndtson* († 1881), *Karl Robert Malmström*, *Anders Teodor Lindh*, *Vilhelm Gabriel Lagus*, som äfven tecknat den finsksvenska literaturens utveckling intill Runebergs uppträdande, och den olycklige *Josef Julius Wecksell*, hvilkens så löftesrika bana tidigt afbröts af obotligt vainsinne.

Samtidigt som en sjelfständigt fosterländsk riktning begynte framträda i den svenskspråkiga diktningen, återupptogs med ökad styrka äfven det förut på skilda håll påbörjade sträfvet för odlingen af det finska språket och utredandet af dess lagar. För detta ändamål stiftades 1831 det *Finska Li-*

teratursällskapet, som sedan utöfvat en mycket omfångsrik värksamhet, bland annat i och för samlandet af den i det finska folkets djupa leder lefvande diktningen. Detta samlingsarbete värkställdes till största delen af den outtröttlige *Elias Lönnrot* (förut läkare, sedan professor vid universitetet i finska språket, † 1884), hvilken med en aldrig slocknande hängifvenhet för sitt mål vandrade genom de trakter af finska och ryska Karelen, där runorna ännu sjöngos. Den anspråkslöse mannen, född på ett finskt torp i Nyland, var själf en typ för det bästa hos den finska bonden, och kunde därför, enkelt och folkeligt som han uppträdde, mer än någon vinna böndernas förtroende och blifva invigd i de sångskatter de i öfrigt med en viss försiktighet sökte dölja för herremannen. Då han till sin förundran fann att de berättade runorna hade ett inbördes sammanhang och beskrefvo samma händelser eller samma personer, sammanställde han dem alla i en stor samling och sålunda utkom 1835 den första, senare genom nya forskningar betydligt tillökade upplagan af det stora finska nationalepos *Kalevala* (till svenska öfverflyttadt af *Karl Collan*, † 1871), en dikteykel som af vår tids störste utländske forskare på dessa områden, bland andra Max Müller och Steinthal, ställts i jämbredd med de stora världsepopeerna. 1840 utkom de lyriska finska folkdikterna, *Kanteletar*, 1842 ordspråken, 1844 gåtorna, 1880 de gamla trollsångerna. Också en samling finska folksagor har utgifvits af *Erik Rudbeck* († 1867). Samtidigt med det dessa insamlingar af de finska folksångerna egde rum, uppträdde *Matias Alexander Castrén* († såsom professor vid universitetet 1852) såsom banbrytare för den finska lingvistik. Under mångåriga resor och vandringar i de vida, öde och glest befolkade länderna vid Ishafvets kuster, i det inre Rysslands och Sibiriens ödemarker ända till Kinas gränser studerade han de där boende föga kända finska folkstammarnes språk och utgaf sedermera flere arbeten öfver dessa, hvilka gjort hans namn känt vida utöfver Finlands gränser. I hans fotspår har senare gått *August Engelbrekt Ahlqvist*

(† 1889), som innehåft samma lärostol i det finska språket som Castrén och dessutom förvärfvat sig namn såsom en af de mest formfulländade skaldet på finska språket.

Men arbetet för detta finska språk stadnade icke blott inom de vetenskapliga och literära rāmärkena. En allt mer vaknande känsla af dess betydelse för folkets andliga och politiska lif begynte fordra äfven dess användande på stats- och samhällslifvets områden, för hvilka det hittills hållits ganska främmande. En varm och outtröttlig målsman för dessa fordringar blef den genialiske *Johan Wilhelm Snellman* († 1881), bekant äfven såsom filosof, literaturkritiker och framstående novellist. Redan omkr. 1820-talet hade en icke officiel press åter uppstått i Finland, men hufvudsakligen berört literära frågor. Snellman begynte nu på 1840-talet med hittills okänd djärfhets upptaga äfven politiska i de af honom redigerade bladen, hvarigenom han visserligen till en början från styrelsens sida förskaffade sig talrika personliga obehag, men dock hos en stor del af folket vann fast rot för de idéer, för hvilka han kämpade. «Den finska frågan», engång väckt till lif, kunde ej mera tillbakaträngas och sedan Snellman under Alexander II:s regering blifvit senator (1863), lyckades han äfven föra sina idéer till seger.

Den tryckande censuren, som hittills motarbetat publicistikens utveckling, gaf vid landets politiska pånyttfödelse i början af 1860-talet rum för friare förhållanden och den dagliga pressen fick nu allt större betydelse. En vaksam och länge synnerligen inflytelserik tolk för landets konstitutionella intressen samt dess politiska och sociala framåtskridande blef Helsingfors Dagblad under *Robert Lagerborg* († 1882). År för år växte tidningarnas antal och med dem deras publik. För närvarande finnas i Finland icke mindre än 58 tidningar och tidskrifter på finska och 44 på svenska språket och många af dem finna väg äfven till de fattigaste kojor i de aflägsnaste ödemarker. Pressen har också i Finland blifvit en makt i staten, som invärkar på både de politiska och samhälleliga frå-

gornas utveckling med i forna tider okänd styrka. Den har äfven haft sin stora anpart vid finska språkets införande på numera nästan alla områden.

Detta har dock icke kunnat försiggå utan en ofta häftig strid mellan finshetssträfvarena och det parti, som fortfarande arbetade på bibehållandet af det svenska språkets ställning. Denna partikamp mellan s. k. «fennomaner» och «svekomaner» fortfar ännu i dag. Huru häftig den än någongång förefallit, har den dock varit och är fortfarande ett oundvikligt skede i landets sunda utveckling.

Den betydelse det finska språket numera vunnit inom landet har naturligtvis återvärvat på den finskspråkiga litteraturens uppblomstring. Redan under det tidigare skedet af Runebergska perioden kunde den finska allmänheten lyssna till de sånger af ovanlig fågring, som skänktes henne af den sedermera blinde skalden *Gustaf Samuel Berg* eller *Kallio* († 1853). Lönnrot ombestyrde utgifvandet af den begåfvade år 1840 döde folkskalden *Paavo Korhonen*s runor. Men först i *August Engelbrekt Ahlqvist* (pseudonymen *Oksanen*), Lönnrots och Castréns redan nämnda efterföljare, erhöill landet en skald, som med ett utmärkt fint gehör för språkets egendomligheter klädde detta i former af de mest växlande versmått, på samma gång han i den lyriska känslans styrka ännu icke blifvit upphunnen. En mycket viktig plats intager Ahlqvist äfven såsom literär kritiker. Jämsides med honom begynte *Julius Leopold Krohn* (pseud. *Suonio*, drunknad 1888) utgifva sina täcka lyriska dikter och anslående berättelser. En mängd yngre ännu värksamma lyriska diktare följde småningom i dessas spår, och flere af dem röja mycken talang, så t. ex. *Paavo Emil Cajander*, hufvudsakligen likväl känd såsom skicklig öfversättare, och *Johannes Henrikki Erkko*, den produktivaste af alla nutidens finska lyriker, äfven författare af ett stort lyriskt skådespel.

Sedan uppkomsten af en finskspråkig scen år 1872 har nämligen den dramatiska literaturen varit långt ifrån fattig.

Såsom den finska dramatikens skapare kan nämnas *Alexis Stenvall* eller *Kivi* († 1872), hvilken vid slutet af sitt lif drabbades af samma sorgliga olycksöde, som J. J. Wecksell. Bland senare skådespelsförfattare på finska framstår isynnerhet fru *Minna Canth*, hvilken i dessa likasom i sina berättelser behandlat tidens sociala frågor, anslutande sig till den realistiska skolan. Denna skolas inflytelse spåras äfven hos de yngre finska novellisterna, såsom hos *Juhani Aho*, *Juho Reijonen*, m. fl. Fullkomligt originel står den finska bonden *Pietari Päivärinta*, som vunnit en särskild uppmärksamhet, äfven i utlandet, genom sina för ursprunglighet och träffande lokalfärg utmärkta noveller. Hans framgång har lockat äfven andra oskolade män ur de djupa lederna att försöka sig på författarevärksamhet.

Språkstriden och de fennomanska sträfvandena, hvilka gynnat den finskspråkiga literaturen, hafva däremot värkat hämmande på den svenskspråkiga. Bland yngre författare hafva endast *Karl August Tavaststjerna* såsom lyrisk skald och berättare i den unga svenska skolans stil samt *Rafaël Hertzberg* såsom synnerligen lycklig öfversättare af de finska folksångerna gjort sig mer bemärkta.

*   *   *

Jämsides med den skönliterära och politiskt-sociala skriftställarevärksamheten har äfven den rent vetenskapliga år efter år stegrats i Finland. Hufvudhärden för det vetenskapliga arbetet har själfallet varit universitetet. Men småningom hafva äfven flere af detta mer eller mindre oberoende sällskap uppstått, hvilka utgifva vetenskapliga eller literära publikationer. Vi hafva redan omnämnt *Finska Literatur-Sällskapet*, stiftadt 1831. År 1885 grundlades äfven ett *Svenskt Literatursällskap*. En vidsträckt värksamhet har utöfvats af *Finska*

vetenskapssocieteten (grundad 1838). Öfriga sällskap, förtjänta att omnämnas, äro *Societas pro Fauna et Flora fennica* (1821), *Finska fornminnesföreningen* (1870), *Historiska samfundet* (1875), *Svenska landsmålsföreningen* (1875), *Kotikie-len seura* (1879), *Finsk-ugriska sällskapet* (1885), *Sällskapet för Finlands geografi* (1888), *Geografiska föreningen* (1888); alla dessa hafva sitt säte i Helsingfors, i likhet med åtskilliga föreningar af mer praktisk art, af hvilka äfvenledes flere utgifva tidskrifter i de ämnen, de beröra. Vi nämna endast *Pedagogiska föreningen*, *Juridiska föreningen*, *Läkaresällskapet*. En vidsträckt värksamhet har utöfvats af *Folkupplysnings-sällskapet*. En betydelsefull statsinstitution, som här bör framhållas, är *Statistiska centralbyrån* i Helsingfors (1870).

Med riktig insikt däraf att det sätt, hvarpå det finska folket bäst häfdar sin rätt att existera, är å ena sidan ett flitigt arbete på dess egen andliga och nationella utveckling och å andra sidan ett värksamt deltagande i den allmänna vetenskapliga forskningen, har den finska regeringen äfven alltid frikostigt understödt dessa sträfvanden.

Bland de finske män, hvilka under innevarande århundrade genom vetenskaplig forskning gjort sitt land heder, må utom de redan tidigare framhållna här ytterligare nämnas kemisterna *Johan Gadolin* († 1852) och *Peter Adolf von Bonsdorff* († 1839), fysikern *Gustaf Gabriel Hällström* († 1844), orientalisten *Georg August Vallin* († 1852), geologen *Nils Gustaf Nordenskiöld* († 1866), zoologen *Alexander v. Nordmann* († 1866), historikern *Gabriel Rein* († 1867), *Johan Jakob Nordström*, framstående forskare på samhällsförfattningarnas område, död såsom riksarkivarie i Stockholm 1874, biskopen *Frans Ludvig Schauman* († 1877), värksamt deltagande äfven i Finlands politiska och kyrkliga utveckling i frisinnad riktning. Af ännu levande forskare böra framhållas matematikern *Lorenz Leonard Lindelöf*, kemisten *Adolf Edvard Arppe*, den i Paris bosatte botanisten *Villiam Nylander*, den till Sverige öfverflyttade ryktbare upptäcktsresanden och geo-

logen *Nils Adolf Frik Nordenskiöld*, orientalisten och den mångsidige skriftställaren *Jakob Johan Vilhelm Lagus*, arkeologen *Johan Reinhold Aspelin*, m. fl. Likasom Ahlqvist, såsom redan nämnts, på sin tid utöfvade en helsosam, tuktande uppsikt öfver den finskspråkiga literaturen, har den svenskspråkiga i estetikern *Karl Gustaf Estlander* egt en kritiker af rang, hvilkens organ under senare tid utgjorts af den af honom grundade literärt vetenskapliga *Finsk Tidskrift*. Motsvarande finskspråkiga intressen hafva funnit ett språkrör i tidskriften *Valvoja*.

Konst.

Under de fyra första årtiondena efter skilsmässan från Sverige var konstvärksamheten i Finland, så vidt den utöfvades af inhemske män, af så godt som ingen betydelse. De få konstnärsämnen, som uppstodo, sökte sin utbildning i Sverige. Hufvudstadens förläggande till Helsingfors och universitetets ditflyttning gaf dock nytt lif åt den arkitektoniska värksamheten. Men länge nog fylldes landets behof i detta afseende af utländska förmågor (*K. L. Engel* † 1840 [Nikolaikyrkan, Universitetet, Senatshuset och Gardeskasernen i Helsingfors] *G. T. P. Chievitz* † 1862 [Riddarhuset och Nya teatern i Helsingfors]). Efter hand började dock flere inhemska krafter egnas sig at arkitekturens konst och i dag som är bära åtskilliga praktfulla byggnader särskildt i Helsingfors vitne om att anlag för den icke saknats.

Bland finska arkitekter förtjäna att framhållas *Axel Hampus Dahlström* († 1882, Studenthuset i Helsingfors), *Frans Anatolius Sjöström* († 1885, polyteknikum, talrika skolhus, kyrkor, m. m.) och *Teodor Höijer* (Folkbiblioteket och Ateneum, Hotel Kämp, talrika privata hus i Helsingfors).

Inom de båda andra bildande konsterna vaknade ett nytt lif, då *Finska konstföreningen* stiftades. Med undantag af

Alexander Lauraeus († 1823) hade Finland hittills icke frambragt någon målare, värd konstnärsnamnet. Genom offentliga expositioner har emellertid konstföreningen förstätt höja konstsinnet hos allmänheten och för utbildningen af slumrande konstnärsanlag har den inrättat två skolor, en i Helsingfors och en i Åbo. Sin första målare af högre konstnärlig utbildning erhöll Finland i *Robert Vilhelm Ekman* († 1873). Till detta första skede af den finska konstens daningsperiod höra äfven de framstående fågelmålarna, bröderna *Magnus v. Wright* († 1868) och *Ferdinand v. Wright*. Emellertid började småningom resultaten af de öppnade konstundervisningsanstalterna att framträda i en yngre generation af konstnärer, hvilka sökte sin vidare utbildning en tid hufvudsakligen i Düsseldorf och München, men på senare tid mest i Paris. Till de förra af dessa hörde den talangfulle genremålaren *K. E. Janson* († 1874). Utbildade i Paris äro åter *Adolf v. Becker*, den äfven i utlandet väl kände och uppburne *Albert Edelfelt* och *Gunnar Berndtson*. Den tidigt hädangångne *Verner Holmberg* († 1860) återgaf den finska naturen på ett lika poetiskt som karaktäristiskt sätt och i hans fotspår hafva lyckligt fortgått *Berndt Lindholm* och *Hjalmar Munsterhjelm*.

Länge dröjde det innan bildhuggarkonsten erhöll en representant i Finland. För utförande af Porthans staty inkallades svensken *Carl Eneas Sjöstrand*, som sedermera värvat i Helsingfors och där bland annat infört hjältarne från det stora finska nationalepos Kalevala i plastikens värld. Bland de finnar, hvilka sedermera gripit till mejseln, hafva *Valter Runeberg* (bosatt i Paris) och *Johannes Takanen* († i Rom 1884) frambragt skapelser af framstående förtjänst.

I Helsingfors har på senare tid mycket arbetats äfven för konstens tillämpande på industrin och dennas höjande. Finska konstindustriföreningen har här grundat en större centralskola (19 lärare, nära 300 elever) och en lägre skola.

Dessa skolor äro inrymda i samma stora praktbyggnad, i hvilken äfven konstföreningens skola fått plats. Denna bygg-

nad, *Ateneum*, som utgör en sann prydnad för hufvudstaden och hvars uppförande kostat omkring en miljon mark, innesluter dessutom konstmuseer och samlingar af konstindustri-alster.

Vi hafva redan förut framhållit det sinne för sång och musik, som karaktäriserar i synnerhet det finska folkelementet, men hvilket icke håller är främmande för det svenska. Också eger landet flere inhemska musikaliska talanger. Af hädangångna infödda kompositörer förtjäna ihågkommas *Fredrik August Ehrström* († 1856), *Karl Collan* († 1871), *Filip v. Schantz* († 1865). Dock är den mest kände kompositör, som värkat i Finland och gifvit tonernas vingar åt dess patriotiska sånger, *Fredrik Pacius*, en hit inflyttad tysk. För den musikaliska undervisningen är sörjdt genom ett ganska besökt institut i Helsingfors. Men nästan alla städer, ja äfven flere socknar på landet, hafva sina egna musik-kapell, där de musikaliska anlagen kunna behjälpligen uppöfvas. Arliga täflingar mellan de många musik- och sangföreningarna i landet, hvilka bildats inom alla klasser, icke minst bland allmogen bidraga att höja intresset för och odlingen af tonernas konst

Särskildt har kvartettsången i Finland ernått en hög grad af utbildning. Känd äfven utom landets gränser är den af unge män fran den bildade klassen sammansatta kören *Muntra Musikanter*, hvilken hittills vunnit stort bifall i Ryssland, Sverige, Danmark, Tyskland och senast i Paris.

Enskilda finska sångerskor och sangare hafva äfvenledes flerstädes i utlandet både på denna och andra sidan Atlanten under senaste decennier rönt stort erkännande.

Om de sköna konsterna således först sent nog begynt odlas i Finlands undangömda bygder, synas dock löften finnas för att de där skola blifva hemvana och i allt rikare grad sprida sitt förädlade skimmer öfver dess folk. Också inom den dramatiska konsten hafva inhemska förmågor af betydelse utbildats, isynnerhet bland den finskspråkiga scenens artister

Materiel kultur.

1.

Näringar och industri.

Mer än 38 % af Finlands areal tillhör statsväcket, men denna del utgöres hufvudsakligen af skogar. Ett fåtal lägenheter, omkr. 1 %, tillhör kommuner eller kyrkor. Den största delen af jorden, särskildt den odlade, eges af privata personer.

De själfständiga jordegarens antal var år 1886 113,600.

Jordlägenheterna äro i allmänhet mera små. En följd däraf är att de äro lätt åtkomliga äfven för mindre bemedlade jordbrukare. Den största delen af jorden eller nära 55 % är därför i böndernas händer. Sålunda utgjordes jordegarene år 1886 af mer än 111,000 bönder. Vanligen själf bosatt på egendomen, förvaltar egaren densamma. Smärre delar af en lägenhet öfverlätas dock ofta åt arrendatorer (till antalet öfver 66,600) mot viss arbetsskyldighet till själfva lägenheten samt särskilda afgälder i spanmål m. m. Likasom i Sverige, hafva bönderna i Finland, i motsats till dem i Östersjöprovinserna, alltid varit fria. Ett undantag häri göra dock bönderna på de förut nämnda donationsgodsen i Viborgs län, hvilka befunnit sig i ett beroende tillstånd, fullkomligt främmande för de öfriga finska bönderna. Styrelsen och landtdagen hafva emellertid vidtagit nödiga mått och steg för afskaffandet af detta abnorma tillstånd. Staten inköper småningom dessa gods och säljer dem på gynsamma villkor åt bönder, som odla den. (Se pag. 90).

Jordbruket, som sysselsätter 80 % af landets befolkning, är dess modernäring.

Vi hafva tidigare flere gånger omnämnt finnarnes ursprungliga sätt att bruka jorden, svedjandet. I östra delarne af landet fortfar detta ännu i betydlig, om än något minskad, skala. Det numera vanligaste brukningssättet är emellertid två- och treskiftet, till följd hvaraf årligen en del af jorden ligger i träde. Ett rationellt växelbruk har först under senare decennier införts å flere större landegendomar. Användningen af ändamålsenliga jordbruksredskap, äfven maskiner, samt af artificiella gödningsämnen har på senare tid vunnit stort insteg äfven bland allmogen. Den odlade jorden har dessutom årligen ökats genom fortsatta sjösänkningar och kärrodlingar.

Af den odlade arealen är omkring 35 % besädd med råg, 14 % med korn, 12 % med hafre och återstoden med rotfrukter, främst potatis, trädgårdsväxter, lin och hampa, gräs och foderväxter. *)

I södra delen af landet skördas rågen, som såtts föregående höst, i slutet af juli. Vårsåden, korn och hafre, skördas något senare.

Öfverallt i landet bringas säden i de förut beskrifna riorna (p. 56), där den torkas, utsatt för stark värme och rök, hvarefter den tröskas. Den salunda ritorkade rågen är mycket god och har ansetts gro bättre samt mogna hastigare än annan råg. Den är äfven ganska eftersökt till utsäde inom grannländerna.

Landets sädesproduktion förslår emellertid på långt när icke för dess behof. Visserligen exporteras spanmal till utlandet (utsädesråg till Ryssland och Sverige, hafre till England), men importen, hufvudsakligen mjöl från Ryssland, har uppgått till vanligen många gånger högre belopp än exporten.

---

*) Beträffande sädesslagens nordgräns hänvisa vi till pag. 45. Detaljerade uppgifter om skörden och öfriga landets ekonomi etc. rörande förhållanden erhållas fr. Statistisk årsbok för Finland.

I den ökade sädeshandelen torde man dock ingalunda hafva att se en följd af hämmad utveckling af den inhemska landtekonomin, utan fastmer en af förhållandena påkallad, fördelaktig förändring af systemet för densamma. De ej sällan osäkra resultaten af åkerbruket hafva nämligen anvisat befolkningen en ny förvärfsskälla i en bättre utvecklad *boskapsskötsel*. En stor del åker har därför nedlagts till odlad äng.

Boskapsprodukterna och i all synnerhet smöret hafva städse varit en af Finlands främsta exportartiklar. Landets natur, rikedom på naturliga ängar och betesmarker, öfverflödet af sött vatten för boskapens vattnande, hafva gynnat utbildningen af denna gren af jordbruket. I Savolaks och Karelen främjas dessutom boskapsskötseln genom det frodiga och täta gräs, som uppväxer på de forna svederna. Här beta talrika skaror boskap, hvilka om sommaren gifva en fet och i alla afseenden ypperlig mjölk. Hötillgången för vinterbehofvet har däremot till senaste tid varit klen, så att kreaturen ofta om vintern svältfodrats. Ängsskötseln är emellertid rätt långt hunnen i södra och vestra delarne af landet.

Styrelsen har i hög grad understött boskapsskötseln. Utländska afvelsdjur hafva inköpts på statens bekostnad. Emellertid hafva försök utvisat att den inhemska rasen genom omsorgsfull vård och rationel behandling kan ernå en hög grad af fullkomning.

Förbättrade metoder vid smör- och ostberedningen hafva införts i landet genom af styrelsen utsända mejrare och mejerskor, genom inrättande af mejeriskolor, genom räntefria lån för mejerianläggningar o. s. v. Resultatet häraf har varit utmärkt. Numera finnas i många socknar mejeriföreningar, bildade af bönderna.

Det finska smöret har alltid haft synnerligen godt namn i affärsmarknaden. I Petersburg har det längesedan betingat högsta gångbara priset. Den största afsättningen eger rum på Ryssland och England. Smörets exportvärde har vissa år stigit ända till 13,000,000 mark.

Men äfven exporten af öfriga boskapsprodukter, mjölk till

S:t Petersburg, ost, ull, tagel, samt lefvande boskap är långt-
ifrån ringa, under det a andra sidan importen häraf knapt
förtjänar omtalas.

Särskildt anmärkningsvärd är den finska hästen, antag-
ligen en afkomling af den tatariska rasen. Den är jämförel-
sevis liten, men dess kroppsbyggnad i förhållande till storle-
ken särdeles kraftfull. Dess bröstvidd bakom bogarna i för-
hållande till höjden på manken öfverträffar bröstvidden hos
alla kända raser. Hufvudet är kort; de stora ögonen vittna
om intelligens; öronen äro små, upprättstående och lifligt klip-
pande; hufvudfästet bredt, men halsen själf ofta vackert krökt;
manken lag, bogarna mycket kraftiga, ryggen kort och korset
kraftigt; hofvarna sällsynt starka. För sin storlek förmår den
prestera otroligt mycket. Utan synnerlig ansträngning tillryg-
galägger den på backiga vägar och förspänd en kärra med tre
fullvuxna personer och packning 20 kilom. på 1 $\frac{1}{2}$ timme och
därunder och kan flere dagar å rad för lättare akdon med par
personer uti tillryggalägga 120 kilom. om dagen utan att taga
skada. Ur skogen släpar den ofta i alnsdjup snö ett lass
furustock hållande 1 kubikmeter och däröfver, och på en som-
mardag kan man med ett par hästar upplöja omkr. $\frac{1}{2}$ hektar
akerlinda till 15 å 17 centimeters djup och fortsätta med så-
dant arbete flere veckor å rad. Beträffande dess goda trafvare-
egenskaper se senare. kap. om sporten i Finland. Den årliga
exporten till Ryssland och Sverige af finska hästar har beräk-
nats uppgå till 6 å 8,000 stycken.

Boskapsskötsen har fordom lidit mycket mer än nu af
rofdjuren, för hvilkas talrikhet landets stora rikedom på öde-
marker utgjort ett så gynnsamt vilkor. År för år har dock nu-
mera deras antal betydligt nedgatt och den skada, de förorska,
är jämförelsevis föga betydande. *)

*) Vi meddela här följande jämförande uppgifter:

Af rofdjur dödade husdjur:

	hästar	nötboskap	får	svin	renar	fjäderfä
1880:	467	1,542	8,939	284	3,167	2,464
1886:	62	506	4,594	101	815	3,008

Jakten idkas i vissa fattigare trakter, isynnerhet i de inre och nordligare landsdelarne samt i den yttersta skärgården (jakt på säl och sjöfågel, isynnerhet äjder) såsom en verklig binäring. I vissa trakter finnes äfven stort öfverflöd på villebråd. Exporten till Ryssland och Sverige utgöres mestadels af tjäder, orre och ripa samt af ekorr-, har- och ren-skin, men varierar tämligen betydligt under olika år. Den har stundom uppgått till betydande kvantiteter.

Jakt på matnyttigt villebråd är förbjuden under en viss arstid, i allmänhet från 15:de mars till 9:de augusti. Lagen tillstädjer under inga förhållanden jakt på älg. Rofdjur få däremot jagas under alla tider och äfven på främmande mark. Alla kommuner betala vissa penningesummor för hvarje dödadt rofdjur.

Kusternas vida utsträckning och den oräkneliga mängden sjöar göra *fisket* till en viktig inkomstkälla för det finska folket. Fisket af strömming, som utgör den förnämsta födan för en stor del af allmogen, är för invånarna i skärgårdssocknarna till och med en mer väsentlig och inbringande sysselsättning än jordbruket. Fisket idkas om natten med strandnot eller med skötor, som fästas vid båten på öppna hafvet och där få drifva för våg och vind. En särskildt utmärkt fet form, den sa kallade Baggby-strömmingen, fås i Pojo viken invid Ekenäs stad. Egendomlig är förekomsten af strömming i ett sötvattenträsk på en ö i Korpo, där den finnes i sa stor mängd, att den är föremål för notdragning.

Hvassbuk förekommer mindre talrik; dock fångas äfven däraf anmärkningsvärda kvantiteter vid södra och sydvästra

Dödade rofdjur:

	björnar	vargar	lodjur	räfvar	roffåglar
1880:	115	321	301	4,229	3,509
1886:	74	55	485	3,630	5,169.

Af ofvanstående synes att rofdäggdjuren med undantag af lodjuren påtagligen förminskats, hvaremot roffåglarnas antal synes hafva tilltagit.

kusten, i synnerhet i Ekenäs skärgård, hvars hvassbuk är vida känd och eftersökt i handeln.

En verklig industri bildas äfven af det inbringande lax- och sik-fisket i de stora strömmarne, särskildt i en del af de nordliga älfvarne (Torneå, Kemi, Ijo, Uleå), men äfven i Kumo, Kymmene och Wuoksen. Laxen fångas antingen med krok eller i särskilda laxpator. De förnämsta laxfiskerierna tillhöra kronan, som utarrenderar dem åt enskilde. Laxfiske är förbjudet under olika tider på olika ställen, men öfverhufvud från början af september till tiden strax efter islossningen följande vår.

Det viktigaste insjöfisket är det af siklöja eller muikka och därefter af mört. Muikrommen säljes i stor mängd på torgen i städerna. Detta fiske, likasom fisket af abborre, gös, gädda, braxen, nors, ål och nejonögon, m. fl. arter, bedrifves dock blott såsom binäring till jordbruket, men fyller öfverallt eller till och med öfverstiger de lokala behofven.

En särskild inkomstkälla erbjuder i vissa trakter fångsten af kräftor.

Finlands rikedom på skog täflar med dess vattenrikedom. *Skogshushållningens* stora betydelse för landet framgår äfven däraf att skogsprodukterna onekligen utgöra den viktigaste exportgrenen, i det de mer än en gång ernått ett exportvärde större än hälften af värdet för Finlands hela export.

Omkr. 64 % af Finlands yta beräknas vara betäckt af skog. Dock har folket icke förstått att hushålla med den rikedom det egt i sina skogar. Om det ödeläggande svedjebruket hafva vi nyss åter påmint. Också brännandet af gran och tall för tjärutillverkning, hufvudsakligen i de norra trakterna, har tårt på skogen. Vidare må framhållas öfverflödet af trägården, med hvilka man i många trakter omgifver äfven de minsta jordlappar och för hvilka miljoner unga trän årligen offras; slutligen den rikliga förbrukningen af bränsle för rummens uppvärmning, i badstugor, rior, m. m. I alla fall har skogarnes ödeläggning något minskats, sedan kommunikationernas

förbättrande och en lifligare spekulation gifvit skogen ett värde, som den dittills icke egde. Tack vare äfven den omständigheten att mer än hälften af de finska skogarne tillhör staten är Finland dock ännu ett mycket skogrikt land. Den största delen eller 90 % af dessa kronoskogar äro likväl belägna långt uppe i Norden, i Uleåborgs län.

Exporten af trävaror utgöres hufvudsakligen af sågadt virke, bjälkar och ved. Ända till slutet af 1860-talet bestod den hufvudsakligen af handsågad vara. Men numera finner man vid mynningen af nästan alla större floder och vid många vattendrag i landets inre stora sågverk, drifna af vatten eller ånga. Särskildt må nämnas de stora sågverken vid Kotka och Björneborg. Fran de aflägsna skogarne forslas stockarne, förenade i stora flottor, längs vattendragen ända ned till sågarna. Någon gång dröja de två à tre ar på vägen, innan de nå fram till sin bestämmelseort.

Bland skogsprodukter böra vi äfven nämna skogsmossan. Likasom träden i skogen utgöra det nästan uteslutande byggnadsmaterialet för boningarna på landsorten och i de flesta mindre städerna, spelar skogsmossan, som i täta massor betäcker marken i alla skogar, en ej mindre viktig rol vid fyllningen under golf och på tak samt till förtätning af väggarna. Flere miljoner hästlass mossor, representerande betydliga penningvärden, förbrukas årligen för landets eget behof och en del däraf är äfven föremål för export.

Är skogshushållningen af mycken betydelse för landet, kan detta däremot blott i vida mindre grad sägas om *bärghandteringen*, ehuru väl landet är rikt på mineralier och bärigen innesluta metaller. Men grufdriften är i allmänhet föga gifvande. Koppar har anträffats på några orter, men produceras numera endast i Pitkäranta, hvarest afkastningen är rätt betydande. Såsom biprodukt vinnes här silfver. Afkastningen af guldvaskerierna vid Ivalo älf i Lappmarken har varit klen.

Järnhandteringen, så vida den afsett bearbetning af järnmalmer, har äfven varit i nedgående. År 1858 voro ännu 16

grufvor i gång med en produktion af 6,960,000 kg.; för närvarande finnes blott en, och produktionen uppgår icke ens till 60,000 kg. Järnvärken använda därför svenska malmer eller ock sjö- och myr-malmer, hvilka senare i stor mängd förekomma i landet. Mineralet finnes på sjöarnes botten under olika former, såsom korn eller skifvor, stundom bildar det till och med ett sammanhängande lager, som täcker hela sjöbotten.

Järnets behandling var känd för finnarne redan före kristendomens införande. Nu sysselsätter den talrika masugnar i landets inre. De förnämsta järnbruken äro för närvarande Dalsbruk och Tykö i Åbo, Fiskars i Nylands, Haapakoski i S:t Michels samt Värtsilä och Möhkö i Kuopio län. Den på senaste tid genom en tullförordning införda begränsningen af exporten på Ryssland har emellertid gjort ett väsentligt afbräck i denna industrigren, till följd hvaraf bland andra det förstnämnda stora bruket tills vidare måst nedläggas.

Dels i sammanhang med järnbruk, dels oberoende af dem finnas åtskilliga *mekaniska värkstäder* (Crichton et C:o samt Åbo järnmanufakturbolag i Åbo, af hvilka den förra utsändt omkring 1,100 ångfartyg och ångslupar, Stenbergs et söners, Skeppsdockans och Osbergs i Helsingfors, Värkaus, Fiskars, Björneborgs m. fl.). Men ehuru dessas antal ökats och de gjort märkbara framsteg beträffande produkternas både kvantitet och kvalitet, kunna de dock icke tillfredsställa industrins växande behof. Finland importerar därför från England, Belgien och Sverige maskiner af allahanda slag, ångfartyg, järnvägsmaterial m. m.

I alla tider hafva finnarne varit skickliga smeder. Än i dag anses på landsbygden en smedja såsom ett nödvändigt tillbehör i hvarje välförsedd gård. Också finnas flere fabriker för bearbetning af de vanliga metallerna. Finsmidesvärkstäder äro förenade med flere mekaniska etablissement. Fiskars finsmidesprodukter kunna tryggt ställas vid sidan af utlandets bästa. Guldsmedsindustrin är mindre betydande, men har på senare tid begynt upptaga nationella ornamenteringsmotiv.

Finlands granit har med rätta blifvit ryktbar för sina vackra brottytor. Granitbrotten vid Pytterlaks hafva bland annat lämnat material till de flesta byggnader, monument, kajer och broar i S:t Petersburg, såsom till kolonnerna i S:t Isakskyrkan och Alexanderskolonnen framför vinterpalatset. Export af granit bedrifves i stor skala af aktiebolaget Granit i Hangö. På Hogland har brutits särdeles god porfyr. Ett finskt porfyrblock från denna ö täcker den världsberömda kejsar Napoleon I:s graf. Kalksten finnes öfverallt. De rika lagren i sydvestra Finland (Pargas, Kimito) äro föremål för indräktig kalkbränning och kalken härifrån föres till en stor del af landet. Vacker marmor har brutits i Ruskeala norr om Ladoga. Sandsten finnes i trakten söder om Björneborg och de därur brutna kvarnstenarne från Säkylä äro berömda inom landet. *Sten- och lerjordsindustrin* är eget nog ännu föga utbildad i Finland. Hangö stensliperi, tillhörigt det nyss nämnda bolaget Granit, gör dock härifrån ett undantag. För öfrigt idkas stensliperi i större skala endast i Helsingfors och Wiborg; dock förfärdigas nästan uteslutande endast grafvardar. Emellertid kommer graniten till mycken användning i de större städerna, i hvilka nästan alla på senare tid uppförda byggnader hvila på subasement af huggen granit. Och många gamla kyrkor från den tidiga medeltiden äro helt och hållet byggda af block af rå granit.

Bland fajance och porslinsfabrikerna förtjäna framhållas för sina utmärkta produkter Arabia porslinsfabrik och Andstens fajansfabrik, båda invid Helsingfors. Talrika tegelbruk finnas på för kommunikationen lätt tillgängliga orter.

Glasindustrin har i allmänhet inskränkt sig till simplare tillverkningar. Dock framstå genom finare arbeten Iittala bruk och det stora Notsjö bruk.

Träindustrin finner framför alla andra rikligt och lätt tillgängligt material i Finland. Allmogen förfärdigar ofta själf de enklare snickeripjeser de behöfva. Särdeles skickliga häri äro österbottningarna. I trakten kring Nystad har sedan flere

sekler tillbaka förfärdigandet af träkärl varit föremål för en hemindustri, hvilken produkter funnit god afsättning i Danmark och norra Tyskland. Ornamentsnickeri och träskulptur hafva först på sista tiderna vunnit större utbildning, och rätt vackra arbeten produceras sålunda t. ex. i Bomans ångsnickeri i Åbo och i R. Heimbergers i Helsingfors.

Vi hafva redan vid tal om skogsafvärkningen nämnt sågarne, hvilkas antal öfverstiger 250. En annan industri är trämasseberedningen i och för pappersfabrikationen. Hithörande värk, af hvilka må nämnas de i Eno, Nokia, Tammerfors, Kuusankoski, Mänttä och Kyröskoski, drifvas alla med vatten och deras produkter exporteras till största delen.

Inom *pappersindustrin* har vunnits en icke ringa konstskicklighet. Pappersbruken tillfredsställa icke blott rikligt den ständigt växande förbrukningen inom landet, men exportera dessutom i stora massor sina produkter. Exporten af trämassa och papper uppnådde sålunda en tid ett årligt totalvärde af mer än 10 miljoner mark. Men genom de för några år sedan gjorda inskränkningarna för finska produkters införsel till Ryssland led äfven landets export af denna vara. Den finska pappershandeln har likväl sökt sig nya marknader i andra delar af Europa och till och med utom detsamma. Pappersimporten är ater föga betydande. Störst af de åtta pappersbruken äro Frenckell & Sons i Tammerfors, Tervakoski i Janakala, Kymmene, Valkiakoski och Mänttä.

Den *grafiska industrin* idkas i de flesta städer. Landets älsta tryckeri är Frenckell & Sons i Helsingfors, dit det öfverflyttats från Åbo. Af litografiska firmor äro mest kända Tilgmann & C:o och Gösta Sundman, båda i Helsingfors, den senare ryktbar för sina utmärkta vetenskapliga planschvärk.

Den *textila industrin* är en af landets viktigaste. Sex bomullsspinnerier, hvilka taga sin råvara mestadels direkt från Amerika, finnas i landet (Tammerfors, Vasa, Åbo, Forssa i Tammela, Kyröskoski i Tavastkyrö). Färgerier och väfnadstryckerier äro förenade med de flesta af dem.

Fordom spann man vida mer lin i hemmen och väfstolen var da flitigare i gång än nu. De salunda hemgjorda lärfterna voro eftersökta till och med på den utländska marknaden. Numera har dock denna industri upptagits till stor del af Tammerfors linnespinneri och väfveri, som uppköper sitt råmaterial inom landet, isynnerhet i de tavastländska socknarne, där linodling drifves i större skala än annanstädes i Finland.

För öfrigt finnas äfven några klädesfabriker (främst Littois nära Åbo, Tammerfors) och några yllespinnerier och väfverier.

Den finska väfnadsindustrins produkter exporteras hufvudsakligen till Ryssland, men exporten understiger importen från andra länder och har dessutom på sista tiden hämmats genom förut anförda ryska inskränkningsåtgärder mot de finska industriprodukterna.

Läderindustrin är ganska utvecklad (505 garfverier, af hvilka de största äro Bröder Åströms i Uleåborg och Sjöbloms i Raumo). Utmärkta pälsvärk af inhemskt råmaterial förfärdigas af H. Renfors i Kajana och J. F. Lundqvist i Helsingfors. I allmänhet är emellertid importen af hudar, pälsvärk och läder mycket större än exporten.

De *kemiska* fabrikerna (af ljus, lin- och hampolja, träspnit, terpentin, mineralvatten, parfumer och tvål) äro af föga betydelse. Viktigast äro de 14 tändsticksfabrikerna, hvilka fullständigt fylla landets behof. Så kallade säkerhetständstickor exporteras äfven till icke obetydliga kvantiteter. (Också de i Sverige fabricerade världsberömda tändstickorna erhålla till väsentlig del sitt råmaterial från finskt aspvirke).

Äfven *näringsämnen* äro tillgodosedda genom en tämligen liflig fabriksvärksamhet.

Ehuru råmaterialen måste importeras, äro dock de två sockerbruken i landet (Tölö vid Helsingfors och Åbo) rätt betydande.

Bränvinsbränningen bedrifves numera endast såsom fabriksindustri. Import af utländskt brännvin är förbjuden. Den inhemska fabrikationen är belagd med skatt samt underkastad

särskilda bestämmningar rörande kontrollen. I följd af nya bränsförfattningen har produktionen väsentligen nedgått fran och med år 1887. — Porter och öltillverkningen har på senare år betydligt tilltagit; också denna är underkastad skatt. (Mest kända firmor äro, för öl: P. Sinebrychoff i Helsingfors, för porter: F. Hultman i Ekenäs).

Flere *tobaksfabriker* (t. ex. Borgström & C:o i Helsingfors, Rettig & C:o i Åbo, Strengberg & C:o i Jakobstad) hafva sedan längre tid funnits i landet, producera delvis ganska goda varor och hafva uppnått icke ringa betydenhet. Deras förnämsta produkter utgöras af cigaretter. Råmaterialet hämtas mest fran Tyskland och Ryssland.

Det återstår ännu att nämna några ord om handtvärken i Finland. Om man icke till sådana räknar skeppsbyggeriet, som särskildt i Österbotten nått en jämförelsevis hög utveckling, kan i allmänhet ingen anmärkningsvärdare konstskicklighet uppvisas i detta hänseende. Dock hafva på senare tid icke blott enskilda föreningar, t. ex. konstflitsföreningen och Finska handarbetets vänner i Helsingfors, utan äfven konstindustriskolor värvat mycket för konstskicklighetens höjande. Den obligatoriska slöjdundervisningens betydelse i folkskolorna bör icke heller förbises.

*   *   *

Såsom vi af ofvanstående finna är Finland visserligen med hänsyn till råmaterialet för sin industri i många hänseenden mindre väl lottadt, då detta ofta nog måste i större eller mindre grad importeras, t. ex. för bomullsfabrikerna, pappersbruken, de mekaniska värkstäderna o. s. v. Det eger däremot i vattnet en rik tillgång på särdeles billig drifkraft. De flesta större fabriker finnas därför vid de stora forsarne och särskildt hafva åtskilliga af de mera betydande industriella inrättningarna samlat sig i den vid forsen af samma namn belägna staden Tammerfors, «Finlands Manchester», ända till

allra sista tid landets förnämsta fabriksstad. Numera har dock Helsingfors med sina ångindustriella verk begynt göra henne rangen stridig.

Oaktadt den rikliga tillgången på drifkraft, har likväl icke den stora industrin rätt velat taga någon fart i Finland. Man har sålunda beräknat att grufarbetena, industrin och handtvärken tillsammans icke sysselsätta mer än 45,000 arbetare, och att dessas produktion i allt representerar ett värde af 120,000,000 mark.

2.

Handel och sjöfart.

Efter föreningen med Ryssland, har tullagstiftningen från i början strängt prohibitiva grundsatser småningom öfvergatt till ett tullskyddssystem som, till följd af omständigheterna utvecklats i mer och mer frisinnad riktning. Hindren för ett fritt varuutbyte med utlandet föllo det ena efter det andra. Handelsrelationerna hafva i samma mån blifvit vidsträcktare, och samtidigt tullinkomsterna förökats. Dessa framsteg hafva mäktigt befordrats genom kommunikationernas förbättrande och genom vissa lagstadganden, bland andra det, hvilket gaf landet eget mynt till förenklandet och underlättandet af det kommersiella utbytet.

Till en början voro handelsrelationerna mellan Finland och Ryssland grundade på den bredaste bas. Under det emellertid de ryska varorna erhöilo fritt inträde i Finland, skyddade Ryssland sig mot vissa finska industrier antingen genom skyddstariffer eller genom fastställandet af ett maximum, som icke fick öfverskridas vid införseln af dessa produkter. Detta har icke hindrat en konstant utveckling af utbytet med Ryssland ända tills för några år sedan, då förhöjda tulltaxor och nya inskränkningar känbart hafva förlamat detsamma.

Men den finska handeln har icke dröjt att söka sig nya marknader. Exporten har i främsta rummet funnit väg till

England, samt vidare till Sverige och Frankrike, men äfven till Ryssland, Spanien samt till och med till Amerika.

Några siffror skola gifva en föreställning om handelns utveckling. År 1857 utgjorde totalutbytet med utlandet 63 miljoner, af hvilka $16\frac{1}{2}$ belöpte sig på exporten. År 1882 steg totalsiffran till 287 miljoner och exportandelen däraf till 120 miljoner. Under samma tidrymd steg tullrevenyn från 6 till $15,3$ miljon, oaktadt en betydlig nedsänkning i införsel-afgifterna. Under följande år nedgingo dessa siffror till följd af den allmänna affärsstagnationen, men sedan år 1888 sträfvade de att återtaga samma nivå. Äfven har denna förökning af resurserna möjliggjort en skatteförminskning.

De förnämsta exportartiklarna äro skogsprodukter (ensamt trävarorna utgöra i medeltal 45 % af hela exporten): därefter komma smör, papper och papp, väfnader, järn och stål samt säd. En betydande inkomst gör sig landet äfven genom exporten af nötboskap, hästar, kött samt fiske- och jakt-produkter. Importen består hufvudsakligen af säd, bomull, kolonialvaror o. s. v.

Af ofvan gifna siffror synes det sasom öfverstege importen exporten; men detta beror helt enkelt därpå, att varorna uppskattats till det pris de hafva i de finska hamnarne. I själfva verket betäcker exporten importen och har till och med vissa år betydligt öfverstigit denna.

Utbytet med utlandet förmedlas till 70 % af finska fartyg dessa äro till antalet 2,100, representerande inalles 268,000 tons. Den talrika kustbefolkningen förser dem med en utmärkt besättning. Segelfartygens antal förminskas visserligen år för år, men denna förminskning ersättes af det städse växande antalet ångfartyg, hvilka sätta Finland i en direkt och snabb förbindelse icke blott med grannlanden, utan äfven med England, Frankrike, Spanien och Sydamerika.

Hvad beträffar handeln inom landet kan man på senare tid anteckna en betydlig förökning af handlande i landskommunerna.

De finska lagarne tillåta hvarje välfräjdad medborgare, som kan föra affärsbok, att drifva handel. Dessutom har en-hvar rätt att exportera produkterna af sina skogar, sin jord eller sin industri, och att importera varor, nödiga för sina egna eller sitt hus' behof.

3.

Kommunikationer.

Kommunikationerna hafva mycket förbättrats under de senaste åren till stor fromma för handeln och industrin.

Till följd af kusternas vidsträckthet är *navigationen* af omätlig betydelse för landet, ehuru väl den afbrytes om vintern eller inskränkes till en enda hamn, Hangö. Vi hafva redan omtalat handelsflottan. Men äfven transporten af passagerare har underlättats genom förvärfvandets af flere stora ångare, underhållande för moderata priser en regelbunden förbindelse med de i det föregående nämnda länderna. Till och med städerna Kuopio och Joensuu, belägna flere hundra kilometer från kusten, stå förmedels de vidsträckta vattendragen i landets inre och Saima kanal i direkt förbindelse med S:t Petersburg eller Lybeck.

Ett stort antal mindre, men mycket bekväma angfartyg betjäna regelbundet den pittoreska skärgården, som kantar kusterna, och förbinda med hvarandra alla de vid dessa belägna städerna.

Inrättandet af ett tjugotal kanaler har varit nog, för att af de otaliga sjösystemen i landet göra lika många kommunikationsleder, under sommar- och höstmånaderna lika lätt befarna som inbringande. Också plöja talrika ångbåtar regelbundet sjöarne i det inre. Den viktigaste af kanalerna är den nyss nämnda *Saima*-kanal (slutförd 1857), som förenar Saima vattenområdet med Finska viken, i hvilken den utmynnar nära Viborgs stad. Dess hela längd är 59,5 km., af hvilka

36 äro grädda genom jorden eller delvis sprängda genom klippan. Då Saima ligger 76 m. öfver hafsytan, har man nödgats förse kanalen med 28 slussar. *Pielisjärvi* kanal norr om Saima är äfven af stor betydelse.

Järnvägsnätet har en utsträckning af omkring 1,800 km. Med undantag af en sträcka på 33 km., ledande till Borgå, tillhör det staten. Senaste landtdag (1888) har voterat 520 km. nya linier. Den förnämsta linien går från Helsingfors via Viborg till S:t Petersburg. Vid Kervo station kommunicerar en gren med Borgå och vid Hyvinge en med Hangö. Från Riihimäki station går en linie i nordlig riktning till Tavastehus och Tammerfors. Vid Toijala emellan båda dessa städer belägna station vidtager en bana till Abo. Från Tammerfors fortsättes linien, den nordligaste järnväg i världen, till Uleåborg (65°). Vid Östermyra utsändes en gren till Vasa och vid Bennäs en till Jakobstad. Den genom Savolaks löpande banan vidtager vid Kouvola station på Petersburger linien och leder via S:t Michel till Kuopio. Dessa linier med ytterligare några sma utgreningar förbinda 15 städer, nämligen Helsingfors, Tavastehus, Tammerfors, Vasa, Jakobstad, Gamla Karleby, Uleaborg, Abo, Hangö, Ekenäs, Borgå, S:t Michel, Kuopio, Villmanstrand och Viborg.

Landsvägar finnas öfveralt i landet, utom i dess nordligaste delar, och befinna sig i allmänhet i godt stånd. Den gamla svenska skjutshallningen eller jordegarnes förpliktelse att på vissa stationer, gästgifverier, i medeltal belägna 15 km. från hvarandra, tillhandahålla de resande hästar och åkdon mot en viss fastställd afgift, är fortfarande bibehållen. Åkdonen äro föga bekväma ooh utgöras sommartid af tvåhjuliga kärror; hästarne af olika beskaffenhet.

Det finska *postväcket* är väl organiseradt. Finland tillhör världspostföreningen och har egna frimärken; enkelt porto inom landet är 20, på kort afstånd 10 penni, för utlandet 25 penni. Posten betjänar äfven de aflägsnaste trakter, ända upp till 70:de breddgraden.

Telegrafen tillhör ryska staten, som införde den elektriska telegrafen i Finland under Krimkriget (1853—1856). Järnvägstelegrafen tillhör dock finska staten. Alla städer, alla järnvägsstationer och en mängd industriella inrättningar ega telegrafbyrå. En undervattenkabel går från Nystad till Grisslehamn på Sveriges ostkust och en annan förenar Åland med fasta landet. Totallängden af telegraflinierna är för närvarande 4,460 km.

Tjugufem städer äro för närvarande försedda med *telefonnät* och många af dem sammanbundna med telefonledningar. Sålunda kan man utan möda samtala med hvarandra från Ekenäs till Björneborg. Flere telefoncentra finnas dessutom äfven på landet. Telefontrådarne representera numera en längd af 5,500 km.

4.

Penningeväsende och kredit.

Det kejserliga manifestet af den 4 April 1860 gaf Finland dess eget mynt, *mark*, hvars värde fastställdes till $\frac{1}{4}$ silfverrubel. Marken delas i 100 *penni*. I själfva verket antog Finland sålunda samma myntenhet som Frankrike. Erhållandet af ett eget, af den ryska kursens fallande och stigande oberoende mynt medförde för landet stor fördel.

Åren 1875 och 1876 inträffade emellertid ett plötsligt sjunkande i silfrets värde och ehuru Finland numera egde ett metalliskt mynt såsom enda lagliga betalningsmedel, såg det sig å nyo utsatt för alla de olägenheter och förluster, hvilka åtfölja ett till sitt värde växlande mynt. Man skyndade sig då genom antagandet af guldmyntfot att följa det af Tyskland och de Skandinaviska länderna gifna exemplet. Kejsaren-Storfursten aflät i detta ämne till landtdagen en proposition, som af denna antogs, och en ny myntlag promulgerades den 9 augusti 1877.

På grund af denna lag eger Finland sedan den 1 januari 1878 samma mynt, som det latinska myntförbundet, dock med den skilnad att det icke antog dubbel myntfot. Sedan dess har man präglat två slags guldmynt, det ena på 10, det andra på 20 mark.

Skiljemyntet består af silfvermynt à 2 och 1 mark samt 50 och 25 penni samt kopparmynt à 10, 5 och 1 penni.

Sasom förmedlare för *kreditoperationerna* stå i första rummet Finlands bank (se p. 87) och dessutom några andra inrättningar.

Finlands bank begynte sin värksamhet år 1811. Sedan 1867 står hon under ständernas tillsyn. Hvarje ordinarie landtdag väljer fyra fullmäktige (en för hvarje stånd) i och för utöfvande af inseende öfver bankens förvaltning och dessutom fyra revisorer för årlig granskning af denna. Förvaltningen är anförtrodd åt en direktion, hvilkens ordförande utses direkt af Kejsaren-Storfursten och två ledamöter, utnämnda af honom bland de af Senatens ekonomiedepartement enligt förslag af bankfullmäktige uppförda kandidaterna.

Denna banks hufvuduppgift är att upprätthålla stadga och säkerhet i landets penningeväsende samt att befordra och underlätta penningeomsättningen. Den är den enda i landet, som eger utgifva sedlar, att vid anfordran inlösas med i landet gällande guldmynt. Hela beloppet af dessa får med 30 millioner mark öfverstiga sammanlagda beloppet af bankens egande metalliska valuta, hvartill räknas ej blott bankens metalliska kassa jämte silfver, efter dess å världsmarknaden gällande pris, utan ock bankens ostridiga fordringar hos dess utrikes ombud samt värdet af banken tillhöriga obligationer och statspapper i utländskt mynt. Sedlarna skola inlösas vid anfordran.

I de fall den metalliska kassan skulle nedgå under tjugo millioner, är regeringen bemyndigad att i utlandet upptaga ett lån på högst tio millioner; lånets belopp ställes till bankens förfogande mot förbindelse att ansvara för återbetalningen inom stadgad tid. Banken eger filialer och kontor i elfva af Fin-

lands städer och i S:t Petersburg samt ombud i Paris, London, Frankfurt am Main, Berlin, Hamburg, Lübeck, Amsterdam, Antwerpen, Barcelona, Köpenhamn, Kristiania, Stockholm och Riga, på hvilka hon drager växlar och hvilkas förbindelser hon inlöser under vissa villkor.

Finlands banks sedlar utgöra det förnämsta betalningsmedlet i landet. Dessa sedlar på 5, 10, 20, 50, 100 och 500 mark åtnjuta full kredit och gå utan all tvångskurs. Beloppet af sedelcirkulationen har växlat under åren 1880 till 1888 mellan 39,967,869 mark och 48,817,987 mark.

De förnämsta enskilda bankerna äro *Föreningsbanken i Finland* i Helsingfors och *Nordiska Aktiebanken* i Viborg, hvilka båda hafva kontor och agentur i de flesta finska städer och talrika förbindelser med utlandet. *Vasa aktiebank* i Vasa har filialer i Helsingfors, Åbo, Kristinestad och Nykarleby samt ombud i Europas hufvudorter.

En kreditanstalt af annat slag är *Finlands hypoteksförening*, bestående af fastighetsegare och afsedd att genom utgifvande af obligationer för sina sinsemellan solidariskt ansvariga medlemmar möjliggöra upptagandet af hypotekslån, ställda på årlig afbetalning under lång tid.

5.

Finanser. Budget. Statsskuld.

Statsinkomsterna sönderfalla i följande kategorier: statens aktiva kapital, skatter, inkomster från särskilda publika förvaltningsgrenar och diverse inkomster.

De inkomster, som bilda *statens aktiva kapital*, utgöras af vinsten från kronans gods, skogar och fiskerier, räntorna på reservfonder, inkomsten från järnvägar och kanaler, Finlands Banks nettovinst. Kejsaren-Storfursten bestämmer öfver förvaltningen af statens egendom. Försäljning af kronogodsen får dock icke

ega rum utan ständernas bifall och samtycke. Förfogandet öfver inkomsterna från järnvägarne och de kanaler, hvilka bygts med af landtdagen beviljade fonder, äfvensom på en ringa del när öfver Finlands Banks nettovinst beror äfven på ständernas afgörande.

Skatterna äro permanenta, beviljade utan tidsbestämning, eller temporära, beviljade för en bestämd tid. Båda kunna vara direkta eller indirekta. Såsom redan förut sagts, kunna nya skatter lika litet påläggas som redan förhanden varande aflyftas eller på något sätt modifieras utan ständernas bifall. Tulltaxan utfärdas emellertid af regeringen ensam.

De direkta skatterna äro grundskatter, som utgå från hvarje jordebokslägenhet, personel skatt, utgående från hvarje person från 15 till 64 år, ett bidrag till domarenas aflöning, som betalas för hvarje rök i landskommunerna, samt skatt på apotekare och landthandlande. Summan af de direkta skatterna uppgå till 6,6 millioner mark, af hvilka grundskatten belöper sig till två tredjedelar.

Tullinkomsterna utgöra ungefär två tredjedelar af de indirekta skatternas belopp. Beträffande principerna, på hvilka det finska tullsystemet är fotadt, se p. 140.

De andra indirekta skatterna utgöras af skatt på brännvin, öl, tobak och spelkort. Stämpelskatten är af blandad natur. Alla dessa äro temporära. De beviljas af landtdagen för en eller flere finansperioder. Hvarje sådan period omfattar de år, hvilka följa näst efter det, under hvilket landtdagen är samlad, hvarvid medräknas äfven året för nästkommande landtdags sammankallande.

Inkomsterna från åtskilliga offentliga förvaltningsgrenar fastställas utan landtdagens medvärkan. De bestå af inkomsterna från postväcket, lots-, båk-, skol- och sjukhus-afgifter, tolags och sjöfarts-afgifter, lösen för domstolsutslag och pass m. m.

Statens budget sönderfaller i den ordinarie och den extraordinarie.

Den ordinarie budgeten omfattar statens egendom, de permanenta skatterna, inkomsterna från de offentliga inrättningarna och diverse inkomster. Dessa tillgångar tillsammans utgöra den allmänna statsfonden. Till denna budget, som fastställles af Kejsaren-Storfursten utan ständernas medvärkan, hänföres alla statens ordinarie utgifter: för styrelsen, förvaltningen och offentliga inrättningar, samt vidare en del tillfälliga utgifter.

De af landtdagen år 1863 beviljade anslag och skatter hafva gifvit upphof åt den extraordinarie budgeten. Denna budget, hvilken erhållit allt större och större betydelse, omfattar de inkomster, hvilka bero på landtdagens beslut: de temporära skatterna, inkomsterna från järnvägarne och Finlands Bank, äfvensom statslånen. Till denna budget hänföres de af landtdagen voterade utgifterna, antingen de äro tillfälliga, såsom kostnader för järnvägsbyggnader, eller utgöras för längre tid, såsom amorteringen på statsskulden.

Alla af styrelsen begärda anslag äro föremål för en särskild landtdagsproposition. Men samtidigt lämnas till ständerna en sammanfattning af alla dessa anslag och ett förslag beträffande de inkomster, hvilka borde till dem användas. Landtdagens finansutskott, som har att förbereda dessa ärenden, genom att taga kännedom om statsräkenskaperna, bör då granska huruvida finansernas tillstånd fordrar extraordinarie tillgångar. Alla fyra ståndens samstämmighet erfordras för beslut i budgetsfrågor. Om stånden hafva fattat skiljaktiga beslut i dessa ämnen, underställes ärendet ett stort finansutskott af 60 medlemmar: det anslag, som icke beviljas af två tredjedelar inom detta utskott afgifna röster, betraktas såsom afböjdt af landtdagen.

Landtdagens beslut beträffande budgeten underställas Kejsaren-Storfurstens stadfästelse och promulgeras af senaten. De tjäna såsom grund för uppgörandet af det årliga extraordinarie statsförslaget. På det ordinarie statsförslaget, som jämte det extraordinarie underställes regentens godkännande, kunna äfven tilläggsanslag uppföras.

Om föregående års ordinarie budget visar ett öfverskott,

ingår senaten i mars månad med framställning till Kejsaren-Storfursten om tillstånd till de tillfälliga utgifter, som ansetts nödvändiga; dessa få icke öfverstiga beloppet af öfverskottet och upptagas i det löpande årets räkenskaper.

Enligt 1889 ars budget steg totalbeloppet af inkomsterna till 46 millioner mark, nämligen från statens egendom till omkring 8 millioner, direkta skatter 6,6 m., indirekta 20 m., inkomster från offentliga inrättningar och diverse till 3,4 m.; behållningen från föregående perioder till omkr. 8 millioner. Af samtliga utgifter, hvilka utgjorde 39,5 millioner, åtgingo mer än 11 m. för styrelse och förvaltning; militären tog i anspråk 6,2 m., järnvägsbyggnader och offentliga arbeten omkring 6 m., offentlig undervisning 5,5 m., räntor och amortisering af statskulden 4,5 m., allmänna hälsovården 1,6 m., fängelseväsendet 1,1 million mark.

Statslån kunna icke upptagas utan ständernas bifall. Statskontoret handhar förvaltningen af statsskulden. Alla lån amorteras genom hvarje halft år skeende utlottning af obligationer.

Finlands skuld är jämförelsevis liten. Den steg i början af 1889 till omkring 68,5 millioner mark. Inrikes skulden utgöres af lån upptagna åren 1872, 1873, 1875 och 1880, för inlösning af donationsgodsens i Viborgs län. Dessa gods, hvilka staten inköpt och hvilka därefter undergått refning och skattläggning återförsäljas åt bönderna, som årligen afbetala sin skuld i små poster (se p. 128). Summan af dessa årliga afbetalningar är nära nog tillräcklig för betäckandet af annuiteterna på det för detta ändamål upptagna lånet och belöper sig till 8 miljoner mark (1889). Öfriga skulder, förutom det i Ryssland 1859 upptagna lånet, af hvilket i början af detta år återstod omkring 4,4 millioner mark, bestå af lån, negocierade till stor del i utlandet, i och för byggandet af nya järnvägs-linier. Summan af dessa skulder steg den 1 januari 1889 till omkring 56 millioner mark eller mindre än hälften af statsjärnvägarnes värde.

Sport.

Mer än de flesta andra länder är Finland ett sportens förlofvade land. Omfamnad af tvänne stora hafsarmar, rikt på forsar och hundratal kilometer sammanhängande sjöar, afbrutna ofta af djupa, ej sällan på villebråd öfverflödande skogar och vidsträckta ödemarker, förenar det hos sig på få undantag när alla de egenskaper, hvilka locka sportsmannen. Härtill kommer att dess nordliga läge medför tillfälle äfven till flere friska och hurtiga vintersporter.

Främst bör i detta hänseende framhållas *skidlöpningen*. I många landsorter äro såsom bekant skidorna de förnämsta fortskaffningsmedlen om vintern. Men denna skidlöpning har äfven utbildat sig till en särskild synnerligen framstående och omtyckt sportgren, som i hög grad idkas också af städernas invånare, särskildt deras ungdom, och i hvilken årliga täflingar föranstaltas. Skidlöpning har äfven införts bland öfningarna för den finska militären, hvilken däri vunnit vackra resultat. En god löpare tillryggalägger utan synnerlig svårighet 10 km. i timmen. Få nöjen kunna i sanning förliknas med detta ilsabba löpande längs de hvita, af skaran hårdnade snöfälten eller nedför höjder och backar, i hvilket fall ofta tämligen vådliga språng i luften förekomma.

Icke mindre omtyckt är *skridskosporten*, som i Finland vunnit en utomordentligt hög grad af utbildning. I alla städer finnas skridskoföreningar och för resten kunna redan bar-

nen, gossar som flickor, löpa skridsko öfver de blanka isfälten. Skridskoklubbens bana i Helsingfors är en af de största, som finnas, och de prestationer, som där årligen utföras, förtjäna mycket erkännande. Om än det s. k. världsrekordet i snabbåkning ännu icke blifvit fullt uttaget i Finland, hafva dock å andra sidan finska skridskoåkare till en hittills ouppnådd höjd utbildat figuråkning, därvid utvecklande en smidig elegans och konstnärlig finhet, hvilken bland annat vid senaste internationella skridskotäflan i Stockholm i början af detta år förskaffat den finska skridskosportens idkare första priset. Utländingen skulle helt visst beundra de präktiga polkamazurkor eller de kadriljer om flere tiotal par, hvilka de vackra vinteraftnarne i elektrisk belysning dansas på stålklädd fot af damer och herrar på Helsingfors skridskobanas finbonade salongs-golf.

En sporttäflan, hvilken likaså vanligen utöfvas om vintern på enkom inrättade banor på isen *), är *trafttäflingen*. Vi hafva förut framhållit den finska hästrasens förtjänster, hvilken oaktadt sin litenhet och föga smidiga samt mindre eleganta kroppsbyggnad, dock visat sig vara bland annat äfven en utmärkt trafvare, den främsta af alla oförädlade raser, hittills öfverträffad endast af amerikanska och ryska hästar. Träningen af kapplöpare är föga känd och dock hafva de finska hästarne presterat rekord, sådana som 5 m. 34 $\frac{1}{2}$ s., 5:38 $\frac{1}{2}$, 5:40, 5:42, o. s. v. på en bana af 3,206 meter. Snabbheten har tilltagit betydligt år för år, sedan de med statsmedel premierade täflingarna införts. Medan för 10 år tillbaka ingen finsk häst kunde tillryggalägga ofvannämnda distans på mindre än 6 m. 40 s., finnas nu inemot ett femtiotal, som gått samma distans under 6 m. Loppet är mycket lätt och andhämtningen synnerligen god. Också hafva finska trafvare blifvit allt mer eftersökta och vunnit pris äfven utom landet,

---

*) Tvänne sommarbanor efter amerikanskt mönster finnas, den ena vid Helsingfors, den andra vid Viborg.

till och med vid täflingar i Paris. Priset på bättre trafvare har stått till 1,500—3,000 mark på platsen.

Efter denna digression till en sportgren, som mera faller inom området för landets fyrbenta än tvåbenta invånare, vilja vi återgå till dessa senare. Äfven bland dem har i flere städer på senare år införts *kapplöpningar* med pristäflan (s. k. „*achillestäflingar*“ efter det grekiska pentatlon-mönstret), till hvilka deltagarena omsorgsfullt träna sig. Dessa äro vanligen medlemmar af någon *gymnastik-* eller *turn-förening*. Sådana finnas nämligen i nästan alla städer och utgöras till största delen af män från de bildade klasserna. Då gymnastiken är obligatorisk i skolorna, är det ej att undra öfver att turnsporten eger många idkare och kunnat uppvisa vackra resultat, hvilka belönats med bifall och prisbelöningar äfven på internationella täflingar.

Kapplöpning på *velociped* är en jämförelsevis ny sportsgren, likasom öfverhufvud hela velociped-sporten. Dennas utveckling hindras därigenom att vägarne i allmänhet, i synnerhet i det inre af landet, äro ganska backiga och icke tillräckligt hårda. Med undantag af de i Helsingfors och Åbo bildade velocipedklubbarne äro öfriga sådana inom landet tills vidare af föga betydighet. Velocipedturer höra dock till ordningen för dagen och utsträckas stundom ganska långt. Så t. ex. företogs för par år sedan en färd kring hela Botniska viken ned till Stockholm.

Mera utbildade, ja ofta i hög grad utvecklade äro de sportgrenar, i hvilka täflingar företagas i eller på det våta elementet, som ju i Finland kan sägas täfla med det torra.

Med kapplöpningarna kunna kappsimningarna jämföras. *Simkonsten* är allmänt utbredd, dock ganska litet bland allmogen, som äfven sommartid helst håller sig till sina varma badstugubad. Särskilda simskolor finnas med årliga uppvisningar.

Öfverallt, där vatten finnes i närheten, och detta är som känt fallet i de flesta trakter, är äfven kunskapen i *rodd* ut-

bredd inom alla klasser och kön; isynnerhet i insjöarna skjuta de långa smala batarne, förda af ett stort antal (stundom 18 par) årar, en anmärkningsvärd fart. Dock har rodden såsom egentlig sportgren ännu icke vunnit någon större betydelse i landet, ehuru visserligen roddklubbar bildats och kapprodder föranstaltats på åtskilliga orter.

På sista tiden har *kanotsporten* tillvunnit sig en stor uppmärksamhet och eger helt säkert en framtid för sig. Förande dessa små kanoter af oljemålad segelduk med sig kan man nämligen mångenstädes i det af vattendrag sönderskurna inre landet göra långväga färder åt olika håll, än följande vattenstråtarna åt, än bärande eller dragande den lätta farkosten med sig öfver de flerstädes helt smala näs, hvilka åtskilja olika stråtar och vattensystem. Sålunda kan man till och med passera hela landet från Botniska viken till Hvita hafvet och från Finska viken till Ishafvet.

Äldre anor har *segelsporten*, som i Finland vunnit en storartad spridning. Segelföreningar finnas i alla län, icke blott i städerna utefter kusten, men äfven på orter vid de stora sjöarne inne i landet. Årliga kappseglingar, äfven för allmogebåtar, föranstaltas af dem. Främst af alla står Nyländska jaktklubben i Helsingfors, till hvilken höra öfver 400 medlemmar och som till sin protektor eger H. K. H. Tronföljaren. Den räknar för närvarande en ganska vacker flottilj af cirka 60 farkoster och flere af dessa äro konstruerade af världens främsta mästare. I sin värjo eger den dyrbara pokaler, af hvilka en är öppen för täflan mellan Östersjöfolken, men har tills dato segerrikt bibehållits af klubben.

Men de finska vattnen erbjuda äfven i annat hänseende stort sportintresse. Isynnerhet är detta fallet med de stora älvarne i landets norra del.

Redan i och för sig äro de talrika, ofta storartade forsarne egnade att hos turisten väcka ett outplånligt intryck och en färd nedför dem skall helt säkert tilltala hans för äfventyrligheter fallna sportmannahåg. Dessa färder företagas i bå-

tar, hvilka styras af en edsvuren styrman. Båten är en 18—20 fot lång, smal och snibbig tingest, men så rank, att minsta rörelse bringar honom att gunga. Allt, båt och reling, de med vidjor fästade sneda och skedlika årarne, förefaller för oinvigda ögon ytterst bräckligt. Vid hvarje årtag skakas båten. Den edsvurne styrmannen står orörlig vid sin väldiga styråre. Utom honom skulle båten, inne bland de fräsande vågorna, kastas af och an som ett flarn. Det dånar rundt omkring, det knakar och brakar: vattnet stänker in. Roddarne ro allt hvad de förmå och båten skjuter fram med en otrolig fart. Men tyst och lugn står styrmannen med en ständigt strängt uppmärksam blick mätande vattenhvirflarne, för att upptäcka färrorna mellan de talrika stenarne på forsens botten. Det rifver och rycker i bräderna, båten tyckes stöna och vrida sig och forsens dån blir högre och högre. Men framåt bär det och utan synnerlig fara. Nedför en 10 km lång fors kan man sålunda fara på mindre än 20 minuter. Dessa forsfärder äro något säreget för Finland och bland det intressantaste det har att erbjuda utlåndingen. Dock må ingen företaga sig en sådan under annans, än en edsvuren styrmans ledning.

En annan dragningskraft utöfva de strida älfvarne på sportmännen genom det tillfälle de erbjuda till ypperligt *mete* af lax, forell, harr och sik samt nordligast äfven röding. Atskilliga engelsmän besöka sommartid dessa älfvar.

Finland erbjuder nämligen nästan öfverallt ett rikt fält för sportfiskaren; såsom sportfiske bedrifves här äfven *mete* af gädda och abborre. Tillstånd till *mete* erhålles nästan öfverallt, till lax*mete* dock vanligen endast emot betalning till fiskets egare eller arrendeinnehafvare. I norra delarna af landet eges nämligen det mesta laxfisket af kronan, som dock, i likhet med privata laxfiskeegare, under den tillåtna tiden vanligen utarrenderar fisket. (Se p. 133). Laxen i dessa nordliga älfvar uppnår stundom en storlek af 50 *℔*. Främst ryktbart är fisket i Uleå älf. Vid Vala är laxfisket synnerligen godt och afgiften för hela årssäsongen 10 mk. Hugade laxmetare vända sig lämp-

ligast till herr H. Renfors i Kajana, hvilken gifver tillståndsbiljetter för vissa delar af älven och dessutom är egare af ett fiskeriredskapsfabrik, hvars produkter täfla med de bästa i utlandet. Åtskilliga fiskeriklubbar hafva älven bildat sig i Finland samt lagt beslag på lax- och forell-fisket i några af dess älvar. De förnämsta äro «Harakka»-klubben vid Vuoksen, stiftad af engelsmän bosatte i S:t Petersburg, och Kalkis jakt- och fiske-klubb vid Kymmene älfs utflöde ur Päijänne sjö.

Längs kusten idkas af sportmannen nästan endast mete af aborre, gädda och id, hvilket älven kan erbjuda rätt stort nöje.

Jakten på sjöfogel om vår och höst erbjuder ganska mycken omväxling. Också kunde den nästan uteslutande af allmoge för förtjänstens skull bedrifna säljakten utbildas till en sportgren, hvilken genom de medföljande farorna och äfventyrligheterna kunde blifva af framstående intresse.

Finland är, såsom vi tidigare framhållit, öfver hufvud taget rikt på villebråd. Också eger jakten bland herremannaklassen en stor mängd hängifna vänner och några verkliga stormän.

Det mest lockande villebrådet utgöres naturligtvis af skogens konung, björnen. Ehuru förekommande spridd här och där älven i andra trakter af det inre landet, kan den dock numera sägas ega sitt egentliga hem å ömse sidor om rysk-finska gränsen, i östra och nordöstra Finlands ödsliga skogstrakter, och såsom bästa utgångspunkter för jakterna kunna där angifvas städerna Sordavala och Joensuu. Flertalet af de björnar, som skjutas i Nordkarelens skogar, äro dock antagligen icke där födda, utan invandrade från Ryssland. Nya invandringar ega ständigt rum, så att förradet på dessa björnar, som dessutom vanligen äro stora, tilltagsna och ganska ödeläggande för boskapshjordarne, synes vara nästan outtömligt. Tillgången är dock olika år ganska olika. De rätt höga skottpenningarne i förening med det intresse jägare af ståndspersonsklassen börjat egna björnjakten sporra vanligen allmoge-männen till spaningar efter den ludna skogsdroten. De söka

då att «ringa» honom, d. v. s. undersöka hvar han tagit sitt kvarter för vintern. När snö fallit och man upptäckt björnens spår, följer en person dem tills han med skäl kan tro att björnen tagit sitt tillhåll i grannskapet. Mannen lämnar därefter spåret och börjar göra en vidsträckt cirkel omkring den miss-tänkta delen af skogen. Lyckas han sluta cirkeln, utan att finna utspår af björnen, anser han säkert att denna finnes inom ringen. Ringens diameter öfverstiger sällan två km., men är oftast mycket liten; vid ringens uppgående fordras stor erfarenhet. Den salunda ringade björnen utbjudes vanligen åt intresserade sportsmän. Björnens ide inom ringen uppletas oftast med tillhjälp af björnhundar, starkt påminnande om den pomeranska spitsen. En krets af män ställer sig nu kring lyan, där björnen hvilar, hvarefter jägarne samlas och drifva honom upp samt skjuta honom vid utgången från boet. Ett vida intressantare och mera sportmässigt jaktsätt, som fordrar ej ringa grad af styrka och uthallighet, är dock att låta björnen få ett kortare försprång och därefter förfölja honom på skidor, en jakt, som ofta kan räcka dagatal. Betäckes dock snön af någorlunda fast skare, upphinner jägaren, som bäres af de lätt löpande skidorna, ganska hastigt björnen, hvilkens tyngd bryter igenom.

Fordom användes äfven om sommaren drifjakt på björn, vid hvilken en stor myckenhet folk var uppbådad. En del af folket var posteradt i en viss trakt af skogen och den andra delen genomgick i noggrann ordning all den mark, som ofta på flere tiotal kilometer i afstånd från den förstnämnda posteringen låg emellan båda. Såsom ofta nog resultatlöst har dock detta jaktsätt numera kommit ur modet, utom på några få ställen, där väl ordnade jaktföreningar finnas.

Såsom bekant kan björnjakten ofta vara förenad med lifsfara och icke så få jägare bära märken efter allvarliga nappatag med denna jätte, hvilken, såsom det heter, har »sex mäns styrka och två mäns slughet». Bland de gamla bönderna finnas dock de, hvilka mången gång gått bröstganges med det

fäderneärfda spjutet eller yxan mot den lurfvige besten och några hafva i sina dagar fält mer än hundra björnar.

Närmare uppgifter om björnjakten i Finland kunna säkert erhållas hos Finlands nu lefvande ryktbaraste björnjägare bland herremannaklassen, kaptenen B. Höök (Jyväskylä) och forstmästaren K. S. Hallberg (Joensuu & Eno).

Näst björnjakten skattas ur sportsynpunkt jakten på vildren högst. Äfven intager dennes bytesvärde första rummet näst efter björnens. Det är hufvudsakligen i lappmarkerna vildren året om förekommer i stora flockar. Dock anträffas sådana äfven öfverallt längs Finlands östra gräns ända ned till Ladoga. Renens förekomst i dessa sydliga trakter är dock mycket ojämn. Vanligen kommer den dit om hösten i stora skaror, hvilka sedan vartiden draga tillbaka långt upp till nord. Det är egentligen vintertid renen jagas och förföljes då på skidor samt skjutes uteslutande med kulgevär. Blott mindre flockar äro här stationära året om, men träffas om somrarna blott på stora öppna mossar, där det friska luftdraget något skyddar dem mot den denna årstid talrika renbrömsen.

Det svårast åtkomliga villebrådet är vargen, landets onekligen största skadedjur. Vargen förekommer sporadiskt och fläckvis öfver hela landet; dess antal har lyckligtvis under senaste år betydligt aftagit. Fordom användes mot denna klappeller drefjakt, ungefär sådan vi ofvan beskrifvit på tal om björnen, men med föga bättre resultat. Numera använder man ofta särskildt inöfvade, från Ryssland införskrifna vargjägare (lukascher), hvilka om vintern på tillbörligt afstånd «ringa» vargarne, som sedermera drifvas mot utställda skyttar. Men de bryta sig lätt igenom och förföljas nu på skidorna ej sällan flere dagar å rad. Denna förföljelse är ytterst ansträngande och den ifrige jägaren är stundom nödsakad att under loppet kasta af sig det ena plagget efter det andra, så att han slutligen utan mössa och i blotta skjortan och pantalongerna under omkring 25 à 30° köld uppnår den uttröttade vargen, — om denna

icke till sist vinner i uthallighet och tröttar jägaren själf eller lyckas dölja sig i otillgängliga snår.

Lodjurens antal synes på senare tiden ökats. Lojakten är högt värderad af både herremän och allmoge och bland den senare finnas flere synnerligen framstående lojägare.

Räjfakt är äfvenledes mycket värderad, men bedrifves nästan uteslutande af herremännen. Bönderna fanga räfvarne med «sax» eller giftkapslar, med hvilka de äfven traktera vargarne. Genom bristen på goda räfhundar har denna jakt dock icke fått den utsträckning, hvartill den rikliga tillgången på villebrådet borde berättiga densamma.

Däremot är harjakt med stöfware ytterst allmänt utbredd och omtyckt. Redan skolgossen gör i denna muntra och upplifvande jakt sina lärospån.

Jakten på skogsfågel utgör ett af jägarens främsta nöjen. Det första rummet intager tjäderjakten och rummet därnäst orrjakten. Tillgången på villebråd är riklig och jakten erbjuder särskildt intresse vintertiden på skidor i de nordligare och inre delarne af landet. Skytte för stående hund är jämförelsevis litet utbreddt. Orren skjutes mest för bulvan och på kryp för skällande hund. De ofantliga skaror, som bönderna sälja för export, äro däremot till allra största delen tagna i fällor och snaror, af hvilka mången bonde hvarje dag under sin «jakttid» kan hafva utsatta ända till par tusen, med mellanrum af 30—60 meter. I södra och mellersta delarne af landet idkas på sina ställen rapphönsskytte. Järpe skjutes mest i de östra och norra delarne för lockpipa utan hund och med fint lodgevär.

Jakten i Finland är icke fri. Hvarje jordegare har rätt att förbjuda sådan på sitt område; dock möter det vanligen icke stora svårigheter att utan all ersättning erhålla tillstånd därtill. Jakt af rofdjur är däremot, såsom förut nämnts, öfverallt och under alla årstider tillåten; vi hänvisa äfven här till de tidigare uppgifterna om den tid lagen stadgar förbud för jakt af matnyttigt eller af andra skäl fridlyst villebråd (se pag. 132).

Talrika jaktföreningar finnas i landet, hvilka bidraga att öfvervaka jaktvården.

Den som vill njuta af de nöjen, de så olikartade jakterna erbjuda i Finland och hvilken icke eger nödiga jaktredskap, kan i detta hänseende hänvisas till O. Lindebäck eller till Frisch et Tammelander, båda i Helsingfors, hvilka i sina sportmagasin kunna gå tillhanda med gevär och ammunition, äfvensom med allahanda andra sportstillbehör, från billigaste till dyraste slag.

Slutligen må nämnas att Finland eger ett särskildt sportorgan, tidningen »Sporten» (Red.: hr A. Hintze), som utkommer i Helsingfors en gang i månaden och innehåller artiklar och uppsatser inom sportens alla grenar.

Såsom en synnerligen lämplig och angenäm reserut för utländske sportsmän, hvilka för fiske eller skytte vilja begifva sig till landets nordliga delar, vilja vi rekommendera vägen från Åbo, Helsingfors eller Petersburg med bantåg till Willmanstrand, därifrån med ångbåt till Kuopio och Iisalmi, hvarifrån skjuts tages till Kajana enligt ackord (gästgifverihästar böra hälst undvikas!). På denna färd är turisten i tillfälle icke blott att se en stor del af Finlands vackraste näjder, utan äfven att, om han så vill, stanna vid åtskilliga fiskrika forsar (t. ex. *Varkaus* och *Konnus*, där tillstånd erhålles till utmärkt forell och insjölaxfiske). Från Kajana fortsättes färden nedför den ännu fors- och fiskrikare Uleå älf till Uleåborg, hvarefter ångbåtsförbindelse med utlandet åter vidtager.

Lusten för färder inom landet har år för år allt mer tilltagit, isynnerhet bland dess ungdom af de bildade klasserna. Redan skolelever företaga sålunda numera ofta under ferierna långa marscher, ledda af sina lärare eller lärarinnor. En turistförening, som räknar öfver 1,800 medlemmar, har bildat sig för ett par tre år sedan. Genom uppresande af utsiktstorn på anmärkningsvärda ställen, anställande af talrika ombudsmän i landsorten, som bistå de resande, och utgifvandet af en serie reseruter har föreningen gjort sig förtjänt af den reslystna all-

mänhetens erkänsla. Med ledning af dessa ruter finner man numera lätt vägen till Finlands många sevärdheter.

Utländingen bör ej försumma att göra deras bekantskap, ty eger Finlands natur icke att uppvisa vyer, storslagna som Norges, så fångslar hon dock med ett eget, drömmande äkta nordiskt vemodsfyllt behag, som alltid måste utöfva sin trollekraft på ett mottagligt sinne.

Och en resa i eget land bör ingen finne försumma, om han blott kan företaga en sådan. Den skall stärka hos honom kärleken till detta hans land och folk och särskildt bidraga att frigöra honom från en knut- eller provinspatriotism, som kanske annars lätt nog hos oss vill slå rot, men ingenstädes är så fördärfelig som hos ett litet folk, sådant som vårt.

Rättelse.

Pag. 77 sista raden bör tilläggas: Borgå.

<i>Aarasaksa</i>	18.	Badstuga , finsk	55.
<i>Adlercreutz, Karl J.</i>	85.	<i>Barösund</i>	7.
administrativa myndigheter .	97.	<i>Becker, A. v.</i>	126.
" centrala	97.	befolkning, Finlands	47.
" lokala	98.	" finska talande	49.
<i>Adolf Fredrik af Holstein-</i>		" inre Finlands	30.
<i>Gottorp</i>	83.	" Lappmarkens	15.
afdelningar, student.	112.	" nordösterbottnisk	53.
<i>Agricola, Mikael.</i>	78, 114.	" norra Österbottens	
<i>Ahlqvist, A. E.</i>	120, 122.	finska	52.
<i>Aho, J.</i>	123.	befolkning, svenska talande .	48.
<i>Ailigas</i>	14, 15.	" sydfinska skärgår-	
<i>aitat</i>	56.	dens	34.
<i>Alexander I</i>	85.	befolkning, Åland	34.
<i>Alexander II</i>	89.	" Österbottens	21.
<i>Alexander III</i>	91.	<i>Berg, G. A.</i>	122.
<i>Andstens fajance fabrik</i> . . .	136.	<i>Berndtson, Fr.</i>	119.
Anjalaförbundet	84.	<i>Berndtson, G.</i>	126.
<i>Arabia porslinsfabrik</i>	136.	bildade klassen	72.
arbetare, antal industri-	140.	bildhuggarkonst	126.
areal, besådd	129.	<i>Birger Jarl</i>	76.
" Finlands	15.	biskops stift	103.
" insjöarnes och flodernas	8.	<i>Björneborg.</i>	29, 78, 134.
" moras' och sumpmar-		Björneborgs mek. värkst. . .	135.
kers	8.	björnjakt	155.
areal, skogbeväxt	133.	bodar	56.
arkitektur	125.	<i>Bogskärs fyr</i>	37.
arméorganisation	105.	<i>Bomans snickeri</i>	137.
<i>Arppe, A. E.</i>	124.	bomulls spinnerier	137.
<i>Arvidsson A. I.</i>	116.	bondeståndet	101.
<i>Aspelin J. R.</i>	125.	bondgård, finsk	56.
<i>Ateneum</i>	126.	" åländsk	67.
<i>Aura å</i>	31.	boningar	53.

<i>Bonsdorff, P. A. v.</i>	124.	<i>Creutz, G. Ph.</i>	115.
borgareståndet	101.	<i>Crichton et C:o</i>	135.
borgmästare	97.	<i>Cronstedt, Karl Olof</i>	85
<i>Borgström et C:o</i>	139.	<i>Cygnæus, Fr.</i>	118.
<i>Borgå</i>	32.	<i>Cygnæus, Uno</i>	108.
" biskopssäte	83.	<i>Dahlsbruk</i>	135.
" landtdagen i	86.	<i>Dahlström, A. H.</i>	125.
boskapsprodukter, export af .	130.	<i>Dammert, A. J. N.</i>	119.
boskapsskötsel	57, 130.	dans	60.
boskapsskötsel, inre Finlands	23.	<i>Degerby</i>	83.
<i>Brahe, Per</i>	81.	dissenterlag, 1889 ars	91.
<i>Brahestad</i>	20, 81.	dissenters	107
<i>Breitenfeld</i>	80.	djurlif, Lapplands	12.
bronsålder	74.	" Ålands	34.
<i>Brändö</i>	7.	domkapitel	103, 108.
bränvin, import af	138.	domsagor	97.
bränvinsbränning	138.	donationsgods	82, 90, 128.
<i>bröder Åström</i>	138.	dräkt, männens	58.
bröllopsportar	68.	" kvinnornas	58.
budget	147.	dryckenskap	60.
" 1889 års	149.	<i>Döbeln, G. v.</i>	85.
" för högre skolor	110.	<i>Edelfelt, A.</i>	126.
" för primär undervis-		<i>Egentliga Finland</i>	30.
ning	110.	<i>Ehrensward, Augustin</i> . . .	31.
budget, universitetets	113.	<i>Ehrström, F. A.</i>	127.
<i>Buxhoeuden, greffe</i>	86.	<i>Ekenäs</i>	32.
byggnadsförhållanden, olik-		<i>Ekman, R. V.</i>	126.
artade	56.	Ekonomie-departement, sena-	
bärgshandtering	134.	tens	93, 98.
bärgsplatån, finska	6.	elementarskolor	110.
bärväxter	46.	<i>Elisabet</i>	83.
<i>Cajander, P. E.</i>	122.	emigration	48.
<i>Calonius, M.</i>	116.	<i>Engel, K. L.</i>	125.
<i>Canth, M.</i>	123.	<i>Eno</i>	137.
<i>Castrén, M. A.</i>	120.	<i>Enontekis</i>	42.
censur	105.	<i>Erik IX den helige</i>	75.
chef, truppernas	106.	<i>Erik XIV</i>	79.
<i>Chievitz, C. T. P.</i>	125.	<i>Erkko, J. H.</i>	122.
<i>Choræus, M.</i>	115.	<i>Estlander, K. G.</i>	125.
<i>Chydenius, A.</i>	115.	export	140.
<i>Collan, K.</i>	120, 127.	" af boskapsprodukter .	130.

export af granit	136.	fiske i Lappmarken	13.
” af hästar	131.	” insjö	133.
” af papper	137.	” i <i>Pielisjärvi</i>	29.
” af smör	130.	” i <i>Saima</i>	29.
” af spanmål	129.	” lax och sik	133.
” af trävaror	134.	” strömmings	132.
” af villebrad	132.	Fjällappar	16.
” af väfnadsprodukter	138.	<i>Fleming, Klas</i>	79.
fabriker, kemiska	138.	floder	8.
fabriker för näringsämnen	138.	folkdiktningen, finska	120.
fajance fabriker	136.	folkkaraktär	72.
fartyg antal finska	141.	folkmängd, Helsingfors’	47.
Fauna et Flora Fenn., Societ.		” Kemis	47.
pro	124.	” städernas	47.
fennomoner	122.	” Tammerfors’	48.
festligheter	60.	” Uleåborgs	48.
finanser	146.	” Wiborgs	48.
finansutskott ständernas	148.	” Åbos	48.
Finland	72.	folksagor, finska	64, 120.
Finland storfurstendöme	79.	folksagor, svenska	66.
Finlands bank	145.	folkskoleelever, antal	110.
Finland, förenadt med Ryss-		folkskoleseminarium, <i>Nykar-</i>	
land	92.	leby	20.
Finlands geografi, Sällsk. för	124.	folkskoleseminarium, <i>Jyväs-</i>	
Finlands hypoteksförening	146.	kylä	28.
” <i>Finsk Tidskrift</i> “	26.	folkskoleundervisning	108.
Finska handarbetets vänner	139.	folkskolor, antal	109.
Finska språket	65.	folksånger, svenska	66.
” arbetet på 116, 119.		” finska	61.
finska språkets rättighetet	91.	folktäthet	47.
finskt inflytande	71.	Folkupplysningssällskap	124.
finskt medborgarskap	92.	Fornminnesföreningen	124.
Finsk ugriska sällskapet	124.	<i>Forskål, P.</i>	115.
finsmidesvärkstäder	135.	forsfärder	153.
flskarebefolkning	70.	<i>Forssa</i>	137.
fiskarelappar	13, 16.	forststyrelsen	98.
<i>Fiskars</i>	135.	<i>Franzén, F. M.</i>	115.
fiske	57, 132.	<i>Fredrik af Hessen</i>	83.
” hafs	34.	Fredrikshall	82.
” i <i>Haukivesi</i>	29.	<i>Fredrikshamn</i>	33, 81, 92.
” i inre Finland	29.	Fredrikshamn, fredslutet i	87.
		<i>Frenckell & Son</i>	137.

<i>Frese, J.</i>	114.	<i>Gustaf II Adolf</i>	80.
frimärken	92.	<i>Gustaf III.</i>	83.
<i>Frisch et Tamelander.</i> . . .	159.	<i>Gustaf IV Adolf</i>	84.
fyr, Bogskärs	37.	guvernörer	98.
fyr, Hangö	37.	gymnastikföreningar	152.
fysiska beskaflenhet, Finlands	8.	gåtor, finska	65, 120.
fångvårdsstyrelsen	97.	<i>Haapakoski</i>	135.
föda, finska bondens	59.	<i>Haaparanda</i>	18.
föreningar, vetenskapliga . .	124.	hafsfiske	36.
föreningar, sång- o. musik- .	127.	hafslif	36.
Föreningsbanken i Finland .	146.	handel	140.
förenings och säkerhetsakten		handelsinstitut, <i>Brahestad</i> .	20.
af år 1789	89.	handelsrättigheter	141.
församlingar (ecclcs.)	103.	<i>Hangö</i>	146.
„ grek. kat.	103.	<i>Hangö fyr</i>	87.
förvaltning, kommunernas .	98.	<i>Hangöudd</i>	39.
<i>Gadd, P. A.</i>	114.	handtvärk	139.
<i>Gadolin, J.</i>	124.	handtvärksskolor	113.
<i>Galitzin, furst</i>	82.	harjakt	158.
<i>Gamla Karleby</i>	20, 81.	<i>Haukivesi, fiskeri i</i>	29.
garfverier	138.	<i>Heimberger, R.</i>	137.
generalguvernör	94.	<i>Heinola</i>	28, 89.
generaltulldirektionen	97.	<i>helavalkeet</i>	60.
geografiska föreningen	124.	<i>Helsingfors.</i>	31, 79.
<i>Gezelius d. äldre</i>	82.	„ hufvudstad	89.
<i>Gezelius d. y.</i>	82, 108.	„ flyttadt	81.
glasindustri	136.	<i>Henrik, biskop</i>	79.
Golfströmmen	39.	<i>Hertzberg, R.</i>	123.
grafisk industri	137.	<i>Hintze, A.</i>	159.
granit	136.	historia	74.
<i>Granit, aktiebolaget</i>	136.	historiska samfundet	124.
grekisk-katoliker antal	107.	<i>Hogland</i>	136.
grufvor	135.	<i>Holmberg, W.</i>	126.
grundlag, stiftning o. ändring		hofrätter	97.
af	102.	hvassbuk	132.
gränser, Finlands	5.	hufvudnäringar, hedniska fin-	
gränsförändring 1811	88.	narnes	75.
guldmyntfot	144.	<i>Hultman, F.</i>	139.
guldsmidsindustri	135.	hypoteksförening, Finlands .	146.
guldvaserier	134.	<i>Håkan Magnusson</i>	76.
<i>Gustaf I Wasa</i>	78.	<i>Hällström, G. G.</i>	124.

härad	98.	<i>Ivalo</i>	134.
häradshöfding	97.	<i>Ivalojoki</i>	15.
hästar, export af	131.		
häst, finsk	131.	<i>Jakobstad</i>	20.
<i>Höijer, T.</i>	123.	jakt	132, 155.
höjning, kusternas	8.	„ förbjuden	132.
höst	42.	jaktföreningar	159.
<i>Höytiäinen</i>	9.	jakt, i inre Finland	29.
		„ i Lappmarken	13.
<i>Iisalmi</i>	27.	<i>Janson, K. E.</i>	126.
<i>Iitala</i> glasbruk	136.	<i>Johan III</i>	19.
<i>Ikalis</i>	28.	<i>Joensuu</i>	89.
<i>Imatra</i>	9, 26.	jordbruk	129.
import	141.	„ finnarnes	56.
import af väfnadsprod.	138.	„ i Österbotten	24.
<i>Inäri</i>	8, 12.	jordbruksskolor	113.
<i>Inarijoki</i>	14.	jordegare	128.
<i>Inari</i> Lappmark	14.	judar	29.
<i>Inari sjö</i>	15.	Juridiska föreningen	124.
industri, glas-	136.	justitiedepartement, senatens	
„ grafisk	137.		93, 94, 103.
„ inre Finlands	28.	<i>Jyväskylä</i>	28, 89.
„ läder-	138.	<i>Jyväskylä</i> , folkskolesemina-	
„ pappers	137.	rium	28.
industriskolor	113.	järnbruk	135.
industri, sten- o. lerjords-	136.	järnhandtering	134.
industristyrelsen	98.	järnvaror, import af	135.
industri, textil	137.	järnvägsanläggningar	89.
„ trä	136.	järnvägsnätet	143.
initiativ, lagstiftnings	100.	järnvägsstyrelsen	97.
<i>Inre Finland</i>	21.	järnålder	74.
„ „ befolkning i	30.		
„ „ boskapsskötsel	23.	<i>Kadettkårer</i>	113.
„ „ fiske i	29.	<i>Kajana</i>	17, 19, 31.
„ „ industri i	28.	Kajana slott	79.
„ „ jakt i	29.	<i>Kalevala</i>	63, 120.
inre Finlands natur	21.	<i>kalja</i>	59.
inre Finlands vattensystem	25.	kalk	136.
inre Finland, åkerbruk i	23.	<i>Kallavesi</i>	27.
institut, medicinska	112.	<i>Kallio</i>	122.
isförhållanden	40.	<i>Kalm, P.</i>	114.
isperiod	7.	kanaler	142.

<i>Kangasala</i>	10, 29.	konstföreningen, finska	125.
kanotsport	153.	konstindustri	126.
<i>kantele</i>	62.	konstindustriskolor	139.
<i>Kant letar</i>	62, 220.	konstitution	93.
kapplöpningar	151.	konstmuseer	127.
kappseglingar	36.	koppar	134.
<i>Karelen</i>	21.	<i>Korhonen, P.</i>	122.
karelare	51.	<i>Korsholm</i>	77.
<i>Karl IX.</i>	79.	<i>kota</i>	53.
<i>Karl X Gustaf</i>	80.	Kotikielen seura	124.
<i>Karl XI.</i>	81.	<i>Kotka.</i>	28, 33, 134.
<i>Karl XII</i>	82.	kreditoperationer	145.
Kaskö	20, 84.	kuiget, orientaliska	89.
<i>Kastellholm</i>	77.	„ stora nordiska	82.
<i>Katarina II</i>	84.	„ stora ryska	78.
<i>Keitele</i>	27.	krigsråd	97.
<i>Kejsaråsen</i>	10.	<i>Kristian II Tyrann</i>	78.
<i>Kemi</i>	18.	<i>Kristina.</i>	82.
<i>Kemijoki</i>	18.	<i>Kristinestad</i>	20, 81.
kemiska fabriken	138.	<i>Krohn, J. L.</i>	122.
<i>Kemi älf</i>	17.	kronoskogar	79, 134.
Kemi älf, laxfangst n i	19.	<i>Kulovesi</i>	28.
<i>Keräjä t</i>	75.	kulturstandpunkt, hedniska	
<i>Kexholm.</i>	26, 82.	finnarnes	75.
Kexholms län	80.	<i>Kumo, laxfiske i.</i>	29.
<i>Kihlakunta.</i>	75.	<i>Kumo älf</i>	29.
<i>Kimito</i>	136.	<i>Kuopio</i>	27, 84.
<i>Kittilä</i>	14, 16.	Kuopio stift	89.
<i>Kivi</i>	123.	kusternas höjning	8.
<i>klimat</i>	39.	<i>Kuusamo</i>	17.
klimat, kusttrakternas	40.	<i>Kuusankoski</i>	137.
klubbekriget	79.	kvartettsang	127.
klädesfabriker	138.	kvinnöemancipation	111.
knifgördel	58.	Kvinnoförening, Finsk	111.
<i>Kokko</i>	60.	<i>Kymmene</i>	137.
<i>Kokomäenjoki.</i>	29.	<i>Kymmene, laxfiske</i>	29.
komité för finska ärenden	89, 96.	<i>Kymmene älf</i>	27.
kommunikationer	142.	Kyrkolag 1868 ars	91.
kompositörer	127.	kyrkomöte	103.
<i>kommun.</i>	159.	kyrkoråd	103.
konst	59, 125.	kyrkostämma	103.
konstflitsförening	139.	<i>Kyrkoåsen</i>	10.

<i>Kyrö</i>	20.	lingvistik, finsk	20.
<i>Kyröskoski</i>	26, 28, 137.	linnespinneri	138.
Kökars, kloster på	77.	literatur	113.
		literatur, dramatisk	129.
Laboratorier, universitets	119.	Literatursällskapet, finska	119, 123.
<i>Ladoga</i>	26, 38.	<i>Littois</i>	138.
„ navigation på	38.	lojakt	158.
<i>Lagerborg, R.</i>	121.	<i>Lojo sjö</i>	31.
lagskipning	96.	<i>Lovisa</i>	32, 83.
lagstiftande makten	93.	lotsstyrelsen	97.
lagstiftning	99.	<i>Lundqvist</i>	138.
„ kyrklig	102.	luteraner, antal	107.
<i>Lagus, J. J. W.</i>	123.	Lützensen	80.
<i>Lagus. V. G.</i>	119.	lyceer	110.
landsvägar	143.	läderindustri	138.
landbruksinstitut	113.	Läkaresällskapet	124.
landtdag	101.	län	84, 98.
landtdag, 1863 års	90.	läneresidens	98.
landtdag, 1867 års	9.	länsmansdistrikt	98.
landtdagsordning 1869 års	0.	<i>Lönnrot, E.</i>	120.
landthandel	141.	<i>Maanselkä</i>	17.
landtmästeristyrelsen	97.	magistrat	98.
lappar	49, 74.	<i>Magni, Olaus.</i>	77.
Lappmarken	11.	<i>Malmström, K. R.</i>	119.
„ resa i	13.	<i>Mariehamn.</i>	34.
„ jakt o. fiske i	13.	marmor	136.
<i>Lappo, seger vid</i>	85.	medborgarrätt	104.
<i>Lauraeus, d.</i>	126.	medeltemperatur, Hangöudds	39.
lax	133.	medeltemperatur, Helsingfors'	12, 39.
laxfiske, i <i>Kumo</i>	29.	medeltemperatur, Inari Lappmarks	16, 39.
„ i <i>Kymmene</i>	29.	medeltemperatur, i <i>Torneå</i>	12.
„ i <i>Vuoksen</i>	29.	„ i <i>Utsjoki</i>	16.
„ i Kemi älf	19.	„ Ålands	39.
„ kring <i>Taipale</i>	29.	medicinalstyrelsen	97.
Lech	80.	mejeriskolor	113, 130.
Leipzig	80.	mekaniska värkstäder	135.
<i>Leistenius, J. G.</i>	119.	<i>mekko</i>	58.
<i>Limingo</i>	20.	<i>memma</i>	60.
<i>Lindebäck, O.</i>	159.	mete	154.
<i>Lindelöf, L. L.</i>	124.		
<i>Lindh, A. Th.</i>	119.		
<i>Lindholm, B.</i>	426.		

midsommarstänger	68.	<i>Nikolai I</i>	89.
militära ärenden	95.	<i>Nikolaistad</i>	20.
ministerstatssekreterare	89, 95.	njutningsmedel	59.
mobilisering, arméns	106.	<i>Nokia</i>	28, 137.
muikka	29.	<i>Norby, Severin</i>	78.
<i>Munsterhjelm, Hj.</i>	126.	<i>Nordenskiöld, N. A. E.</i>	125.
<i>Muntra Musikanter</i>	127.	<i>Nordenskiöld, N. G.</i>	124.
museer, universitetets	112.	nordgräns, tränas	45.
Musik	61, 127.	Nordiska aktiebanken	146.
Mygg, lappsk	13.	<i>Nordmann, A. v.</i>	124.
<i>Myllykoski-Vallinkoski</i>	26.	<i>Nordström, W.</i>	119.
myndigheter, administrativa	97.	<i>Notsjö glasbruk</i>	136.
mynt	144.	<i>Numbers, H. v.</i>	119.
myntlag af 1877	90.	<i>Nuorunen</i>	17.
myntreform	90, 144.	<i>Nykarleby</i>	20, 81.
maleri	126.	<i>Nykarleby, folkskolesemina-</i>	
<i>Mänttä</i>	137.	rium	20.
<i>Mäntyharju</i>	10.	nykterhetsföreningar	113.
<i>Möhkö</i>	135.	nykterhetsrörelser	60.
mönster, finska	58.	<i>Nyland</i>	30.
mört	29.	<i>Nylander, W.</i>	124.
<i>Napoleon I.</i>	85.	<i>Nyslott</i>	27, 78, 81, 83.
<i>Narva, seger vid</i>	82.	<i>Nystad</i>	32, 81.
nationaldräkter	58.	<i>Nystad, freden i</i>	82.
nationalitet, främmande	49.	<i>Nådendal</i>	32, 78.
nattfroster	44.	<i>Nådendal, kloster i</i>	77.
natur, inre Finlands	21.	näfverindustri	59.
” och utseende, Finlands	5.	näringar	128, 130.
” Södra Finlands	30.	<i>Näsijärvi</i>	28.
” Österbottens	20.	<i>Nöteborg, freden i</i>	76.
naturell, bildade klassens	72.	Odlingsgräns, sädesväxternas	45.
” karelarens	51.	<i>Oksanen</i>	122.
” svenska allmogens	66.	<i>Olkiyoki, konventionen vid</i>	85.
” tavastens	50.	<i>Olofsborg</i>	27, 78.
” åländingens	69.	<i>Oravais, nederlaget vid</i>	85.
navigation	142.	ordspråk, finska	65, 120.
navigationsskolor	113.	” svenska	66.
navigation, på Ladoga	38.	organisation, kyrklig	102.
” på Östersjön	37.	ornamentssnickeri	137.
nederbörd	44.	<i>Osberg</i>	135.
<i>Nervander, J. J.</i>	119.	<i>Oulunjoki</i>	18.

<i>Oulunjärvi</i>	19.	<i>Pyhäjärvi</i>	28.
<i>Ounastunturi</i>	14.	<i>Pyhäselkä</i>	9.
<i>Pacius, Fr.</i>	127.	<i>Pytterlaks</i>	136.
<i>Pallastunturi</i>	14.	<i>Päijänne</i>	8, 27.
pappersbruk	137.	<i>Päivärinta, P.</i>	123.
pappersindustri	137.	<i>Pöllyvaara</i>	18.
<i>Pargas</i>	35, 136.	pörte	53.
<i>patalakki</i>	58.	<i>Quanten, E. v.</i>	119.
pedagogiska föreningen	124.	<i>Raseborg</i>	33, 77.
<i>Peldoivi</i>	15.	<i>Raumo</i>	78, 82.
petition, landtdags	100.	Raumo, kloster i	77.
<i>Petræus, E.</i>	114.	Reformationsvärbet	78.
<i>pieksut</i>	58.	Regeringsformen af år 1772.	84.
<i>Pielavesi</i>	27.	regeringskonselj	87.
<i>Pielisjärvi</i>	8.	<i>Rein G.</i>	124.
<i>Pielisjärvi</i> , fiske i	29.	<i>Reijonen, J.</i>	123.
<i>Pielisjärvi</i> kanal	143.	religion	107.
<i>pirtti</i>	53.	religiösa högtider	60.
<i>Pitkäranta</i>	134.	<i>Renfors, H.</i>	138.
<i>pitäjä</i>	75.	resa i Lappmarken	13.
pjäksor	58.	reserv	106.
plenum, senatens	94.	<i>Rettig et Co</i>	139.
poesi	61.	ridderskap o. adel	101.
poliskammare	98.	riksdagsordnig af år 1617	81.
polytekniska institutet	113.	rior	50, 129.
porslinsfabriker	136.	rofdjur	131.
<i>Porthan, H. G.</i>	115.	roddsport	152.
portertillvärkning	139.	<i>Rud, Otto</i>	78.
<i>Posse, Knut</i>	78.	<i>Rudbeck, *E.</i>	120.
poststyrelsen	97.	<i>Runeberg, Fredrika</i>	119.
postvärket	143.	<i>Runeberg, J. L.</i>	117.
press, politisk	121.	<i>Runeberg, W.</i>	126.
pressfrihet	105.	runor	62.
privilegier	104.	<i>Runsala</i>	31.
<i>prokurator</i>	95.	<i>Ruskeala</i>	136.
prosterier	103.	<i>ryijyt</i>	58.
prästabåndet	101.	ryor	58.
<i>Puijockacke</i>	27.	ryssar	49.
pulkor	12.	Ryssland, föreningen med	85.
<i>Punkaharju</i>	10, 26.	Ryssland, handel med	140.
<i>Puruvesi</i>	10, 26.		

radmän	97.	skeppsbyggei	139.
räffjakt	158.	Skeppsdockans mek. verkst. .	135.
rättigheter, medborgerliga .	104.	skeppsfart	35.
rättsskipning, administrativ .	98.	skidlöpning	150.
rösträtt, kommunal	98.	<i>Skift t</i>	7.
<i>Saarijärvi</i>	27.	skogsfagel, jakt pa	158.
<i>sahti</i>	60.	skogshushallning	133.
<i>Saima</i>	8, 25.	skogsinstitut	113.
<i>Saima</i> , fiske i	29.	skogvaktarskola	113.
<i>Saima kanal</i>	26, 89, 192.	skolordningar	108.
samhällsskick, hedniska fin-		skolor, elementar	110.
narnes	75.	" konstindustri	139.
samskolor	110.	" praktiska	113.
samvetsfrihet	105.	" privata	110.
<i>Sandels, J.</i>	85.	" ryska	110.
sandsten	136.	" sam-	110.
<i>Satakunta</i>	21.	skolväsendet, öfverstyrelsen	
sauna	55.	för	98, 108.
<i>Savolaks</i>	21.	skolalder	109.
savolaksare	52.	skoplagg	58.
scen, finskspråkig	122.	skridskosport, ...	150.
<i>Schantz, F. v.</i>	127.	skärgård	7, 36.
<i>Schauman F. A.</i>	124.	slöjdundervisning	139.
segelsport	36, 153.	smide	135.
seminarier, folkskolelärare .	109.	smör, export af	136.
senaten kejserliga	83, 93.	<i>Snellman, J. W.</i>	121.
<i>Sideby</i>	19.	sockerbruk	138.
<i>Sigismund</i>	79.	<i>Sodankylä</i>	14, 16.
<i>Siikajoki</i>	85.	sommar	42.
sik	133.	Sordavala	38, 82.
sik, Kumo	29.	<i>Sotkamo</i>	17, 19.
siklöja	29.	spanmal, export af	129.
silfver	134.	sport	150.
simkonst	152.	„Sporten“, tidningen	159.
<i>Sinebrychoff, P.</i>	139.	sportmagasiner	159.
<i>Sjöblom, garfveri</i>	138.	sprak, officiella	88.
sjöfart	141.	<i>Sprengtporten, G. M.</i>	84.
sjöfageljakt	155.	<i>S:t Michel</i>	27, 89.
<i>Sjöstrand, C. E.</i>	126.	stadsinvånare, svenska ta-	
<i>Sjöström, F. A.</i>	125.	lande	49.
skatter	147.	statistiska centralbyrån . . .	124.
		statshushållning	100.

statsinkomster	146.	söndagsskolor	113.
statsskuld	149.		
<i>Stenberg et Söner</i>	135.	<i>Taipale</i> , laxfiske kring	29.
<i>Stenbäck, L. J.</i>	119.	<i>Taivaskero</i>	14.
sten o. lerjords industri	136.	<i>Takanen, J.</i>	126.
stensliperier	136.	<i>talkoo</i>	57.
<i>Stenvall, A.</i>	123.	<i>Tammerfors</i> 28, 84, 85, 137, 138, 139.	
stenalder	74.	<i>Tammerkoski</i>	28.
<i>Stiernkors, Magnus III</i>	77.	<i>Tavast, Magnus Olai</i>	77.
<i>Stolbova</i> , freden i	80.	<i>Tavastehus</i>	29, 81.
stora ofreden	82.	<i>Tavastehus slott</i>	76.
strafflag (1888	91.	tavaster	50.
<i>Strengberg et C:o</i>	139.	<i>Tavastland</i>	21.
strömming	132.	<i>Tavaststjerna, K. A.</i>	123.
studentafdelningar	112.	telefon	144.
studenter, antal	112.	telegraf	144.
studentkaren	112.	<i>Tengström, J.</i>	116.
styrelse	93.	<i>Tenojoki</i>	14.
städernas folkmängd	47.	<i>Tervakoski</i>	137.
städer	101.	textil industri	137.
<i>Sundman, G.</i>	137.	<i>Thomasson, Ljungo</i>	114.
<i>Suonio</i>	122.	tidning, första finska	117.
<i>Svartå</i>	31.	tidningar, antal	121.
<i>Sveaborg</i>	31, 83, 85.	tidningar, landets första	115.
svedjande	24.	<i>Tilgman et C:o</i>	137.
svekomaner	122.	tillväxt, befolkningens	48.
svenska landsmåls föreningen	124.	<i>Tilsit</i> , freden i	85.
svenska tiden	74.	tingslag	97.
<i>Svensksund</i> , seger vid	84.	tjäruflottning på Uleå älf	19.
sydfinska skärgårdens befolkning	34.	tjäu tillvärkning	57, 131.
<i>Syrjäharju</i>	10.	tobaksfabriker	139.
<i>Systerbäck</i>	76.	<i>Toivoniemi</i>	15.
sagvark	134.	<i>Topelius, Z.</i>	118.
sang	61, 127.	<i>Torneå</i>	18.
sädesproduktion	129.	<i>Torneå älf</i>	17, 18.
<i>Säkylä</i>	136.	traftäflingar	150.
sällskap, vetenskapliga	124.	trettioåriga kriget	80.
säljakt	155.	trollkarlar	63.
språkförhallanden	48.	trollrunor	63.
<i>Södra Finland</i>	30.	trollsånger, finska	120.
Södra Finlands vegetation	31.	trupper, aktiva	105, 106.
		tryckeri, landets första	114.

trägårdsskötsel	33.	<i>Vasa</i>	20, 79	137.
trägårdsskola	113.	<i>Vasa aktiebank</i>		146.
träindustri	136.	<i>Vasa hofrätt</i>	20,	84.
träskulptur	137.	vattensystem, inre Finlands .		25.
trävaror, export af	134.	" mellersta		27.
tullagstiftning	140.	" sydvestra		28.
tullgräns	92.	" östra		25.
tullinkomster	147.	<i>Wecksell, J. J.</i>		119.
tungomal, svenska	72.	vegetation, Södra Finlands .		31.
<i>Tuovilanlaks</i>	27.	" Ålands		34.
turistförening	159.	<i>Vekkelaks</i>		81.
turnförening	152.	velocipedsport		152.
<i>Tykö</i>	135.	<i>Vesterås</i> , mötet i		78.
<i>Tyrgils, Knutsson</i>	76.	vetenskapssocieteten		123.
tyskar	49.	<i>Viborg</i>	26	32.
tändsticksfabriker	138.	Viborgs belägring		78.
<i>Täusina</i> , freden i	79.	Viborg, kloster i		77.
<i>Tölö</i>	138.	Viborgs hofrätt		89.
<i>Törngren, K. V.</i>	119.	" län		89.
<i>Uleåborg</i>	19, 79.	" slott		76.
<i>Uleå sjö</i>	19.	" stift		81.
<i>Uleå älf</i>	18.	<i>Viitasaari</i>		27.
<i>Ulfaby</i>	77.	vildrens jakt		157.
<i>Ulrika Eleonora</i>	83.	villebråd, export af		132.
undervisning	101.	<i>Villmanstrand</i>	26, 27,	81.
undervisning, högre	110.	vinter	40,	41.
universitetet	111.	vinterhamn, Hangö		41.
universitetet flyttadt	89, 117.	vinternöjen		41.
<i>Utsjoki</i>	16.	vintersport		150.
utskott, ständer-	102.	<i>Würzburg</i>		80.
utveckling, handelns	141.	<i>Wright, F. v.</i>		126.
<i>Wacklin, S. E.</i>	119.	<i>Wright, M. v.</i>		126.
<i>Valamo</i>	38.	<i>Vuokatti</i>		18.
valbarhet, kommunal	98.	<i>Vuoksen</i>		26.
" politisk	102.	" laxfiske i		29.
<i>Valkiakoski</i>	137.	vår		42.
<i>Vallin, G. A.</i>	124.	väg o. vattenkommunikatio-		
valrätt, politisk	102.	nerna, styrelsen för		97.
Valvoja	125.	<i>Värilä</i> , freden i		84.
vargjakt	157.	värkstäder, mekaniska		135.
<i>Varkaus</i>	135, 159.	värneplikt		105.
		<i>Värtsilä</i>		135.

yllespinnerier	138.	Ålands vegetation	34.
yttre skärgården	70.	Åländingar	67.
Zigenare	49.	ångfartyg	142.
Åbo	23, 76, 77, 137, 138.	årstider	41.
" freden i	83.	åsar	10.
" hofrätt i	81.	åskväder	46.
" järnmanufakturbolag	135.	Ämmäkoski	19.
" katedralskolan i	77.	ängsskötsel	130.
" kloster i	77.	Öfverkrigsdomstol	97.
" slott	76.	öltillverkning	139.
" universitet i	81.	Österbotten	17.
åkerbruk, inre Finlands	23.	Österbotten, befolkning i	21.
åkdon	57.	" jordbruk i	20.
Åland	33.	" natur i	20.
Ålands befolkning	34.	" befolkande	76.
" bröllop på	68.	" finska befolkning	52.
" djurvärld	34.	Östersjön, navigation på	37.
" fornminnen	34.		

